

KROK

2020 3
ročník 17.

Kulturní Revue
Olomouckého Kraje

TÉMA ČÍSLA:
URBANISMUS

Z OBSAHU:

ROZHOVOR S ARCHITEKTEM
MIROSLAVEM POSPÍŠILEM

KAŽDODENNÍ ŽIVOT
V PEVNOSTNÍ OLOMOUCI

STAVEBNÍ ROZVOJ PŘEROVA
V LETECH 1948–1990

ROZHOVOR S REKTOREM
UMPRUM O MĚSTĚ
A VENKOVĚ

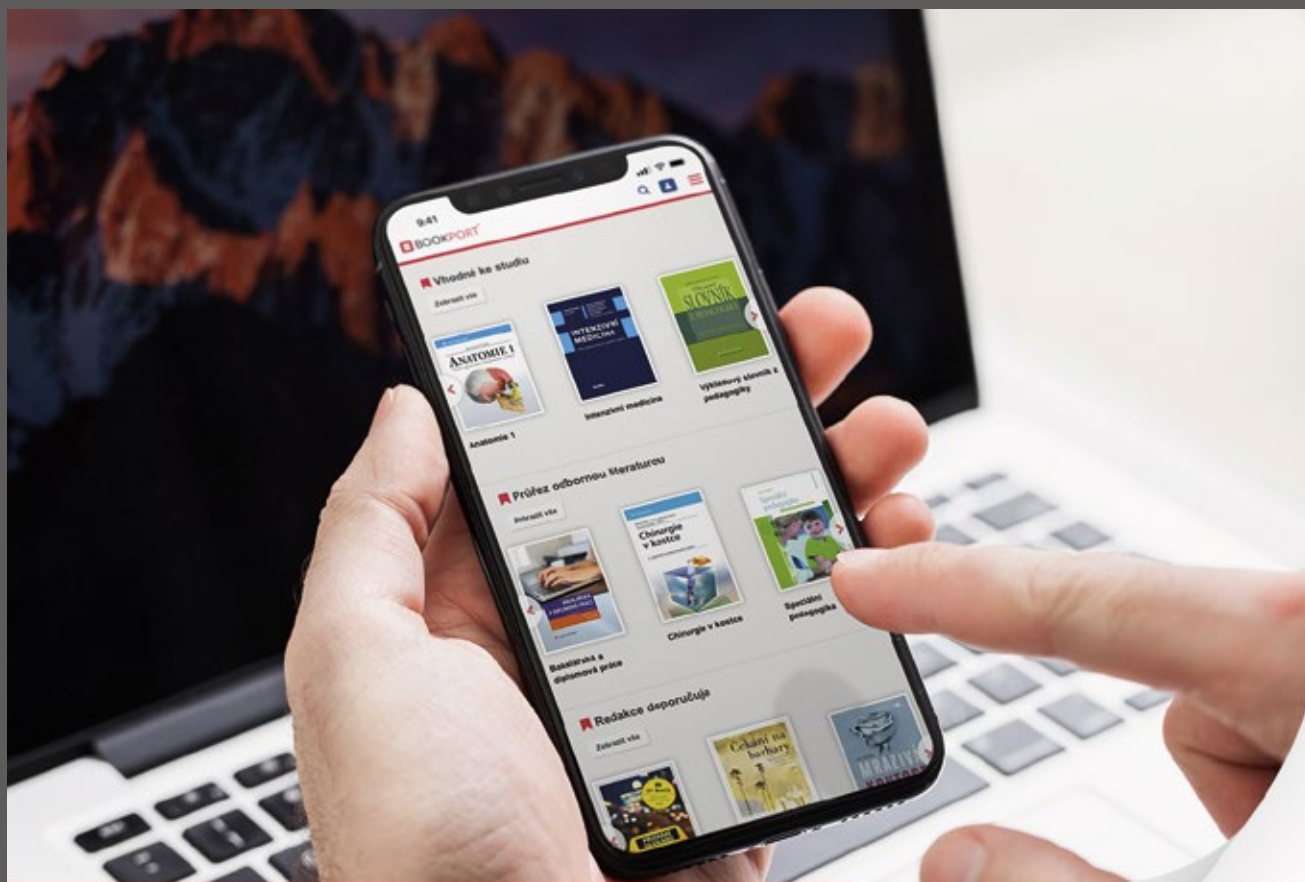
ALBERT II ZE ŠTERNBERKA
JAKO URBANISTA

OLMOUC OBJEKTIVEM
OLMOUCKÉHO FOTOGRAFA

ROZHOVOR SE
SPISOVATELKOU
A PSYCHOLOŽKOU KAMILOU
HOLÁSKOVOU

HISTORIE PEDAGOGICKÉHO
ČASOPISU KOMENSKÝ

PAMĚTNÍ DESKA
MARŠÁLA RADECKÉHO
NA EDELMANNOVĚ PALÁCI

ČTĚTE E-KNIHY
VYBÍREJTE Z DESÍTEK OBORŮ
OD BELETRIE PO ZDRAVOTNICTVÍ

NEOMEZENÉ ČTENÍ KDYKOLIV A KDEKOLIV

BOOKPORT®

KROK Kulturní revue
Olomouckého kraje

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci
Ročník 17., číslo 2
vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktor:
Mgr. Tomáš Chalupa

Odpovědná redaktorka:
Mgr. Michaela Heloňová

Redakční rada:
RNDr. Bc. Iveta Tichá
Mgr. Miloš Korhoň
Mgr. Michaela Heloňová
PhDr. Jindřich Garčic
RNDr. Lenka Prucková
Mgr. Hana Jakůbková
PhDr. Marie Dokoupilová
Mgr. Lubor Maloň

Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci
Bezučova 3, 779 11 Olomouc
tel.: 585 205 311
fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vko.cz
internet: www.vko.cz/krok
facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

IČO: 100625

Grafická úprava:
Jan Krátký

Předtisková příprava a tisk:
Martin Navrátil

ISSN:
1214-6420 (tisková verze)
1214-648X (elektronická verze)

Registrace:
MK ČR E 6450

Uzávěrka čísla:
30. 6. 2020

OBSAH

Úvodník: Tomáš Chalupa 2

TÉMA ČÍSLA: URBANISMUS

Každodennost v pevnostní Olomouci v 19. století (Michael Viktořík) 3

Chceme oživit centrum, náměstí má být obývací pokoj města, říká architekt Miroslav Pospíšil (Tomáš Chalupa) 7

Urbanistická teorie a praxe šumperského architekta Ernsta Hantschla (Kristina Lipenská) 10

Přijatelná cena za pokrok? Stavební vývoj Přerova v letech 1948 až 1990 a jeho dopady (Petr Sehnálek) 15

Měli bychom více přemýšlet o tom, jak se město rozšiřuje, říká Lukáš Blažek (Tomáš Chalupa) 23

S Jindřichem Vybíralem o městě a venkově (Marek Bohuš) 26

Vlaštovka, která má geometrické hnízdo (František Všeticka) 30

Albert II. ze Šternberka jako urbanista středověkého města (Vlasta Hlůzová) 33

Fotopříloha / Olomouc objektivem Olomouckého fotografa 38

VARIA

U své poslední knihy Rozinka jsem změnila konec, chtěla to po mě dcera, říká Kamila Holásková (Tomáš Chalupa) 42

Protinacistický odboj v obci Bedihošť – 2. část (Petr Jirák) 45

Vzpomínka na slavného vojevůdce Radeckého, který... v tomto domě bydlel (Jindřich Garčic) 50

Historie pedagogického časopisu Komenský (Jarmila Klimová) 54

Když se ještě neříkalo „devadesátky“ (Zuzana Zemanová) 58

Mezinárodní folklorní festival Lidový rok ve Velké Bystrici (Veronika Hrbáčková) 61

Aktuality z knihoven 64

KULTURNÍ ITINERÁŘ

Rukověť návštěvníka kulturních událostí (srpen 2020 – listopad 2020) 66

Téma čísla 4/2020: **Francouzské stopy na Hané.**

Obálka revue: Olomouc z ptáčích perspektiv. Foto: Olomoucký fotograf.

Úvodník

Vážení a milí čtenáři revue KROK, pro letní číslo naší revue KROK jsme vybrali urbanismus, protože máme pocit, že zrovna toto téma Olomouci silně rezonuje. Staví se pořád, probíhají rozsáhlé projekty kolem řeky Moravy, dělají se nábřeží, mosty, staví se celé nové čtvrti, a další jsou v plánu. Zároveň se vede mezi odbornou i laickou veřejností debata o úrovni těchto realizací, popřípadě o jejich potřebnosti či naopak škodlivosti. Zkrátka téma architektury, urbanismu a městské zástavby je v hanácké metropoli stále živé a my jsme chtěli přispět svou troškou do mlýna této debaty právě tímto číslem KROKU.

Dali jsme proto na našich stránkách prostor dvěma olomouckým architektům, kteří oba dokončují v této době své projekty. Miroslav Pospíšil z *atelieru-r* stojí za projektem Červeného kostela, který je pro Vědeckou knihovnu v Olomouci zásadní a představuje nový přístup k využití této stavby. Pavel Blažek ze Studia Ječmen zase dokončil polyfunkční budovu Telegraphu, která má sloužit jako galerie, coworkingové centrum a kavárna v jednom. Podobný projekt v Olomouci rozhodně nevzniká každý den. Oba pánové se s námi podělili nejen o své vize a projekty, ale také nám řekli, co si myslí o výstavbě v Olomouci a vůbec o tom, jak tu na Hané stavíme a zvelebujeme své město. Třetí rozhovor se pak týká urbanismu jako celku a promlouvá o něm člověk z nejpovolanějších – rektor UMPRUM a historik architektury profesor Jindřich Vybíral.

Kromě rozhovorů se ale urbanismu věnují i další texty. Michal Viktořík ve své stati zasazuje existenci pevnosti Olomouce do historického kontextu a čtenářům ukazuje, v čem všem existence pevnosti život ve městě ovlivňovala. Kristýna Lipenská představuje dílo a život šumperského architekta Ernsta Hantschla, který se zabýval také urbanismem a architekturou v širším kontextu. Přerov a jeho poválečný urbanistický vývoj zkoumá ve svém článku Jiří

Sehnálek. Nevšední košatou osobností Víta Obrtela, který byl nejen architekt a urbanista, ale také básník, esejista, výtvarník a scénárista, se zabývá ve svém medailonu František Všetíčka. Historickou osobnost Alberta II. ze Šternberka, který dal městu Šternberku jeho hradby, představí Vlasta Hlúzová. Fotostrany tentokrát zaplnuje svými snímky Olomoucký fotograf. Pod tímto řečneme uměleckým jménem působí člověk, který si přál zůstat v anonymitě (přestože my jeho jméno známe) a jeho fotky patří k tomu nejlepšímu, co se dá v kategorii Olomouc najít.

Chybět nemůže ani sekce Varia. V ní se dočkáme pokračování protinacistických partyzánských bojů v obci Bedihošť z pera Petra Jiráka. S olomouckou spisovatelkou a psycholožkou Kamilou Holáskovou jsme se bavili o její poslední knize Rozinka, ale nakonec jsme skončili u témata, která hýbou dnešní společností a jsou nadmíru závažná. Jindřich Garčic zevrubně popisuje vznik a osudy pamětní desky maršála Radeckého na zdi Edelmannaova paláce v Olomouci. Jana Klímová se ještě vrací k výročí Jana Amose Komenského a představuje časopis nesoucí jeho jméno, který je nejstarší doposud vycházející pedagogický časopis v České republice. Recenzi knihy Baletka, kterou napsala skutečná baletka Miřenka Čechová, přináší Zuzana Zemanová. Číslo zakončuje text Veroniky Hrbáčkové o festivalu Lidový rok ve Velké Bystřici, které se vinou koronaviru do minulého čísla nedostal, takže jsme mu dali prostor ve Variích čísla současného.

Doufám, že výběrem témat i jejich zpracováním, vás, milí čtenáři, potěšíme a že si naši revue vezmete s sebou třeba někam k vodě nebo na chatu. Možná je to dobrá příležitost se zamyslet nad tím, co se kolem nás v oblasti výstavby města děje, co nového vzniká a jak třeba bude jednou vypadat město, ve kterém žijeme. Snad vám k tomu bude KROK dobrou inspirací.

Přeji vám příjemné čtení.

Tomáš Chalupa

Každodennost v pevnostní Olomouci v 19. století

Michael Viktorík

Většina Olomoučanů ví, že dějiny jejich města jsou neodlučitelně spojeny s armádou, která je integrální součástí zdejšího každodenního života i dnes. Nedílnou součástí místních vojenských dějin je také kapitola, kdy bylo město uzavřeno v „*krunýři hradeb*“, jak s oblibou uváděla různá periodika, v poslední třetině 19. století. V současnosti se v historickém centru dochovaly pouze fragmenty opevnění, které dávají jen tušit, jak rozsáhlý byl celý pevnostní systém Olomouce. V rámci této stručné stati ponechme stranou technický popis olomouckých fortifikací (ostatně případný zájemce má v současnosti k dispozici již několik článků i knih, které se tomuto tématu věnují) a pokusme se nahlédnout „za valy“ pevnostní Olomouce v 19. století a na některé problémy, které ji tehdy sužovaly.

Status pevnostního města získala pouze lokalita, která měla strategickou úlohu v obraně podunajské monarchie. Proto byla také náležitě opevněna, byly vynakládány značné finanční prostředky ze státní pokladny na údržbu a rozvoj jejího opevnění a v neposlední řadě byla osazena stabilní vojenskou posádkou. Olomouc byla povýšena na zemskou pevnost v roce 1655. Moderní a komplexní opevnění však získala až o sto let později, v době, kdy byla habsburská monarchie ohrožována Prusy. Hlavním úkolem olomoucké pevnosti bylo zpomalit průchod nepřátelských armád, jež pronikaly na Moravu ze severu a které dále směřovaly touto korunní zemí směrem na hlavní město habsburské monarchie – na Vídeň. Tento úkol měla plnit pevnost i v 19. století, kdy prošla rozsáhlou modernizací a její obranyschopnost byla zesílena věncem předsunutých pevnůstek. Některé z nich se dodnes nacházejí na katastru města i okolních obcí. Dodejme ještě, že olomouckou posádku tvořilo v průměru 4 500 vojáků, přičemž v mírových časech tento počet nezřídka překročil 6 000.

Aby nebyla narušena obranyschopnost pevnostního města, bylo vymezeno v jejím okolí pevnostní pásmo, v němž byla veškerá výstavba regulována či v případě nejbližšího okolí pevnosti dokonce zakázána. Legislativní úpravy se pevnostní pásmo dočkalo na konci 50. let 19. století. U pevností, u nichž hrozilo v případě válečného konfliktu obléhání, bylo v bezprostřední blízkosti fortifikace vymezeno užší pevnostní pásmo zasahující do hloubky až 570 metrů. Uvnitř tohoto pásma platila absolutní stavební uzávěra. V širším pevnostním pásmu, jehož vnější hranice měla dosahovat 1 140 metrů, pak mohla být výstavba povolena pouze za podmínky, že se majitelé nemovitostí zavázali v případě ohrožení pevnosti převzít veškeré náklady na demolici těchto objektů a nepožadovali po eráru žádné odškodnění (v habsburské monarchii se tento písemný závazek nazýval demoliční revers). Pokud tedy úřady povolily výstavbu v pevnostním pásmu, museli majitelé nemovitostí podepsat demoliční revers, který byl jakožto věcné břemeno zanesen do pozemkové knihy. Stavební omezení a striktní aplikace demoličního reverzu prakticky znamenaly minimální výstavbu v okolí pevnosti, minimální investice do adaptací a oprav stávajících budov, latentní nedostatek ubytovacích kapacit ve městě (Olomouc byla silně přelidněna), vysoké nájemné a v neposlední řadě nulové investice do rozvoje průmyslu. Průmyslové závody vznikaly až za hranicí pevnostního pásma, na katastru okolních obcí a měst (například Hodolan, Holice nebo Nové Ulice). Plošná aplikace demoličního reverzu v druhé polovině 19. století tedy negativně ovlivnila industriální, urbanistický a ve svém důsledku i demografický rozvoj města a současně výrazně přispěla k iniciativě zrušit pevnostní status Olomouce. K tomu nakonec došlo v roce 1888, téměř po dvaceti letech složitého vyjednávání s různými politickými a vojenskými úřady. Od 90. let 19. století pak začal dlouholetý proces demolice

rozsáhlého pevnostního systému, který pokračoval ještě v časech první Československé republiky.

Kromě nenáviděného demoličního reversu rezonoval v peticích za zrušení olomoucké pevnosti především argument její vojenské bezcennosti (v roce 1866 totiž nebyla Olomouc obléhána, jak se očekávalo), očividné zaostávání za dynamicky se rozvíjejícím Brnem a v neposlední řadě také tristní hygienické a zdravotní poměry. Jedním z vůbec největších problémů Olomouce 19. století byl nedostatek kvalitní pitné vody. Olomoučané byli zásobováni užitkovou vodou přímo z řeky Moravy a jejích ramen (byla sváděna do osmi veřejných kašen ve městě) a pitnou vodou z veřejných a soukromých domovních a vojenských studní. Podle místních novin se v roce 1858 ve městě nacházelo 162 domovních studní, z nichž 143 obsahovalo nepitnou vodu. Spodní voda byla v Olomouci i v jejím okolí kontaminována znečištěnou vodou z řeky Moravy a prosakující závadnou vodou z pevnostních příkopů. V podstatě po celé pevnostní období si musela Olomouc vystačit s nekvalitní kanalizační sítí a s nevhodným nakládáním s biologickým odpadem. Z hlediska zdravotního a hygienického byl značným problémem především odpad z kapacitně nedostačujících jímek (žump), který prosakoval do spodních vod

Olomouc v minulosti obepínal prstenec hradeb. Foto: Tomáš Chalupa.

nebo byl sváděn přímo do řeky Moravy. Sem pak byly sváděny i splašky z domácností a z okolních hospodářských stavení a v poslední třetině 19. století i odpad z průmyslových závodů, které se nacházely po proudu řeky Moravy (například z cukrovaru v nedalekém Hejčíně). Koryta byla rovněž silně znečištěna mřšinami zvířat, což zásadním způsobem omezovalo provoz i na civilních a vojenských plovárnách. V podstatě jediným kvalitním zdrojem pitné vody pro pevnost byl Křížový pramen na Tabulovém vrchu (nacházel se asi 15 minut od pevnosti), který byl sveden do tzv. Křížové studny v prostoru před Terezkou bránou a odtud pak na hlavní náměstí. V bezprostředním okolí města se pak nacházely rozsáhlé (nežádoucí) vodní plochy, které způsobovaly, že bylo v Olomouci permanentně vlhko a město bylo často zahaleno v páchnoucích oparech. Zejména v letních měsících pak trápil Olomoučany silný bahnitý zápach a roje komárů, v jarních a podzimních měsících pak rozsáhlé povodně. Klimatické podmínky spolu se zanesenými pevnostními příkopy, chybějící kanalizací, nedostatečným množstvím zdrojů pitné vody, bažinatým okolním terénem a v neposlední řadě přelidněností bez jakýchkoliv pochyb ztěžovaly dlouhodobě život Olomoučanů.

Nejvýraznějším pozůstatkem opevnění je Terežská brána. Foto: Tomáš Chalupa.

Hradby jsou zachované zejména v Bezručových sadech. Foto: Tomáš Chalupa.

V pevnostním městě platil přísný vojenský režim, který byl v oblasti zásobování, ubytování, stavebních záležitostí, ale i pohybu po pevnosti určován a koordinován pevnostním velitelstvím, a to ve spolupráci s místním magistrátem. Život v pevnostním městě nabízel mnoho výhod, což platilo minimálně do poloviny 19. století. Pro obyvatelstvo Olomouce i okolních vesnic znamenala pevnost útočiště a ochranu před vnějším nepřítelem. Žít v důležitém pevnostním městě bylo také prestižní záležitostí. Silná garnizona pak představovala potenciální zákazníky pro celou řadu místních obchodníků a živnostníků, ale i řemeslníků z okolních vesnic a měst.

Život v pevnostním městě však měl i celou řadu nevýhod. V pevnosti Olomouci byl všední život každého z jeho obyvatel podřízen vojenskému režimu. Pohyb obyvatelstva byl kontrolován strážní službou a politickými úřady. Vstup do pevnosti i odchod z ní byl vymezen otevíráním a uzavíráním pevnostních bran. Olomoucká pevnost měla čtyři pevnostní brány, z nichž se dodnes dochovala pouze jediná – Terežská. Přestože vypadala nejreprezentativněji, nebyla

nejdůležitější pevnostní bránou. Tou byla brána Kateřinská, která se původně nacházela u ústí dnešní Kateřinské ulice. V pevnostním městě platila přísná protipožární opatření a evakuační plány. Pevnostní velitelství pak v souladu s místním magistrátem vydávalo celou řadu vyhlášek a nařízení ovlivňující každodenní život obyvatel města (např. regulace trhů a veřejných slavností, uzavírky komunikací nebo omezení pohybu v částech města či v jeho okolí). Zvláště přísná nařízení platila pro pohyb po městě, resp. po valech, příkopech a v okolí důležitých vojenských budov. Zákaz pohybu po opevnění a po erárních pozemcích byl ale v Olomouci dlouhodobě porušován. Místní pevnostní velitelství sídlící v Edelmannově paláci si kontinuálně stěžovalo, že si na valech hrály děti, studenti a „[...] při hezkém počasí se po příkopech, ravelínech a na krytých cestách pohybovala celá řada vagabundů a špinavých děvek“. Porušení zákazu vstupu na pevnostní objekty bylo trestáno pokutou či krátkodobým vězněním. To však rezidenty neodstrašilo. Místní dále chodili po zakázaných komunikacích, rybařili, kde neměli, a dokonce využívali některé fortifikace i k sušení prádla.

Dodejme ještě, že nedílnou součástí každodennosti Olomoučanů byla neustálá fluktuace vojenských jednotek, ale i rozsáhlé vojenské manévry.

S početně silnou posádkou je neodlučitelně spojena celá řada negativních jevů, jakými byly například konflikty mezi vojáky a civilním obyvatelstvem. Důstojníci místní posádky se chovali vůči civilnímu obyvatelstvu arogantně a hrubě, a to především, když byli opilí. Olomoučané byli nezřídka svědky jejich soubojů (duelů). Nejčastějšími přestupky vojáků vůči civilistům byly krádeže, poškozování veřejného a soukromého majetku (zvláště oblíbeným bylo rozbíjení či zhasínání pouličních luceren) a napadení. K četným rvačkám mezi vojáky a civilisty pak docházelo hlavně v hospodách a na tancovačkách. Koloritem všedního dne byly také konflikty mezi vojenskými a civilními (nejčastěji samosprávnými) úřady zejména v záležitostech správy, údržby a využívání movitých i nemovitých věcí ve městě. Jedním z nejvíce reflektovaných negativních jevů spojených s životem v pevnostním městě však byla živelná prostituce, která představovala pro místní posádky zvláště nebezpečné zdravotní riziko.

Nejstarší úřední záznamy o prostituci v Olomouci se dochovaly z roku 1884. Podle lékařských záznamů se prostituce tehdy provozovala na 34 místech a živilo se jí 41 žen. Úřední povolení k provozování nevěstinců pak mělo 21 majitelů měšťanských domů. Kromě nevěstinců, hotelů a bytů vzkvétala prostituce především na ulicích. Zvláště oblíbenými byly neosvětlené lokality u pevnostních valů, prostory nedaleko různých vojenských skladů, ale i v okolí hostinců a předsunutých pevnůstek. Policejní úřady se snažily ve spolupráci s pevnostním velitelstvím tuto pouliční prostituci co nejvíce potírat, resp. alespoň lokálně ohraničit. I přes tuto snahu se však dlouhodobě nedařilo živelnou prostituci dostat pod kontrolu, o čemž vypovídá nejen celá řada dochovaných stížností velitelů pluků, ale především alarmující počet vojáků nakažených syfilidou. Například

v roce 1849 se v posádkové nemocnici v Klášteře Hradisko léčilo více než tisíc nakažených vojáků.

Značná koncentrace prostitutek v pevnosti se odrazila také v lidové tvořivosti. Olomouc byla označována za třetí nejoblíbenější posádkové město v monarchii (po Vidni a Pešti) a součástí ústní tradice se staly i různé modifikované výroky „o vyhazování mincí“. V Olomouci měly vždy dopadnout na hlavu preláta, vojáka nebo prostitutky. Tyto dodnes používané anekdotické noticky, kterými autoři zpestřují výklad ke každodennímu životu v Olomouci, se však objevují i u jiných pevnostních lokalit a vytvářejí tak jakýsi obecný topos pevnostního města.

Michael Viktorík (*1979) působí na Katedře historie FF UP v Olomouci. Přednáší zde dějiny 19. století. Specializuje se na témata z oblasti hospodářských a sociálních dějin (např. na dějiny podnikání a podnikatelstva, samosprávu apod.), vojenských a regionálních dějin.

michael.viktorik@upol.cz

Hradby dříve brzdily rozvoj města, dnes jsou jeho ozdobou.

Foto: Tomáš Chalupa

Chceme oživit centrum, náměstí má být obývací pokoj města, říká architekt Miroslav Pospíšil

Projekt rekonstrukce Červeného kostela je pro Vědeckou knihovnu v Olomouci jedním z nejdůležitějších milníků v novodobé historii této instituce. Architekt Miroslav Pospíšil z *atelieru-r* nám proto řekl více zejména k nové budově, která bude Červený kostel spojit s budovou ředitelství. Vznikne tak architektonicky velmi zajímavé a moderní dílo, které přinese do oblasti více života a novou dynamiku.

V jaké fázi je v této chvíli [polovina června – pozn. red.] projekt Červeného kostela?

Máme za to, že v brzkém horizontu začne už samotná realizace. Když to půjde dobře, tak o letošních prázdninách se poprvé kopne do země a v roce 2022 bude celý projekt hotový. My jsme kompletní dokumentaci pro provedení stavby dodali na konci loňského roku. Od podzimu investor soutěží zhotovitele stavby. Teď je soutěž na zhotovitele podle mých informací ve finále, což by znamenalo, že by se mohlo brzy začít stavět. Na to my se ohromně těšíme, protože smyslem naší práce není jen vymýšlet návrhy, ale chceme ty projekty realizovat, aby skutečně existovaly.

Na projektu je zajímavá nová budova přístavby, která je na olomoucké poměry velmi moderní. Řekněte nám o ní něco více.

Příběh přístavby je velmi zajímavý a nebylo to vůbec jednoduché dojít k této podobě. Když totiž řeknete památkářům, že chcete dělat přístavbu ke kostelu, tak to je téměř nemožný úkol. Nikdo vám nic takového jen tak nepovolí. Červený kostel je solitér, architekt Sitte ho umístil do zlomu městského bulváru jako vertikální akcent, takže reakce na to byly v podstatě takové, že žádná přístavba není

možná. Nicméně i ta prvotní odmítavá reakce nastartovala dialog, který trval skoro půl roku. My jsme měli nějaký prvotní model, který byl pokusem vyplnit prostor mezi kostelem a budovou ředitelství. Památkáři po nás původně chtěli, aby to bylo malé a nenápadné, ale společně jsme nakonec došli do podoby, kdy i oni řekli: to je ono. Zjistili jsme, že to zmenšování a zneviditelnování není správnou cestou, protože ty stavby kolem mají všechny určitou výšku. Pokud vedle nich postavíte něco malého, tak to bude vypadat jako zastávka autobusu nebo trafika. Takže jsme konstatovali, že to vlastně není o té velikosti, ale že je spíše potřeba najít ideální půdorysný tvar. Dopadlo to tak, že půdorys má krystalickou podobu. Je ale současně výřezem z půdorysu plochy kostela. Po půl roce, když jsme dospěli k uspokojivé podobě návrhu, tak jsme dodali k tomu, že úhly, které svírají stěny přístavby, jsou stejné, jako úhly stěn kostela. Je to geometrický negativ půdorysu kostela. Naším cílem bylo i trochu překrýt budovu ředitelství. Šlo nám i o funkčnost, v přístavbě bude recepce, která je nyní v budově ředitelství. Bude tam také šatna, kavárna a toalety. Objekt bude ve finále velmi lehký, transparentní a bude propojovat všechny objekty mezi sebou.

Zaujala mě i černá barva, proč zrovna ta?

Co se týče barvy, to bylo také zajímavé. Já jsem nějakou studii poslal svému kamarádovi, který dříve působil v olomouckém Muzeu umění a nyní působí v Národní galerii v Praze, odborníkovi na architekturu Jakubovi Potůčkovi, aby mi řekl, co si o projektu myslí. A on mi odepsal, že ta přístavba je jako náhrdelník na krku toho kostela, a že by se vůbec nebál ho udělat zlatý. Chtěl to hodně kontrastní. To jsem se ale obával, že by neklaplo, takže jsme zvolili

Vizualizace interiérů a exteriérů přístavby Červeného kostela.
Zdroj: atelier-r.

černou, která vyjadřuje jakousi pokoru. My jsme nechtěli v nějakém smyslu soupeřit s budovou kostela, takže jsme zvolili černou barvu na kovové fasádě.

Součástí bude i posezení na prostranství před přístavbou, to bylo v plánu od počátku?

Ano, chtěli jsme, aby tam vznikla taková piazzetta. Cílem bylo otevřít celý ten prostor až k budově kostela. Chtěli jsme to místo zkrátka oživit a také dát více zviditelnit i samotnou knihovnu. Když jsem studoval v Olomouci, tak jsem ani netušil, že tam nějaká Vědecká knihovna je. Když jsem se s ní pak seznamoval, tak jsem zase získal dojem, že je to instituce sloužící zejména různým zasvěcencům a vědcům. Přitom to tak není, třeba už jen ten program, který knihovna má, je velmi zajímavý, jsou tam různé přednášky a akce pro veřejnost. Proto chceme, aby se knihovna a obecně vzdělávací instituce co nejvíce prosazovaly do veřejného života. K tomu slouží i nové logo od Jana Košátka, což je vynikající grafik. Myslím, že se to logo velmi povedlo. Na návrhu interiéru přístavby jsme spolupracovali s Monikou Strniskovou. Ta například vhodně zvolila růžový beton, beton máme od firmy Gravelli. To je parta nadšenců, kteří dělají různé věci z betonu, třeba misky a umyvadla, prostě věci, které by vás normálně nenapadlo dělat z betonu. Takže pult na recepci má kovovou konstrukci, ale je opláštěn pláty růžového betonu. To odkazuje na barvu cihel Červeného kostela. Je to moderní pojetí a velmi se nám to líbí.

Když mluvíte o moderním pojetí, není to v Olomouci trochu problém? Stále se tu řeší, jak stavět moderní architekturu a přitom zachovat historický ráz města. Nezpoutáváme se sami trváním na historičnosti?

Je třeba si uvědomit, že naše celá společnost je konzervativní a o Olomouci to platí dvojnásob. Je škoda, že u nás děti nejsou od mala vedeny k tomu, aby znaly design a architekturu, jako je tomu třeba ve Skandinávii. Není to o tom, jestli stavět v historickém nebo moderním stylu, ale o tom stavět kvalitně, ale lidé u nás nedokážou v architektuře rozpoznat kvalitu a nekvalitu. Brno nebo Praha má

fakulty architektury a je tam přirozeně větší koncentrace kvalitních architektů. Díky tomu je tam vnímání architektury posunuto na vyšší úroveň. Také tam úřady věnují větší pozornost zástavbě a její podobě. Může to fungovat i v menších městech, než je Olomouc. Třeba v Litomyšli měli po roce 1989 spoustu kvalitních architektů a lidé jsou tam zvyklí tradičně tomu věnovat pozornost. V Olomouci to bohužel tak není. Tady je těch kvalitních realizací jen pár. Jako příklad bych mohl určitě jmenovat Arcidiecézní muzeum, je to pár dalších realizací, ale vzniká tu spousta věcí, které snad ani nejsou městotvorné. Chci tím říct, že není až tak důležitý dům jako takový, ale celá ta urbanizace a prostor kolem. Dnes se všechno naparceluje, začínou se tam stavět průměrné nebo i podprůměrné bytové jednotky bez nějaké návaznosti na město a bez nějaké větší občanské vybavenosti. A není to jen o bytech nebo domech.

Co máte na mysli?

Mrzí mě teď třeba ten most u Bristolu, to je nová věc. Most je obrovská výzva pro každého architekta, ale podoba tohoto mostu se mi vůbec nelíbí. Je to hrozná škoda, protože to stojí spoustu peněz a výsledek je pak něco takového. Já tam chodím každý den a vidím, že to nefunguje ani z hlediska dopravy a ještě je to navíc škaredé. Je to promarněná šance, protože to mělo obrovský potenciál. To se ostatně týká i celé té oblasti kolem řeky. To má být obytný

prostor a ne jenom rozšíření koryta kvůli protipovodňovým opatřením. Nebál bych se toho tam dát nějaké prvky k oživení. Voda má obecně potenciál, dá se z toho vytěžit více. Je to strašně sterilní, nemohu si pomoci. Je těžké chtít po úřednicích, aby dělali nějakou kvalitní architekturu, ale já nechápu, proč si k tomu nepozvou nějaké architekty. To je obecně nemoc Olomouce, podobných případů je víc. Je to oprava ulice 8. května nebo ten prostor před hotelem Palác, to se taky moc nepovedlo. Všechno to jsou promarněné příležitosti. Proč musíme mít všude kandelábrы a sloupy s dráty? Stačí koupit hybridní tramvaje a rázem se spousta těch sloupů zbavíte, protože je nebudete potřebovat. Na Náměstí hrdinů je tolik drátů, že to je nevidané, to nikde jinde nevidíte. Možná v oblasti mezi Drápalem a Náměstí hrdinů nemusí vůbec jezdit auta a můžeme tam vytvořit klidovou zónu. Centrum města je vylidněné a prázdné. Nevím, co proti tomu dělat, jestli třeba je nějak zvýhodnit nájmem, ale všechno tam skomírá. Snad kromě Priorsu, který se nějak drží, je centrum mrtvé. Máme velkou spoustu obchodních center všude po městě, ale centrum města se nám vylidnilo. Tam je nějaký ruch snad jen při vánočních trzích. Náměstí má být takový obývací pokoj města, což se nám v Olomouci moc nedaří. Snad k oživení přispěje i projekt Červeného kostela. Já v to pevně doufám.

Tomáš Chalupa

Urbanistická teorie a praxe šumperského architekta Ernsta Hantschla

Kristina Lipenská

Architekt Ernst Hantschl (1897–1967) se po absolutoriu studia na brněnské vysoké škole technické vrátil na několik let do rodné Libiny a poté se od roku 1928 usadil v Šumperku, kde se věnoval projektování individuální výstavby, plánování sídlištních celků i řešení urbanistických problémů. Krátce před německým zábořím Sudet byl zvolen do městské rady, stal se jakýmsi čestným městským architektem a vypracoval mj. soubor zastavovacích a hospodářských plánů, které jsou dnes uloženy v Okresním archivu v Šumperku. Po skončení druhé světové války se již do Šumperka nevrátil, usadil se v německém Bielefeldu, kde se podílel na poválečné obnově města.

Na jméno Ernsta Hantschla veřejnost jako první upozornil Pavel Zatloukal ve svém článku věnovaném šumperské architektuře let 1850–1950 uveřejněném v 51. svazku sborníku *Severní Morava*. Dílčí pozornost je Hantschlově tvorbě věnována v publikaci *Slavné vily Olomouckého kraje* zejména v příslušném hesle věnovaném návrhu šumperské vily manželů Josefa a Evy Kristových. V nedávné době život a dílo Ernsta Hantschla detailněji zpracoval šumperský historik Drahomír Polách ve druhém pokračování svých *Historických toulek Šumperskem*, kde současně upozornil na řadu dosud opomíjených pramenů. Cenné informace k biografii architekta přináší také dvojice nekrologů otištěná v krajském měsíčníku *Mein Heimatbote* v říjnu 1967. Stavební dokumentace k Hantschlovým realizacím je poměrně dobře dochována v archivu odboru výstavby Městského úřadu Šumperk.

Bezpochyby nejznámější Hantschlovou šumperskou stavbou je funkcionalistický obchodní a bytový dům obuvníka Otokara Katzera na Hlavní třídě č. 437/19 z roku 1930, na jehož fasádě architekt uplatnil trojici

průběžných oken. Již v roce 1929 Hantschl pro Ottu Paula Meissnera navrhl nájemní dům na ul. M. R. Štefánika č. 1228/5, ve kterém měl posléze vlastní kancelář. Od počátku 30. let se soustředil především na problematiku rodinného bydlení. Pro bankovního ředitele Huberta Hanáka a jeho manželku Lidku v roce 1931 navrhl dvoupodlažní vilu na ul. 28. října č. 1311/6. Ze stejného roku pochází také návrh domu Valerie Urbanové na ul. Žižkova č. 1303/11 volně inspirovaný empírem. V roce 1932 Hantschl projektoval reprezentativní a komfortní vilu pro vrchního lékaře Okresní nemocenské pojišťovny Josefa Krista na ul. Dr. E. Beneše č. 1352/16. Dále vytvořil návrhy pro soubor vil vyznačujících se nárožními s půlkruhovými arkýři, jako jsou dům Mathildy Brennerové na Luční č. 1258/2, vila Gisely Weissové na Masarykově nám. č. 188/9 z roku 1937 a vila dr. Waltera Strassmanna na ul. Palackého č. 1463/3 z roku 1938. Dále se Hantschl zaměřil také na otázku úsporného rodinného bydlení, jejíž řešení představují domy Josefa Kellnera na Revoluční č. 1400/37 z roku 1933 a Rudolfa Hoffmanna na Revoluční č. 19/43 z roku 1937. V letech 1939 až 1940 Hantschl společně s Adolfem Paarem projektoval typizované bytové domy pro šumperské sídliště *Sudetenland* při Zábřežské ulici

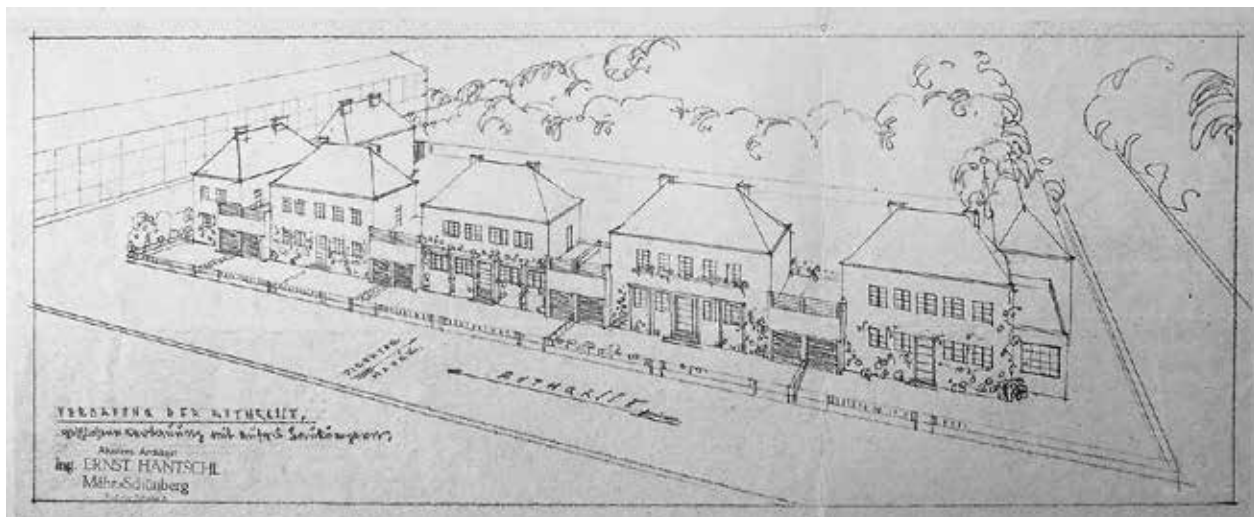
Problematikou městského urbanismu se Hantschl přitom zabýval již od mládí. Své myšlenky zformuloval v novinovém článku uveřejněném roku 1928 v č. 66 a č. 67 *Nordmährischer Grenzboten* nazvaném *Mährisch-Schönberg in modernen Städtebau*. Hantschl se zde zřetelně vyslovil proti volné vilové zástavbě, která byla pro soudobou výstavbu Šumperka charakteristická. Hantschl si konkrétně všiml tří lokalit rozvíjejících se v těsném

sousedství historického jádra na principech zahradního města: vilové čtvrti u ústavu pro hluchoněmé pod Holubím vrchem, dále tzv. Bürgerwaldviertel rozrůstajícím se východně od starokatolického kostela směrem k Městskému lesu a tzv. České čtvrti za železniční tratí. I když Hantschl nachází jisté porozumění pro dobovou zálibu v kultuře bydlení v samostatně stojící vile obklopené zahradou, poskytující dostatek světla a soukromí, tento typ roztržité výstavby, ostře kontrastující s uzavřenou komplexností domovních bloků historického jádra, považuje za zcela nevhodný pro vytváření ulic moderního města. Oproti tomu vyjmenovává výhody výstavby uzavřené, tvořené řadovými domy: dům je ze dvou stran chráněn, místnosti jsou proto relativně teplejší, ty orientované do zahrady i klidnější. Řadová výstavba umožňuje hospodárnější rozdělení pozemku a výhodou je konečně i finanční úspora. Upozorňuje také na společenský a politický dopad budování sídliště s řadovou výstavbou obohacenou např. o dětská hřiště či brouzdaliště. Obecné zájmy přitom klade nad individuální požadavky a zdůrazňuje nutnost jednotného architektonického řešení celého bloku, případně ulice či

celé čtvrti, přičemž odkazuje na vzory ve velkých městech v Německu.

Před novými úkoly dle Hantschla stojí rovněž zahradní architekti, jejichž cílem má být co nejúčelnější propojení bytu se zahradou. Zahradu považuje za formu rozšířeného bydlení. V obytné zahradě mají být promyšleně využívány módní prvky, jakými jsou např. besídky a pergoly. Také pro řešení obytné zahrady Hantschl považuje uzavřenou zástavbu za mnohem účelnější než zástavbu volnou.

Nedlouho po zveřejnění článku Hantschl své ideje prakticky rozvedl při zpracování návrhů pro již zmíněnou vilu manželů Hanákových. Do přízemí vily byla kromě dětského pokoje, kuchyně, spíže a toalety situována velká obytná hala na půdorysu písmene L s konvexně vyklutým schodištěm do prvního patra, kde se nacházela ložnice, další dva pokoje a koupelna. Po obou stranách průčelí z půdorysu vystupovala garáž zastřešená terasou přístupnou z patra. Jelikož se parcela pro plánovanou vilu nacházela v dosud nezastavěné části města v těsném sousedství čerstvě dokončeného komplexu českých menšinových škol a reálného gymnázia, navrhl Hantschl zasazení vily

Ernst Hantschl: Prospekt zástavy ul. Ruthgasse v Šumperku (dnešní ul. 28. října) s vilou H. Hanáka, 1931. Foto: Muzeum umění Olomouc.

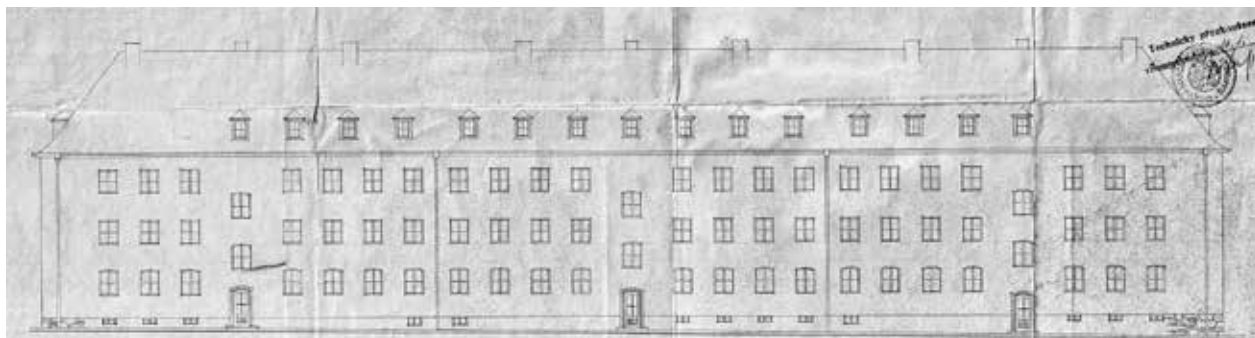
do komplexního polobloku sedmi rodinných domů spojených garážemi se střešními terasami. Z Hantschlova ideálního návrhu však byla nakonec realizována pouze vila H. Hanáka, zřejmě i kvůli protestnímu dopisu proti patrové zástavbě uličního bloku, který v obavě z přílišného zastínění učeben na protější straně ulice široké pouhých šestnáct metrů šumperskému okresnímu úřadu zaslali ředitelé občanské školy, dívčí měšťanky a gymnázia společně s inspektorem českých menšinových škol.

Opatrný postoj Hantschl zaujímá rovněž k architektonickým počínům vybočujícím z charakteru dané lokality a nerespektujícím své okolí. Pro novostavby klade důraz na požadavek jejich podřízení městskému celku. Dominantní solitérní objekty do něj mají být citlivě zasazovány a jejich formy mají být v souladu s jejich funkcí. Originální formy jsou tak vhodné pro významné veřejné stavby jako je např. radnice. Právě o řešení nové šumperské radnice, dokončené dle návrhů Ludwiga Schöneho a Georga Bergera teprve v roce 1911, se Hantschl ovšem vyjádřil značně kriticky, a to především z hlediska zakomponování příliš monumentální stavby do prostoru obdélného náměstí, které se tak stalo „*pouhou vepředu rozšířenou ulicí obíhající kolem radnice*“. Zatímco stará radnice, která uprostřed náměstí stávala do roku 1909, měla podle Hantschla odpovídající půdorys umožňující konání trhů a shromažďování obyvatelstva na náměstí, proporce novostavby podobné

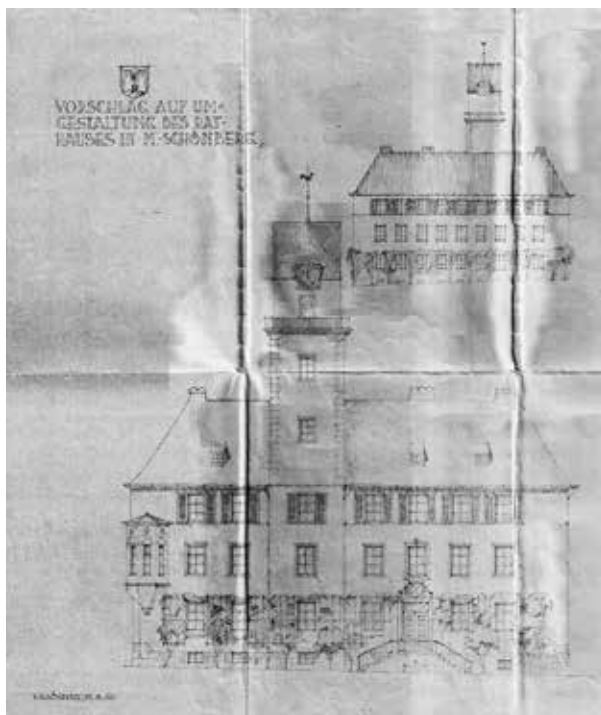
společenské využití zásadně omezily. Hantschl v této souvislosti opět nabádá k promyšlenému centralizovanému plánování nové výstavby ve městě. Jen pro zajímavost uvedme, že v roce 1940, poté co se stal městským architektem, navrhl Hantschl radikální úpravu šumperské radnice v duchu Heimatstilu, která však nakonec nebyla z pochoptitelných důvodů realizována.

Na přelomu 20. a 30. let si Šumperk podobně jako jiná větší města začal v očekávání urbanistického rozvoje pořizovat regulační plány. V roce 1929 vypracovali pro Šumperk regulační plán bratři Adolf a Hans Paarovi. Po místním Hansi Vöthovi potom zpracoval zastavovací plán i drážďanský architekt Rudolf Bitzan a v roce 1932 přispěl se svým plánem také Ernst Hantschl, který zřetelně kladl důraz na ochranu městské zeleně. Pásmo zeleně situoval zejména do prstence kolem historického jádra, dále omezil novou výstavbu zejména v prostoru stávajících parků. Plán kromě rozvržení sítě ulic stanovoval i výšku zástavby v konkrétních blocích. V roce 1939 Hantschl zpracoval další regulační plán na rozšíření města s vyznačením uliční sítě, bloků zástavby a zelených ploch. V témže roce připravil rovněž soubor čtyř hospodářských plánů Šumperka s ekonomicko-statistickými údaji zachycujícími např. zastavěné plochy, pohyb obyvatelstva apod.

Po mnichovském diktátu byl Šumperk vybrán jako správní centrum okresu spadajícího pod opavský vládní

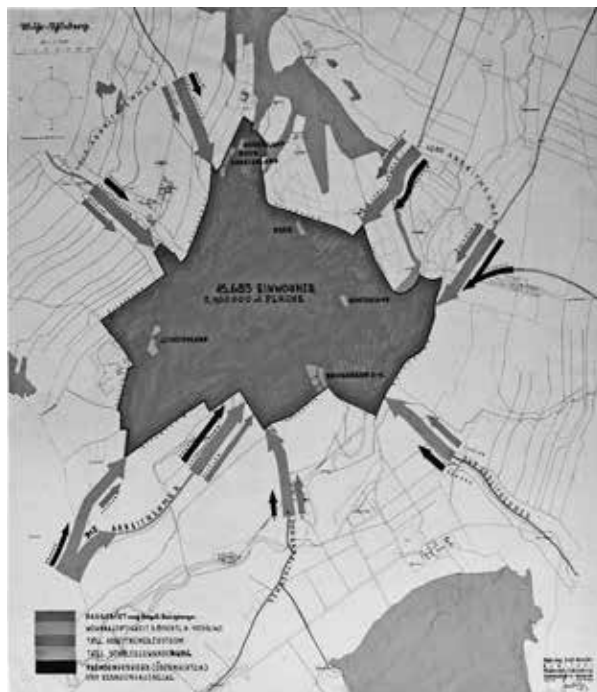

Ernst Hantschl – Adolf Paar: Návrh bytového trojdomu typu T-3 s 18 byty na ul. Zábřežská v Šumperku, 1939. Foto: MÚ Šumperk, archiv odboru výstavby.

Ernst Hantschl: Nerealizovaný návrh šumperké radnice, 1940.
Foto: Městský úřad Šumperk, archiv odboru výstavby.

obvod tzv. Sudetské župy (Sudetengau) a ve městě byla zřízena celá řada úřadů a institucí, obsazovaných zejména říšskými Němci. Pro říšské zaměstnance byly po celém pohraničí stavěny soubory obytných domů podle jednotného modelu, které měly účelně napomáhat řešení bytové krize. Ernst Hantschl se tak v letech 1939 až 1940 v souladu s vlastními regulačními plány města společně s Adolfem Paarem podílel na projektování typizovaných bytových domů pro šumperké sídliště *Sudetenland*, které bylo nenásilně zakomponováno do proluky ve starší zástavbě na západním okraji města. Tento soubor osmi domů na ul. Zábřežské č. 1492/23, 1493/25, 1494/27 (trojdům s byty pro 18 rodin), ul. Balbínova č. 1534/24, 1535/26 (dvojdům s byty pro osm rodin) a Balbínova

Ernst Hantschl: Plán Šumperka s vyznačením pohybu obyvatelstva a nových sídlištních celků plánovaných na roky 1939–1940. Foto: SOKA Šumperk.

č. p. 1515/20, 1516/22 a 1542/23 nechalo vystavět bytové a osidlovací družstvo Domovina Sudety (Heimatstätte Sudetenland) se sídlem v Liberci za finance poskytnuté Říší. Sídlíště tvoří romantizující v zeleni rozmístěné podsklepené domy s jednotnou koncepcí zřetelně se hlásící k oficiálnímu nacionálně vyhraněnému „stylu domoviny“, tzv. Heimatstil, využitím kamenných soklů, fasád členěných malými čtvercovými okénky a mírně prohnutých strmých valbových střech s řadou vikýřových oken. Fasády domů byly hladké bez dekoru, část oken a vchody byly završeny segmentově. U některých domů projekt počítal s konstrukcemi pro popínavou zeď či dřevěnými okenicemi. Typizované byty byly na každém patře dva a poskytovaly na svou dobu vysoký standard bydlení. Většinou se jednalo

o velkoprostorové čtyřpokojové byty s kuchyní a koupelnou, vybavené elektrinou a tekoucí studenou i teplou vodou. Řadový dvojdom na Balbínově č. p. 1515 a 1516 disponoval byty pouze dvoupokojovými. Soubor domů byl postupně dokončován až do roku 1942.

Jak můžeme vidět i na Hantschlově plánu pohybu obyvatelstva v Šumperku, družstvo Heimatstätte Sudetenland ve městě postavilo také další sídlištní celky. Kromě nedalekých řadových domů navazujících na starší zástavbu a částečně uzavírajících blok v ulicích Myslbekova č. 1531/7 a Bratří Čapků č. 1532/4 a 1533/6 byla postavena sídliště vytvářející jednak dnešní ulici Zborovskou (dříve Stephanstrasse) a také ulice U Sanatoria (tehdy Lönsweg) s Denisovou (tehdejší Walter Flexgasse). Domy u sanatoria plynule navázaly na jiné sídliště, které bylo budováno pro potřeby armády. Další armádní sídliště ve stejné době vyrostlo při ulici Bedřicha Václavka. V lokalitě u Benátek vybudovala bytové domy s úctyhodným počtem zaměstnaneckých bytů Slezská společnost pro sídliště říšských drah ve Vratislavi (Reichsbahnsiedlungsgesellschaft in Breslau) a vznikla tak dnešní ulice Javoříčko (tehdy Peter Donnhäuserstrasse).

Typizované domy šumperského sídliště *Sudetenland* stavěné v duchu Heimatstilu, oficiálního proudu nacistické architektury zdůrazňujícího sejití s regionální tradicí, již byly produktem ideologického boje a nástrojem propagandy Třetí říše. Vedle monumentálního neoklasicismu obohaceného o „germánské citění“ určeného pro veřejné budovy byla pro obytné stavby doporučena ona Hantschlovi blízká romantizující poloha hlásící se k idealizované představě „nezkaženého“ německého venkova. Z Hantschlových myšlenek uveřejněných v již citovaném článku z roku 1928 je zřejmé, že inklinace ke kolektivistické výstavbě podbarvené národně-socialistickými idejemi se u něj projevovala již v rané fázi tvorby. Jeho tvůrčí přístup přitom dále formovaly časopisy, vzorníky a typáře přicházející z Německa. Vzorové stavby byly prezentovány rovněž na putovních výstavách, které se konaly i v Šumperku. Přičemž Hantschl se na zdejších expozicích jako architekt

Bývalé šumperské sídliště Sudetenland, současný stav.
Foto: Vlastivědné muzeum v Šumperku.

přímo podílel. Prostorové a technické požadavky obytného domu jsou podle něj jednoduché, jasné a mnohokrát již i vzorově vyřešené. Úkolem architekta nemá být vytvoření originální stavby, která by mu přinesla slávu, nýbrž s využitím veškerého technického pokroku citlivě navázat na „správné“ tradice a stavbu vhodně zasadit do městského celku.

Kristina Lipenská (*1978), historička umění, absolventka Semináře dějin umění Masarykovy univerzity. Od roku 2017 působí ve Vlastivědném muzeu v Šumperku, kde se věnuje regionálním dějinám a umělecké historii a spravuje muzejní odbornou knihovnu.

kristina.lipenska@muzeum-sumperk.cz

Přijatelná cena za pokrok? Stavební vývoj Přerova v letech 1948 až 1990 a jeho dopady

Petr Sehnálek

Město Přerov patřilo již od konce 19. století mezi významná průmyslová střediska na Moravě a do konce poloviny 20. století se zde etablovaly úspěšné podniky vyrábějící v oboru strojírenství, optiky či chemie. Hospodářský rozmach přímo ovlivňoval urbanismus města, protože způsoboval zvyšování počtu obyvatel, a tím pádem i rozsah výstavby.

Zejména to pak platilo o období po komunistickém převratu v únoru 1948, který přinesl rozsáhlé politické, hospodářské a sociální změny. Zavedení centrálně řízeného plánovaného hospodářství, rozšiřování těžkého strojírenství a rozsáhlý proces znárodnění umožnily nevídané změny ve struktuře domácího průmyslu, jako např. výstavba nových, mohutných výrobních komplexů či sdružování podniků do velkých koncernů. Masové rozšiřování podniků ovšem vyžadovalo příliv velkého počtu nových zaměstnanců, kteří museli býtčasto naborováni z bližšího i vzdálenějšího okolí. Díky tomu se pochopitelně zvyšoval počet obyvatel a v případě Přerova se jednalo v letech 1945 až 1980 o více než dvojnásobný nárůst. Pro představu lze uvést, že v letech 1950 až 1960 se počet Přerovanů zvýšil z cca 21 na 30 tisíc, v roce 1968 pak na 41 tisíc, v roce 1970 se přehoupl na číslovku 44 tisíc a roku 1980 žilo ve městě a jeho příměstských částech 50 227 osob. Příliv tisíců nových obyvatel ovšem sebou přinášel bytovou tíseň, protože dosavadní postupný objem nové výstavby nestačil pokrýt zvýšené požadavky na ubytování. Na program rozšiřování průmyslových kapacit musela navázat velkorysejší politika bytové výstavby, jejímž investorem se staly vedle státu místní průmyslové podniky. Rozvoj průmyslu tak šel nakonec ruku v ruce s územním rozvojem města a soudobé požadavky na urbanismus se pak zásadně podepsaly na vzhledu města Přerova, který se v letech 1948 až 1990 změnil takřka k nepoznání.

Průmyslový faktor územního rozvoje města byl reprezentován v první řadě podnikem, nesoucím od roku 1951 jméno Přerovské strojírny. S výstavbou budoucího strojírenského gigantu se započalo již v roce 1948 na základě provozů znárodněných soukromých firem Belka, Krátký a Heinik. Na podzim téhož roku se započalo se stavbou zcela nové továrny a výstavba strojíren se stala prioritní záležitostí státního plánu. Výrobní náplň podniku tvořily velkorozměrové prvky do provozů na výrobu stavebních hmot (např. cementárny, cihelny, betonárky), které byly dodávány také do zahraničí. Dalším zástupcem zdejšího průmyslu byl podnik optického průmyslu Meopta, jež se po 2. světové válce prosadila jako úspěšný vývozce fotoaparátů, zvětšovacích či promítacích přístrojů a zároveň představovala významného producenta v oblasti vojenských zaměřovačů, takže měla zásadní postavení v systému domácí zbrojní výroby. Posledním významným představitelem průmyslové výroby, jehož rozšíření ovlivňovalo urbanismus města, byly Přerovské chemické závody, které vyráběly zejména kyselinu sírovou, superfosfát a titanovou bělobu (v Československu se jednalo dokonce o největšího výrobce). Pro zaměstnance těchto podniků začaly po 2. světové válce a zejména od 50. let vznikat první přerovská sídliště.

První sídliště moderního pojetí v Přerově realizovalo stavební družstvo zaměstnanců Meopty, když na jaře 1946 započalo na pozemcích na konci Dvořákovy ulice stavbu šesti třípatrových domů s byty o dvou pokojích a obytné kuchyni. K zásadnímu navýšení tempa výstavby, jež měla změnit dosavadní tvář města, pak došlo po roce 1948. V tomto období byla výrazně omezena individuální soukromá výstavba tak, aby ušetřené prostředky mohly směřovat na státní investiční bytovou výstavbu. K navýšení objemu bytových jednotek byly projektovány právě sídliště.

Pro zaměstnance strojíren navrhl v roce 1950 Chemo-
projekt Přerov projekt sídliště cihlových bytových domů
T12/52. První čtyři bloky o 96 bytech vyrostly na jižním
konci ulice 9. května do roku 1952 a v roce 1955 bylo nové
sídlíště pojmenováno jako Gottwaldova (dnes Jižní) čtvrť.
V roce 1956 bylo sídlíště rozšířeno o další blok domů pro
zaměstnance Strojní traktorové stanice.

Takřka současně s výstavbou bytovek pro strojírny bylo
na východním okraji města projektováno sídlíště pro pra-
covníky Meopty (a v menší míře i jiných podniků a insti-
tucí). Projekt využíval, tehdy rozšířený, architektonický
styl tzv. socialistického realismu a jeho výstavba započala
v roce 1954. Základem se staly domy typu T15/52, jež vy-
tvorily sestavu polouzavřených dvorních celků, doplně-
ných objekty občanské vybavenosti a také uměleckými
prvky (kašna, sochy). V sídlíšti postupně vznikly nové uli-
ce Žižkova, Prokopa Holého, Jana Jiskry z Brandýsa, Kli-
varova, Otakara Jaroše, Sokolovská, Víta Nejedlého, Jana
Nálepky, Alšova, Optická a Leninova třída (po roce 1989
třída Generála Janouška). Po dokončení okrsku A bylo
přikročeno k výstavbě okrsku B, jenž se dále dělil na úseky

Plán města z konce 30. let, zobrazující původní rozložení zástavby
existující do konce 60. let. Zdroj: Muzeum Komenského v Přerově.

Sever a Jih, přičemž jejich „hranici“ se stala ulice Optická.
Práce na tomto sídlíšti probíhaly postupně až do 60. let.
Vedle sídliště v okrajových částech se však budovaly i domy
ve středu města, a to v místech proluk a jiných nezastavě-
ných parcelách. Mezi tzv. roztroušenou výstavbu patřily
v 50. letech např. domy v nových ulicích Šrobárova a Jilem-
nického, které vznikly v rozsáhlejších prolukách uprostřed
dvorních traktů, nebo domy zastavující menší proluky
v zástavbě v Bratrské, Bartošové, Komenského, Wurmově,
Jaselské či Palackého v centru města.

Výstavba v období 50. let byla realizována z většiny ješ-
tě tradičním způsobem, takže se jednalo o cihlové objekty.
Nicméně druhá polovina dekády přinesla změny v požá-
davicích na řešení architektury, takže se pozvolna začala
prosazovat konstrukce pomocí panelových prefabrikátů.
A právě Přerov se stává jedním z prvních míst v republi-
ce, kde je tato technologie v bytové výstavbě uplatněna.
Z počátku se jednalo o devět bloků domů typu G40, jejichž
projekt vznikl v roce 1953 v tehdejší Gottwaldově (Zlíně)
a jednalo se o vůbec první typ panelových domů v Česko-
slovensku. V letech 1957 až 1959 postavil Stavosvit Gott-
waldov na levé straně Dvořákovy ulice mezi domy z ob-
dobí dvouletky a nemocnicí 9 bloků o 160 bytech, jejichž
vytápění zajišťovala kotelna v suterénu jednoho z bloků.
Zajímavostí je, že panely se pro tuto stavbu vyráběly přímo
v Přerově – v jedné z hal nové ocelárny strojíren. Výstavba
pomocí panelových prefabrikátů sice podstatně urychlova-
la tempo dokončení a předání uživatelům, ovšem tradiční
technologii stále preferovala po celá 60. léta stavební druž-
stva, která vznikla při všech velkých podnicích a vedle stát-
ních investičních organizací patřila k významným staveb-
níkům. Např. v roce 1960 stavěli „družstevníci“ z Meopty
domy v Havlíčkově ulici či na Trávníku. Další domy druž-
stev vyrostly v Palackého, Jaselské, Wurmově či Bratrské
ulici a také v Komenského třídě.

Na další směřování územního rozvoje města měl znač-
ný vliv nový regulační plán města z roku 1954, který počí-
tal s přeložením středu města do prostoru Šíravy a Čecho-
vy ulice, kde měly vyrůst nové administrativní, obchodní

či kulturní objekty a nová sídliště. Budování nového centra se datuje do roku 1963, kdy v rámci výstavby sídliště Šířava I začala v prostoru mezi ulicemi Sušilova, Šířava a Čechova stavba prvních 4 bloků upraveného typu G57 o 38 bytech. Se stavbou dalších 4 bloků téhož typu se započalo v následujícím roce. Na sídlišti pak vznikly nové ulice Interbrigadistů, Tománkova a Jasínkova. Sídlíště bylo dokončeno v druhé půli 60. let čtyřmi výškovými 10patrovými domy a dvěma domy s malometrážními byty. Bezprostředně na Šířavu I navázalo od roku 1964 sídliště Šířava II, které bylo tvořeno opět domy modifikovaného typu G57. Zde pak vznikly nové ulice Petřivalského, Kourilkova a zcela nový kabát dostala ulice Bratří Hovůrkových (dříve Ke kapličce). Modifikovaný typ G57 se vedle sídlišť Šířava I a II uplatnil také při dostavbě okrsku B sídliště Meopty, a to např. v ulici Bohuslava Némce. Vedle práce na novém centru a jeho okolí se počítalo s výstavbou ve stávajícím středu města, jehož další vzhled ovlivnila v roce 1963 studie ČVÚT o historickém jádru. Jako památkově cenný vyhodnotila pouze prostor Horního náměstí, což otevřelo cestu nové zástavbě přímo v tradičním centru v sousedství starších objektů. Tento závěr měl mít do budoucna zásadní vliv na urbanismu centra města. Nicméně ještě v 60. letech nová výstavba vesměs harmonicky doplňovala zástavbu starší a projektantům se dařilo poměrně nenásilně plnit nastolený požadavek propojení tzv. staré a nové části města. Např. nová podoba nábřeží Protifašistických bojovníků na levém břehu řeky se stala rovnocenným protipólem obytné fronty na protilehlém břehu, tvořenou kompaktní zástavbou z období 20. až 40. let. Na tomto, pravém břehu pak zástavbu původních domů uzavřel u mostu Míru deskový dům o 95. bytech. Pro zajímavost lze uvést, že se jednalo o projekt upraveného domu T-03-B, který byl v Přerově původně použit v ulici Bohuslava Némce a Jeremenkově v sídlišti Meopty. Naopak, přímo brutální implementací propojování starého s novým se stala výstavba na tehdejších Dolním náměstí (dnes náměstí TGM), kde byla asanována původní zástavba v rozsahu celé severní strany a na jejím místě v roce 1968 postavena výšková

budova Okresního stavebního podniku, která zcela narušila tradiční ráz místa. Obdobně sice došlo v polovině 60. let k zásahu do podoby Žerotínova (tehdy Rudého) náměstí, ovšem zde byl obytný dům projektován mnohem citlivěji s ohledem na celkový vzhled prostoru.

Necitlivá proměna hlavního přerovského náměstí byla jen předzvěstí změn v urbanismu a celkovém vzhledu města, které měly přijít v dalších letech. Již v roce 1964 byl přijat podrobný územní plán pro sídliště Velká Dlážka a následně se začalo s plánováním sídliště Šířava III, jež mělo propojit sídliště Meopty s proponovaným centrem i tradičním středem města okolo historického jádra. Důvod projektování nových sídlišť byl nasnadě – mělo zde vzniknout přes 2 000 bytů, což by znamenalo splnění plánů místní bytové výstavby na 4. pětiletku. Nová sídliště ovšem nebyla projektována na nezastavěné plochy na okrajích města, ale v rámci úspor zemědělské půdy byla potřebná staveniště získána rozsáhlou asanací, což znamenalo bezprecedentní zásah do vzhledu města. Navíc se výstavbou 10podlažních a 12podlažních výškových budov pozměnila tradiční panorama města s dominující zámeckou věží. Stavební práce na Velké Dlážce probíhala v letech 1968 až 1970 a na Šířavě III pak mezi lety 1970 a 1977. Sídlíště Šířava III bylo ve své době prezentováno jako výkladní skříň budování nového

Změny v urbanismu Přerova v souvislosti s novou výstavbou a asanací jsou patrné na plánu města z roku 1972. Zdroj: Muzeum Komenského v Přerově.

Pohled ze zámecké věže jihovýchodním směrem z první půle 50. let ilustruje původní charakter zástavby; v pozadí předměstí Šířava, vlevo je zřetelný nový bytový dům v ulici Šrobárova.
Zdroj: Muzeum Komenského v Přerově.

„socialistického“ města po roce 1945. „Paneláková invaze“ pak v Přerově pokračovala v roce 1977 na Kopaninách, kdy se začal realizovat projekt zahájený roku 1967. Koncem 70. let se pak započalo s výstavbou sídliště v Předmostí, které se měla stát největším ve městě. Vedle celých nových sídlišť byla v 70 letech realizována také výstavba v prolukách v obvodu centra, např. na nároží Jateční a Mostní ulice či v prostoru Žerotínova náměstí. Po velkých proměnách vzhledu města v 70. letech mělo v následující dekádě dojít k dalším. V roce 1983 byl schválen plán rozsáhlé přestavby centra města, jenž počítal s výstavbou obchodního domu, budovy státní spořitelny, školní jídelny, podzemních garáží, tržnice a dokonce i nové radnice či kulturního domu, z čehož se ovšem realizovala jen část objektů. Současně se počítalo s výstavbou dalších dvou nových sídlišť Centrum I a II. Sídlíště Centrum I v Bratrské a Palackého ulici bylo dokončeno roku 1989 a počátkem 90. let pak bylo dokončeno také sídlíště Centrum II v Kozlovské ulici a Pod valy.

Masivní výstavba ovšem neprobíhala bez zádrhelů a v dobových dokumentech o průběhu prací lze najít množství stížností typu: „není elektropřípojka, rozvodné

Pohled z věže týmž směrem z roku 1977 ukazuje rozsah – místo asanovaných předměstských ulic vyrostly panelová sídliště Šířava II (v pozadí vpravo) a III (v pozadí vlevo). Nová výstavba se pak dotkla i přímo středu města v prostoru Žerotínova náměstí.
Zdroj: Muzeum Komenského v Přerově.

závody ignorují [...] Obnova n.p. Olomouc neprovedla přípojky kanalizace a vody, budova neobyvatelná, nutno honit n.p. Obnovu [...] gen. investor není investorem kanalizace, nýbrž Závody vodovodů a kanalizací, nutno použít politický nátlak, jinak bytové jednotky nelze použít [...] je nutné aby ONV a MNV činily nátlak spolu s generálním investorem na zlepšení práce Pozemních staveb, ne tak vlastního provádění, jako organizaci práce nutno zlepšit, aby nevázly pro nenástupy, dopravu, která nedá i týden nárokováné vozy a mechanizaci [...] zásobování přes zásobovací centrálu Pozemních staveb n.p. Olomouc je úplnou brzdou.“ Celkově vážla organizace práce a zásobování, což pramenilo z častých reorganizací, jejichž výsledkem nakonec byla přílišná centralizace. V praxi to pak vypadalo třeba takto: „Vedení Pozemních staveb se mnohdy stává brzdou místo hybné páky a nutí tak stavební správy a ostatní složky k živelnému (tj. partyzánskému) způsobu práce. Tyto stavy unavují a vyčerpávají stavbyvedoucí a mistry, kteří tonou v papírech a vlastní dílo provádějí dělníci bez dostatečného vedení a kontroly, protože jejich vedoucí pro písemné práce a termíny se dostanou s bídou 1–2x

za týden na stavbu a to ještě se musí starat o přísun materiálu a jeho opatrování.“ Problémy se ovšem nevyhnuly ani samotnému dokončování staveb a dohlížecí orgány poukazovaly na to, že pro stavební podniky končí práce předáním bytů a o závěrečné práce v podobě venkovních úprav, distribuce topení, venkovních rozvodů atd. se již moc nestarají. Dlužno dodat, že stav, kdy se podstatné části města proměnil ve staveniště, se zákonitě musel promítnout na snížení úrovně čistoty, a to až tak výrazně, že tento problém kritizoval i tisk. Obecně se jednalo o bláto z nákladních automobilů, zajišťujících dopravu materiálu na stavby a stavební odpad, který na hotových stavbách zůstal ponechán stavbařům. Nová výstavba v sousedství sutin po asanovaných domech, bez chodníků či zeleně tak zpočátku vytvářela nevábna zákoutí. Ostatně problémem byla i základní očista města, neboť přerovské technické služby v 60. letech disponovaly pouze jediným kropícím a zamacím vozem. Obyvatelé nových sídlišť museli zpočátku přetrpět nedostatky v občanské vybavenosti a nevábém okolí. Prostředkem k dokončení sídlišť a úpravě prostoru kolem domů se ale stala práce a iniciativa samotných obyvatel, kteří v rámci dobrovolných, resp. povinně dobrovolných brigád a tzv. Akce Z (Z = zvelebení) uvedli okolí svých bydlišť do dostatečně estetického a funkčního stavu.

Nová výstavba nakonec přinesla zvýšení úrovně bydlení, protože byty byly standardně vybaveny teplou vodou, koupelnami či ústředním topením, a to díky teplárně v Tovačovské ulici, uvedené do provozu v letech 1964 a 1967. V roce 1966 bylo z 12 tisíc přerovských bytů, přes 11 tisíc napojeno na vodovod 4 700 na plynovod a téměř 4 000 pak na ústřední topení. Dobovým standardem se staly prostornější dvoupokojové byty a od 60. let přibývalo také bytů třípokojových. Nicméně tento pokrok nebyl zadarmo a druhá polovina 60. let je začátkem éry, kdy v Přerově „staré ustupuje novému“. Tehdy se totiž součástí problematiky urbanismu města naplno stává fenomén asanace tedy vzletně řečeno opatření k ozdravení prostředí či hygienických podmínek. Teoreticky prospěšný zásah pro blaho občanů však v praxi znamenal, že obyvatelé museli

opustit rodné domy své i několika generací předků, místa, ke kterým měli osobní vazby a kde se zkrátka cítili doma. Tzv. celospolečenský zájem měl ovšem přednost a v rámci asanace byly v Přerově provedeny demolice nejen jednotlivých objektů, ale i celých čtvrtí. V souladu s regulačním plánem tak asanacemi mělo dojít ke vzniku nových stavebních ploch a celkové modernizaci vybraných míst. Dlužno dodat, že v některých případech byly tyto zásahy nasnadě, neboť se jednalo o zastaralé a zchátralé domy. Je třeba si uvědomit, že celková sešlost objektů byla po roce 1948 urychlena neuvolňováním prostředků na opravy staršího domovního fondu. Asanace pro celkovou sešlost byla případem např. nábřeží, kde odbor výstavby městského národního výboru argumentoval tím, že i bez potřeby uvolnění místa pro novou výstavbu by domy musely být do 5 let strženy. V obdobném stavu se nacházely i dva domy severní fronty Dolního náměstí (č.16 a 17), na něž byl podán demoliční výměr již roku 1962 kvůli údajnému ohrožení bezpečnosti. Díky totálnímu zanedbání údržby původně soukromého majetku, který vznikl následkem nezájmu nové správy či nepřidělení potřebných prostředků k rekonstrukci, tak mohlo na konci 1967 dojít k ostudné demolicí celé severní fronty náměstí a následně výstavbě nevzhledné administrativní budovy. Nicméně v jiných případech byla asanace nezbytná, protože řešila kritickou dopravní situaci. Příkladem může být proražení přístupových tras k novému mostu Míru, jenž byl dán do provozu roku 1953, čímž vznikl přímý dopravní tah ze směru Olomouc až do Komenského třídy, která tehdy tvořila hlavní komunikaci pro spojení na směru východ–západ.

Asanace Přerovanům sice přinesla nové, na svou dobu moderní byty, ale zároveň jim vzala velký kus vlastní historie. V rámci asanace byl zbourán např. objekt první městské elektrárny, v roce 1962 se začalo s prvními demolicemi v prostoru někdejšího rázovitého předměstí Přerova Šíravy, které do konce dekády takřka celá skončila v rozvalinách, aby uvolnila prostor pro sídliště Šírava I, II a III a také objektům plánovaného nového centra. V letech 1966 až 1967 zmizela z přerovského místopisu tradiční

předměstí Velká Dlážka, která tvořila jakýsi protipól Šířavě, anebo Lázeňská ulice. Stavbě sídliště Šířava III pak musely na přelomu 60. a 70. let ustoupit značné části ulice Trávníku, původní zástavba Želatovské (tehdy Jeremenkovy) ulice, větší část Kozlovské, stará část Dvořákovy ulice a také celá polovina Vsadska. Bouralo se ovšem i ve středu města, přičemž v Kratochvilově a Komenského ulici bylo třeba vytvořit proluky pro blok o 144 bytových jednotkách a obchodním centrem v přízemí (tzv. Přerovanka). Zajímavé je, že původní plány počítaly pro léta 1967 až 1970 se zbořením 179 domů, ale nakonec došlo ke značnému rozšíření. Jen pro Šířavu III bylo namísto původní necelé stovky zbořeno do počátku 70. let 230 domů, což se tehdy stalo zatím největším jednotlivým asanačním zásahem. Bourání „starého“ mělo ve městě vzestupnou tendenci – zatímco v letech 1950 až 1959 bylo asanováno 87 bytových jednotek, v letech 1960 až 1968 bylo zbořeno již 504 bytů. V 70. letech pak v souvislosti s přípravou sídliště Kopaniny byly asanovány původní ulice Kopaniny, značné části ulic Malá Dlážka či Za mlýnem a také část Osmeku. Další demolice se dotkly ulice Dluhonská či Na Odpoledni, kde však zmizely nevyhovující, zchátralé a zdravotně závadné

Pohled z věže severním směrem z konce 40. let zobrazuje v pozadí idylické předměstí Velká Dlážka i sousední obec Předměstí. Zdroj: Muzeum Komenského v Přerově.

tzv. nouzové baráky z počátku 20. let. V roce 1977 pak asanace začaly také v dříve samostatné obci Předměstí, jež byla od 60. let místní částí města. Požadavky na zlepšení dopravní situace stály na přelomu 70. a 80. let za demolici původní zástavby ulic Malé a Velké Novosady. Poslední velká asanace se v Přerově udála v souvislosti přípravou staveniště pro plánované sídliště Centrum, a tak ještě v druhé polovině 80. let bylo demolováno přes 110 domů, a to převážně v ulici Kozlovská, Pod valy, Palackého a Bratrská, čímž byl výrazně narušen dříve kompaktní, tradiční vzhled centra města.

Asanační mělo být dle soudobé ideologie dáno větší obyvatel důstojné, pohodlné, zdravotně nezávadné bydlení. I přes veškeré velkorysé plány, plošné demolice, rozsáhlé investice však výsledek nemohl uspokojit všechny. Např. v roce 1969 bylo ve městě evidováno 12 706 dostupných bytů, ale zároveň 4 000 žadatelů o přidělení bydlení. Navyšováním tempa výstavby se počet žadatelů snižoval, ale i tak po dvou dekadách usilovného bourání a stavění stále roku 1989 leželo na městském národním výboru 850 žádostí o byt, z nichž tehdy bylo kladně vyřízeno osm. Mezeru na „trhu s bydlením“ měly dočasně

Pohled z věže směrem k severu, datovaný do roku 1976, zachytil nové sídliště Velká Dlážka a také hotelový dům Strojař. Zdroj: Muzeum Komenského v Přerově.

zaplnit podnikové ubytovny, nabízející bydlení svobodným zaměstnancům či bezdětným rodinám. V Přerově tak začátkem 60. let vyrostl u nábřeží objekt Stavařov Pozemních staveb, v druhé polovině dekády postavily chemické závody ubytovny v Bajerově ulici či na nábřeží a určitým vrcholem na poli výstavby ubytoven se stal hotelový dům Strojář Přerovských strojůren s kapacitou 472 lůžek a 130 restauračních hostů, jež zahájil provoz v srpnu 1968. Celkový náklad tehdy činil astronomických 18 milionů Kčs, z nichž 4 miliony stálo vnitřní vybavení. Cestou k získání lepšího bydlení mohla být v oné době i individuální výstavba, ale ta byla oproti státním či družstevním investicím zpočátku obtížnější a nedostupnější. Např. v 50. letech byl soukromý stavební ruch brzděn nedostatkem stavebního materiálu, který byl určen hlavně pro státní a podnikovou bytovou výstavbu. V letech 1950 až 1957 bylo na území okresu kolaudováno z 442 povolených staveb jen 97. Rychlejší možnosti než čekat v pořadníku na byt nebo potřebná povolení a materiál pro individuální výstavbu představovalo přihlášení se do stavebních družstev, která stavěla svépomocně za státní dotaci. Člen družstva však musel složit zápisné (např. 5 000 tehdejších Kčs) a pak odpracovat určitý počet brigádnických hodin na stavbě (např. 2 000). Státní podpora se pak splácela po dobu 20 až 30 let formou nájemného.

Na výstavbu obytných domů pak navazovala výstavba objektů tzv. občanské vybavenosti, prodejen, provozoven služeb, školních budov, sportovišť, kulturních a rekreačních zařízení. Nelze nezmínit také významný fenomén doby, ovlivněný probíhající studenou válkou. Integrovaní součástí plánů výstavby bylo již od 50. let budování krytů proti zbraním hromadného ničení a v rámci nových obytných i hospodářských objektů bylo ve městě postaveno přes 150 podzemních úkrytů. Speciálními stavbami byly také pozorovatelné civilní obrany, z nichž jedna byla roku 1953 vybudována přímo ve věži zámku na Horním náměstí. V rámci ochrany obyvatelstva byla např. jakou součástí sídliště Šířava II poblíž křižovatky ulice Bratří Hovůrkových a tehdejší Jeremenkovy vybudována požární

nádrž, která v době míru sloužila jako vodotrysk. Z hlediska ochrany obyvatelstva bylo zajímavou stavbou také širokouhlé Kino Hvězda, uvedené do provozu v roce 1976, jehož sál měl sloužit jako nadzemní kryt pro několik set občanů.

Odvracenou stranou rozšiřování města bylo vedle asanací i zhoršení situace v oblasti silniční dopravy. Jisté potíže byly známy již v meziválečném období, ale k výraznému zhoršení došlo v souvislosti s rozvojem průmyslu a novou výstavbou po roce 1948. Jednou z příčin byla dispozice v rozložení podél Bečvy, omezující spojení severní a jižní části na několik mostů, přetížených dopravou. Do roku 1953 bylo silniční spojení možné pouze po dvou mostech, přičemž dřevěné provizorium Tyršova mostu, jehož mostovka byla zničena na konci války, mělo únosnost omezenou na maximálně 15 tun. Provizorium mělo plánovanou životnost na 10 let a poté sloužilo pouze jako lávka pro pěši, načež bylo počátkem 60. let z bezpečnostních důvodů uzavřeno. Určitou nápravu přineslo otevření mostu Míru v roce 1953. Zlepšení průjezdnosti městem pomohlo v 60. letech i otevření nábřežní komunikace na levém břehu. Dalším vylepšením bylo propojení východního a jižního okraje města novou ulicí Bratří Hovůrkových, jež procházela sídlištěm Šířava II. Dopravní problémy ale přinášela šíře komunikací ve starých částech a mnohdy bylo jediným řešením zrušením chodníku či asanace překážejících domů. Ostatně zásadní příčinou asanace takřka celé Velké Dlážky byla právě úzká komunikace. Nicméně záhy po asanaci byla vybudována obchvatová Polní ulice, která částečně zajistila objízdnou trasu středu města. Jako další kritický úsek bylo v 60. letech považováno napojení východního okraje a středu města, což bylo vyřešeno v rámci projektu sídliště Šířava III, jímž procházela nová přímá spojnice, pojmenovaná od roku 1973 třída Lidových milicí (dnes 17. listopadu). V 70. a 80. letech pak dočasnou úlevu přetížené dopravě ve městě přineslo vybudování nové křižovatky Velké Novosady – Komenského ulice – Kojetínská ulice, vybudování komunikace Velká Dlážka – Lýsky, vytvoření nové jižní výpadevé komunikace směrem k Horní

Moštěnici či obchvat Předmostí. V podstatě tak vznikl obchvat pro průjezd Přerovem ve směru sever–jih, mimo samotné centrum města. Součástí této komunikace mělo být v zámyslu z poloviny 70. let i přímé spojení na jižní výpado-ovou komunikaci prolukou mezi pivovarem a továrnou Juta, tedy v podstatě varianta současného tzv. průpichu. Nicméně všechna tato opatření byla dílčího rázu a přinesla řešení pouze dočasná, končící vždy dalším zesílením dopravy následkem nové vlny rozvoje motorizace společnosti.

Na závěr stručného exkurzu do problematiky stavebního rozvoje města v 50. až 80. letech minulého století je třeba přiznat, že nová výstavba sice přinesla zvýšení úrovně bydlení a také množství objektů občanské vybavenosti, služeb či rekreačních zařízení, jež zvyšovaly kulturní či společenské vyžití, ale na druhou stranu intenzivní rozvoj průmyslu a rozšiřování města způsobilo Přerovanům i nemálo negativních následků. Předně se jednalo o kritickou situaci životního prostředí, přičemž jeho stav byl v 80. letech v regionu tak nepříznivý, že z hlediska srovnání znečištění v rámci celého Československa patřil průmyslový okres Přerov právě k nejhůře postiženým oblastem. Největšími znečišťovateli byly chemické závody a teplárna, kvůli nimž panovala na Přerovsku nejhorší ekologická situace v rámci Severomoravského kraje. Okres Přerov tehdy dokonce zaujímal přední místo ve výskytu kardiovaskulárních onemocnění, vrozených vývojových vad a zhoubných nádorů. Nezanedbatelným dopadem byla i zásadní proměna vzhledu města, přinášející zprerhání vazeb obyvatel k prostředí či ztrátu historické paměti. V současnosti dosud citelně pocíťovaným dopadem je pak tíživá dopravní situace, následkem stavu, kdy rozvoj dopravní infrastruktury přes všechny snahy nestačil tempu celkového rozšíření města.

Petr Sehnálek (*1982) pracuje od roku 2008, jakožto správce sbírek a historik regionálních dějin 19. a 20. století, v Muzeu Komenského v Přerově.

sehnalek@prerovmuzeum.cz

Koncem 60. let začala z místopisu Přerova mizet původní zástavba ulic Želatovská (tehdy Jeremenkova), kterou lze vidět v popředí snímku. Zdroj: sbírka Jiřího Rosmuse via Pavel Janeček.

Místo starých ulic Želatovská, Trávník a Kozlovská vyrostlo v letech 1970 – 1976 sídliště Šířava III s novou komunikací, nazvanou třída Lidových milic. Zdroj: Muzeum Komenského v Přerově.

Měli bychom více přemýšlet o tom, jak se město rozšiřuje, říká Lukáš Blažek

Lukáš Blažek je architekt z olomouckého *Studia Ječmen*, který v těchto dnech dokončuje multifunkční prostor Telegraph, jenž se nachází v bývalé továrně na telegrafy poblíž vlakového nádraží. Stojí rovněž za novým obytným komplexem Šantova. Zeptali jsme se ho nejen na tyto velké projekty, ale také na jeho názor na urbanistický vývoj města Olomouce.

Za námi stojí budova Telegraphu, který se teď bude otvírat, řekněte nám něco více o tomto projektu.

Telegraph je už několikátý projekt, který pro investora stavby Roberta Runtáka děláme. Už se známe a máme za sebou už třeba nějaké realizace na Dolní Moravě. Dal nám volnou ruku, čehož si vážíme. Zadání znělo udělat multifunkční věc, to znamená galerii, kanceláře, byt pro umělce, lounge, takže to muselo splňovat množství podmínek. Jinak pro mě, jako pro Olomoučáka, ten dům nebyl až zas tak zajímavý, to se přiznám. Nevnímal jsem to jako nějakou extrémně hezkou budovu, ale ono, jak se říká, pod svícnem bývá tma. Takže když se to očistilo, mohli jsme se podívat dovnitř, zjistil jsem si kolem toho nějaký kontext, tak mě to začalo hodně zajímat. Mně se hodně líbí, jak je to zarostlé do toho velkoměstského bloku.

V čem byla práce na Telegraphu specifická?

V případě Telegraphu bylo potřeba kompletně nově posílit základy pomocí mikropilotů a také bylo nutno zesílit všechny sloupy. Nad posledním patrem jsme museli udělat nový strop. Ale to byly všechno technické a řešitelné věci. Největší oříšek byl umístit vše tak, aby to fungovalo. Bylo to něco jako Rubikova kostka, nebo 3D Tetris. Takže vy tam musíte všechny ty pomyslné bloky nějak dostat a ještě to u toho musíte udělat tak, aby to bylo krásné. Takže v tom bych viděl největší výzvu té stavby.

Architekt Lukáš Blažek před budovou Telegraphu. Foto: Tomáš Chalupa.

Co váš druhý projekt obytného komplexu Šantova, tam se zatím stále staví?

Ano, to je dlouhodobější projekt. Nazýváme to obytný soubor Šantova. Je to vlastně městský blok, který bude mít velký zelený vnitroblok, bude tam školka, dole bude obchodní parter, nahoře byty. Blok je uzavřen a hlásí se k Sitteho zastavovacímu plánu, není to tedy solitérní zástavba, ale je to opravdu blok. Bude tam několik veřejných prostranství, kde bude kavárna a další podniky. My tím dotváříme ten hradební okruh Olomouce. Původně tam

Budova Telegraphu. Foto: Renáta Chalupová.

stála kasárna, což nebyly z architektonického hlediska nijak cenné budovy. Byly to spíše takové utilitární přístavby. My na fasádě děláme takový odkaz na původní budovu velitelství, která tam stála.

Šantovka je celkově vnímána kontroverzně, a tím nemyšlím přímo ten bytový blok, ale spíše nákupní centrum. Jaký je váš názor na proměnu celé této lokality?

Já jsem přesvědčen, že to, co je v oblasti dnes, je lepší, než to, co tam bylo. To Milo, které tam stálo původně, skomíralo, ty výrobní areály byly neprostupné, byla to vlastně taková vnitřní periferie. Dnes je z toho živé místo, a je podle mě dobře, že se město nerozšiřuje takto po okraji, ale že se tyto stavby realizují v centru města. Víím, že názory na to nákupní centrum jsou různé, mně osobně přijde, že to je hlavně otázka jeho velikosti. Pořád

Interiér galerie Telegraph. Foto: Renáta Chalupová.

mi přijde lepší mít nákupní centrum v centru města, než aby stálo někde na okraji města u dálnice. Šantovka má ambici být městským zařízením, byť je to trochu diskutabilní, ale prostě ta oblast sama o sobě se nepochybně zlepšila. Mám problém jen s tou velikostí centra, asi bych tam raději viděl něco menšího. A pak se můžeme bavit o tom, jestli je vhodné, aby Olomouc měla tolik nákupních center, jestli by lidé místo po hledání slev v nákupních centrech neměli jít třeba do lesa hledat medvědí česnek nebo trávit čas nějak aktivněji, ale to je už spíše sociologická otázka.

Jak byste charakterizoval Olomouc a co byste její současné urbanistické podobě vytkl a co naopak pochválil?

Olomouc má celou řadu obecně známých charakteristik. Je to druhá největší památková rezervace po Praze, je

tady skvělá řeka, je zde blízkost lužních lesů, je zde výborné dopravní spojení, takže má celou řadu pozitiv. V průběhu 20. století se postavil prstenec sídlišť, většinou i docela slušné kvality. Třeba Lazce jsou velmi povedené sídliště. Na konci 80. let už to šlo kvalitativně dolů, jako příklad bych uvedl Rožňavskou. Město se samozřejmě dále rozšiřuje, ale je možná otázka, jestli se má tak moc rozšiřovat, když nám neroste počet obyvatel. Můžeme se ptát, proč nemá město kolem sebe prstenec zeleně, jak využíváme řeku Moravu atd. Já nevím, jestli tahle diskuse vůbec na vrcholných politických místech probíhá, jestli je to pro někoho z lidí, kteří o tom rozhodují, téma. Město má nějaký objem peněz, který chce proinvestovat, ale je otázka,

jak přesně je využije a kdo o tom rozhoduje. Třeba teď se dokončují protipovodňová opatření. To je 20 let starý návrh, není to vůbec zapojené do města, nebo je to zapojené nešikovně, prostě potenciál celého toho nábřeží se využil tak na 50 procent a to je škoda. Já doufám, že lidé budou chodit dolů na náplavku, mohly tam být taky stromy. Takových věcí je spousta, nemá cenu to nějak rozpítávat, prostě by to chtělo, aby se nahoře někdo nad těmi věcmi zamýšlel, abychom se snažili mít v architektuře a urbanismu vyšší kvalitu, než máme dnes.

Tomáš Chalupa

V galerii probíhá výstava Signal I. Foto: Renáta Chalupová.

S Jindřichem Vybíralem o městě a venkově

S příchodem léta opouštějí sólisté předních scén i akademici, hrotoví útočníci i ministerští úředníci velkoměsto a zalidňují na pár týdnů český venkov. Dělá to tak i historik architektury a rektor UMPRUM prof. Jindřich Vybíral (*1960), který přijíždí na střední Moravu do Podlesí. Využil jsem té příležitosti a požádal jej o rozhovor k tématu tohoto vydání KROKU.

Češi jako chalupáři jsou vlastně všichni praktikujícími historiky a diletanty restaurátorství. Čím se vyznačuje či liší profesionál?

Rekl bych, že sami chalupáři dějiny vytvářejí. Jedna naše studentka udělala kdysi nádhernou fotografickou knížku o chatách [Veronika Zapletalová: *Chatařství*, Praha: ERA21, 2007 – pozn. red.]. U mě je to spíše údržba chalupy a neustálé vylepšování. Je to tak, že když jsem na chalupě a mám ambici něco napsat, tak pořád hledám nějakou manuální práci, která mi v psaní může zabránit.

Prísne vzato jste historikem architektury, ale myslím si, že se té druhé disciplíně člověk vašeho zaměření nevyhne. Při pozornějším pohledu se téma objevuje u vašeho jména v Urbanistických koncepcích moderny, Zrození velkoměsta (Ostravy) nebo urbanismu senegalských měst.

Architektura a urbanismus měly k sobě v minulosti blíž než dnes a dobří architekti měli logicky ambici prosadit se i při tvorbě měst – už proto, že atraktivních zakázek bylo i tehdy málo. Historik moderní architektury se proto nutně musí zabývat i urbanismem.

Je to ostatně téma, kde můžete sledovat mnohem subtilnější a myšlenkově komplexnější strategie než v architektonických úlohách. Poprvé jsem se takto ponořil do studia urbanistických řešení, když jsme s kolegou Jörgem

Stabenowem psali text do katalogu velké Plečnickovy výstavy. V poměrně nedávné době jsem se zase přes Plečnicka dostal k historicky prvním příkladům rádkové zástavby ve střední Evropě.

Co to je a kde se to nachází?

Šlo o zástavbu v blocích, tak jak to dělali funkcionalisté. Překvapivě se toho účastnili už Plečnickovi žáci pod jeho vedením. Bylo to dřevěné nouzové sídliště v Praze Dejvicích, kde kolem roku 1920 bydleli např. Pavel Janák nebo Jaroslav Benda. Z té kolonie dnes zbyla jen škola a prádelna.

Nemohu se nezeptat na onen senegalský urbanismus. Našly by se paralely mezi osídlením Hané/Olomouce a Dakaru?

V Dakaru jsem byl celkem třikrát a odvezl jsem si od tamtud ohromnou fascinaci kulturou západní Afriky, která je tolik jiná než evropská. Taky mě bavilo studovat míšení a prolínání evropských a afrických elementů. Ale k vaší otázce – najít takové paralely by dalo opravdu dost práce. Hanáci mají města a městečka trošku srovnanější.

Zaujalo mne, že ve vaší knize *Česká architektura na prahu moderní doby* figuruje Olomouc pouze jednou, a to jako jeviště příznačné scény: „V Olomouci banda uličníků takřka zpusťovala kavárnu, kam před ní uprchla místní mondéna“ (která se opovážila na veřejnost v kalhotové sukni). Lehké to tu asi neměla modernita v architektuře ani v módě.

Moderní kultura to nikde neměla lehké, a jak by taky mohla mít, se svým odmítáním všeho starého. Ale ne vždy se s jejím pronikáním pojí tak pěkné příběhy jako v Olomouci.

Urbanismus jako věda o uspořádání obydlené krajiny se nevztahuje jen na města. Krajina Libavska, kde rozhovor vedeme, dnes představuje velmi zvláštní typ „urbanizace“. Podlesí, dříve Schönwald, leží na hranici vojenského výcvikového prostoru.

Urbanismus se ve dvacátém století pěstoval hodně technokraticky. Modernisté „organizovali“ město a jeho obyvatele, přitom se soustřeďovali na otázky dopravy, kdežto zájem o estetické aspekty považovali za přežitok, za romantický úlet. Dnes se urbanisté a architekti rozpomněli na schopnost těchto disciplín harmonizovat různé roviny reality – například propojovat technologie s podmínkami lidského života a zděděné kultury. Někteří si také vzpomněli, že hlavní úlohou urbanismu je ustavovat společenský život a vytvářet „pocit domova“. To vše mě samozřejmě zajímá, a nejen v abstraktní rovině. Proto i v bývalém Schönwaldu s potěšením sleduji, jak si současní obyvatelé k této krajině budují vztah, zapouštějí kořeny a vytvářejí vztahy, které bychom učeně mohli označit jako „komunikativní prostor“. Za víc než čtyřicet let, co sem jezdím, se Sudety hodně proměnily, a k lepšímu.

V lednovém rozhovoru pro *Týdeník Echo* jste zmínil diplomovou práci vaší studentky o Libavě. To by mohli čtenáře na střední Moravě zajímat.

Studentka architektury z UMPRUM Marie Štefanová přišla na Libavou jako návštěvník, pozorovatel, a byla pozitivně i negativně uhranuta tím, co zde uviděla. Ve své diplomové práci chtěla architektonickými prostředky tento prostor kultivovat, ale postupně rezignovala na obvyklý výstup své profese – projekt. Místo toho předložila „Atlas prázdná“, bystrého a citlivého průvodce po opuštěném koutu Sudet, v němž se ukazuje překerní vztah člověka a krajiny. Byla to naše nejlepší architektonická diplomka v loňském roce, na tom se všichni shodli. Ale mně pořád vrtá hlavou, jestli se Marie nemohla dostat za „Atlas“ a navrhnout nějaké jemné intervence do krajiny. Třeba akcentovat či propojit opuštěné hřbitovy.

Téma diplomové práce jste navrhl vy? Zvete své studentky ke studijním cestám?

Ne, to byla úplná náhoda. Ona pochází snad z Nového Jičína, já jsem se o tom tématu dozvěděl, takže jsme to pak konzultovali a byl jsem rád, že i konzervativnější kolegové její knihu přijali pozitivně. Získala i cenu v soutěži diplomových prací.

Ještě jako student jste zažíval na vlastní kůži průmyslové velkoměsto Ostravu v době, kde tuny vyrobeného železa a oceli byly na prvním místě. To mohl být pro člověka z poklidného maloměsta šok.

Šok to vlastně nebyl. Do Ostravy přišli za prací už moji prarodiče, rodiče se tam narodili a já jsem si už v dětství

Historik architektury a rektor UMPRUM prof. Jindřich Vybíral.
Foto: archiv Jindřicha Vybírala.

k tomu městu vypěstoval silný citový vztah. Když jsem psal svoji první knížku, chtěl jsem důkladně poznat a oživit svět, o němž jsem měl jen matnou představu z rodinných legend. Mrzelo mě, že jedinečná interakce české, polské, německé a židovské kultury, k níž v Ostravě docházelo a již tamní průmysl dodával ferment, zmizela v propadlišti dějin. Když jsem na tamní Pedagogické fakultě v osmdesátých letech začal učit, stal jsem se součástí toho koloběhu budování a destrukce hodnot. Tím spíš jsem si vážil každého fragmentu umělecké ideje, který jsem vykultal v tamní architektuře a urbanismu.

Dějiny průmyslové architektury se již pár let etablojí jako rovnocenný směr historického bádání a nevyhne se mu ani kunsthistorik zaměřený obecně na 19. a 20. století. Vily se staly populárními památkami i mezi veřejností. Zůstává teoretik nestranný? Věnuje se továrně se stejným zaujetím jako chrámu, plovárně nebo řekněme hrobce?

V devadesátých letech jsem napsal několik textů o průmyslové architektuře a bylo to tehdy mnohem větší intelektuální dobrodružství než psát třeba o vilách, protože jsem objevoval něco úplně nového. Uchváceně jsem sledoval lidskou schopnost a potřebu technickým stavbám, majícím sloužit jasně definovanému účelu, vtisknout krásný tvar. Dodal bych, ztracená schopnost, ale chci se vyhnout příliš nostalgickému tónu.

Vratislavická továrna navržená Leopoldem Bauerem se dostala dokonce na přebal vaší monografie o něm.

Ano, byla to špičková světová firma vyrábějící koberce, které se vyvážely do celého světa, např. do newyorských hotelů.

Uspořádání krajiny mrtvých – nekropolí, to bude také urbanismus... Lidé s dobrým vkusem si pořizovali odpovídající příbytky i pro posmrtný život.

Termín „dobrý vkus“ jsem používal ponejvíce ironicky a cenil jsem si historiků umění „se špatným vkusem“,

protože ti nás učili dívat se na estetické jevy bez předsudků. Co se týče nekropolí, těm se v našich končinách moc nevedlo, našim předkům bylo líto i do této formy posmrtného života investovat. Nakonec se o ty naše skromné nekropole ani neumíme postarat.

Vaše kniha *Mladí mistři* o žácích Otto Wagnera na vídeňské akademii pocházejících z Moravy a Slezska tematizuje mj. centrum a periferii při vytváření a prožívání architektury. Kulisy vašeho dětství se staly náplní vaší profese. Cituji: „V městské krajině poničeného pohraničí nebylo možné se s nimi [předválečnými stavbami – pozn. red.] minout. Strhávaly na sebe pozornost svým měřítkem a naléhavým výrazem... S všedními příběhy, které se odehrávaly na jejich pozadí neměly nic společného.“ Možná, že máte podobnou osobní zkušenost na poli výzkumu. Má člověk z provincie nějakou výhodu/nevýhodu, když chce uspět v metropoli?

Napětí mezi centrem a provincií bylo a je pro kteroukoliv duchovní kulturu blahodárné. To hlavní se asi děje v metropolích, kde bývá větší koncentrace tvořivých duchů i peněz, ale také víc sebestřednosti a blazeovanosti. Je dobře, když jsou dekadentní metropole neustále atakovány zdravě nespokojenými venkovany. Tak jsem se cítil i já, když jsem před třiceti lety přišel do Prahy. Zpočátku jsem své venkovanství vnímal spíš jako nevýhodu, ale brzo jsem zjistil, že v Praze je každý druhý „odněkud“. Trochu paradoxně jsem zde skutečně zdomácněl, až když jsem se vrátil z delších pobytů ve Vídni, Mnichově nebo ze zámoří. Největší výhodou nás venkovanů v hlavním městě je to, že nám krása Matičky Prahy nikdy nezevšední. Druhou výhodou je fakt, že v parném létě můžeme z města utéct do svých vzdálených samot.

Pobyt na letním bytě se dříve počítal na měsíce, vy se kvůli povinnostem do letní Prahy musíte vracet. Nelituje, že jsou ty doby pryč?

Moje maminka to dělala stejně. Od dubna do listopadu trávil penzi na chatě. Já předpokládám, že se toho

někdy dožiju, že to budu dělat stejně. Léto v Praze se nedá přežít.

Okřídlené (a omšelé) rčení *historia magistra vitae* postuluje, že se učíme z chyb. Čím to, že ve 21. století přesto vznikají jevy jako sídelní kaše, paneláky na ležato, čtvrti bez infrastruktury?

Historia magistra totiž není konstatování faktu, ale zbožné přání. Lidstvo se z žádných historických chyb nepoučilo, stejně jako se my, pošetilí jedinci, ve svém životě neubráníme opakování stále týchž omylů. Příznávám se, že sídelní kaše a paneláky věčně živé mi z lidských pochybení vadí poměrně nejméně. Očividně uspokojují nějakou potřebu a „kdo chce kam“, cestu si tam najde. Mnohem více mě znepokojují jiné formy lidské nepoučitelnosti, které mohou mít fatální důsledky nejen pro původce, ale pro lidstvo jako celek.

Mohl byste to upřesnit?

Nechci explicitně mluvit o ekologii, ale můžeme zmínit chystaný stavební zákon, který pokud se přijme, bude to katastrofa pro celou českou památkovou péči.

Kam byste čtenáře poslal za zajímavými stavebními projekty zde v kraji?

Nemám úplně přehled, ale zvěsti o kapli sv. Vendelína v Oseku nad Bečvou pronikly i do mé sudetské samoty.

Petru Pelčákovi a jeho spolupracovníkům se povedlo další skvělé dílo. Napadá mě ještě obnova oranžerie a parku v Čechách pod Kosířem, i když je už staršího data.

V Olomouci zná každý jméno Jana Šěpky (dříve *HŠH Architekti*), který se s kolegy podílel mj. na oceňované obnově Horního náměstí. Architekt Šěpka vede jeden z atelierů na vaší škole. Nechtěl byste jmenovat další kolegy, případně co se jim poslední dobou vydařilo?

Když zmiňujete Šěpku, teď jsem otevíral jeho malou výstavu ve Winternitzově vile v Praze. Má tam modely tří vil, jedna už stojí a druhá vzniká na Smíchově. Držím mu palce, aby to dobře dopadlo s jeho přístavbou muzea v Olomouci. A naši posluchači z atelieru Imricha Vaška, což je náš nejexperimentálnější atelier, mají teď výstavu na Žižkově.

Jakému tématu se věnujete v současnosti. Zbývá vám při vedení vysoké školy čas na psaní?

To je má noční můra, protože letos musí vyjít další knížka. Máme velký grant na téma „Architektura a česká politika“ a já musím skoro sám napsat knihu o 19. století. To jsou mé večery, víkendy a prázdniny. Jde nám o to, jakým způsobem architektura reflektovala politiku, nebo dokonce jak architektura v 19. století fungovala při formování české společnosti.

Marek Bohuš

Vlaštovka, která má geometrické hnízdo

František Všeticka

Celstvější portrét Víta Obrtela může podat jenom obsáhlá monografie, neboť tento olomoucký rodák znal a pěstoval devatero řemesel. Podobně jako i jiní z devětsilské generace. Zmínil jsem se o devateru řemeslech, ale bylo jich přece jenom méně, neboť Obrtel byl architekt, typograf, scénický výtvarník, teoretik, esejista, básník a redaktor. Řemesel je tedy sedm a do značné míry se prolínají. Na první pohled to může vypadat bizarně, ale Obrtelovi se to dařilo, dovedl spojit architektonický objekt s poetickým citěním. Byl básníkem či snažil se být básníkem i v architektuře.

Jeho první architektonické návrhy spadají do počátku dvacátých let. Obrtel je v té době ještě posluchačem pražské techniky a krátce po první světové válce se v studentských kruzích neustále hovoří o konstruktivismu a funkcionalismu. Čtyři z těchto posluchačů mají obdobné představy, spojí se a vytvoří Puristickou čtyřku. Vedle Obrtela ji představují Jaroslav Fragner, Evžen Linhart a Karel Honzík. Poslední z nich tuto čtyřku zvěčnil v memoárech nazvaných *Ze života avantgardy*.

Obrtel svou představu o moderní architektuře vyjádřil lapidární definicí: „Architektura = harmonie vědy a poezie.“ Tato definice zahajuje studii, kterou mladému autorovi otiskl Karel Teige v prvním ročníku *ReDu*. Teige se nad touto provokativní definicí nepochybně pousmál nebo dokonce zašklebil, poněvadž měl o moderní architektuře a konstruktivistických snahách poněkud jiné představy. Oba byli stoupenci konstruktivismu; Teige však uvažoval stroze a racionalisticky, navíc byl toliko teoretik. Obrtel a celá Puristická čtyřka vnašela do konstruktivismu poetické prvky, uplatňovali ve svých návrzích lyrismus křivek a oblin. Navíc všichni čtyři byli praktici, znali stavební materiál a jeho možnosti. Divergence mezi nimi a Teigem se postupně zvětšovala a sám Teige je, zejména Obrtela, který dovedl teoreticky usuzovat a své názory jednoznačně

prosazovat, napadal nevybíravými a nesalonními výrazy. K rozchodu mezi nimi posléze došlo a Obrtel si pro prosazování svých názorů musel najít jinou sdělovací tribunu. Stal se jí nepravidelný kvartálník *Kvart*, který začal vycházet na jaře 1930. Na rozdíl od Teigeho konstruktivismu označovali příslušníci Puristické čtyřky své zaměření jako neokonstruktivismus.

Roztržka s Teigem byla později, konkrétně za války, překlenuta vzájemným sblížením. V poválečných ročnících *Kvartu* se potom často objevovaly jeho příspěvky, např. jeho rozsáhlá studie o Bohumilu Kubišovi. Úzký osobní vztah mezi oběma se po únoru 1948 stal předmětem několika výsledků Víta Obrtela, jehož státní bezpečnost podezřívala z trockismu. Na Teigeho nemohla bezpečnost už dosáhnout, poněvadž jim roku 1951 vyčerpán zemřel. Všechn paradox spočívá v tom, že Obrtel byl už za první republiky členem komunistické strany a pravidelně docházel na stranické schůze. V tomto směru jej několikrát varoval a od schůzování odrazoval Julius Fučík. Zcela logicky své rady zdůvodňoval tím, že chce-li od stávajícího buržoazního státu získat stavební zakázky, musí se chovat obezřetně a s rozvahou. Skutečnost byla taková, že v předválečném období řada Obrtelových projektů zůstala pouze ve stádiu návrhů. K největšímu uplatnění jeho architektonického ingenia došlo až v době, kdy se bezpečnost začínala zajímat o jiné. Viz v tomto smyslu např. Obrtelovu nemocnici a polikliniku v České Lípě.

Vít Obrtel byl členem Devětsilu a z příslušníků této skupiny jako básník debutoval poslední. Teprve roku 1937 sbírkou *Kštice Bereniky*. Nešlo o knihu veršů, ale o básně v próze. Všechny jeho básnické knihy, až na jednu, mají tento žánrový charakter. On sám ukázky těchto textů v *Kvartu* označoval jako záznamy. První svazek *Kvartu* otiskl několik takových lyrizovaných próz, jejichž autory

Obrtelův projekt Národní banky a ploidinové burzy v Olomouci. Zdroj: archiv autora.

byli Robert Desnos, Saint-Pol-Roux, Jules Laforgue a Aloysius Bertrand. Ti a jim příbuzní Obrtela nepochybně inspirovali, neboť náklonnosti k domácímu poetismu a surrealismu je nejen v této sbírce, ale i v dalších, pramálo. Filozof Václav Navrátil *Křtici Bereniky* recenzoval a napsal o ní: „Poezie zde podávaná jest poezie snění. Avšak snění bez analytického zájmu a bez patologického charakteru“ (Rozhledy 6, 1937). Tato slova platí nejen o Obrtelově debutu, ale i o dalších jeho pěti básnických knihách.

Roku 1983 vyšla poslední Obrtelova sbírka, jmenuje se *Hudba o křehkosti*. Tematicky je rozmanitá, inspiračních zdrojů je v ní několik, převažuje především antika, jejíž mytologie a filozofie byla tvůrci blízká. Viz báseň *Théseus abstraktní*:

Těch klubiček, co si s nimi hrála Ariadna. Labyrint utrousil páv. Do noci balad čeká, nečeká – prolíná. Jenom čekáním se zavěsíme. Pobřeží antická. Archanděl nepřesnosti, neshořela lípa. Shořela? Za pultem každického krámku. Ariadno, vábničko a masko negerská.

Básník Rudolf Matys v této souvislosti poznamenává, že Obrtel měl celoživotní zájem o filozofii pythagorejského

a platónského okruhu, včetně alexandrijských gnostiků. A pokud jde o Obrtelovu architektonickou práci, nelze nepřipomenout jeho projekt *Vily* na antický motiv.

Antika zdaleka nebyla jediným Obrtelovým inspiračním zdrojem, bylo jich povícero, na zcela opačném konci zaznívala také lidová mytologie a lidová baladika. V předposlední sbírce, páté, nesoucí název *Rok plný dnů*, se např. nachází charakteristická lyrická próza *Tiché úsměvy*:

*Třeba sýček na těšínské věži, přece něco zbylo.
Ne rezavá slova, díry po naději (i když také):
bílých husí azurové oči,
střípky nebes modré chrpy,
z mezi hmyzu křišťálový smích,
pět peněz,
trochu ošumělý král Ječmínek,
dvě utaté ruce, kým setřené slzy?
a čmelák vykoupáný v rose.
Také plachá polní myš.*

Zcela zvláštní pozornost si zaslouží Obrtelův *Kvart*, jenž byl natolik jedinečný, že musel být – jakož i desítky dalších – po únoru 1948 zastaven. Přitažlivost tohoto časopisu spočívala v tom, že se v něm objevovaly jména a texty,

kteř v období po jeho zastavení byly považovány za projevy buržoazního úpadku. Pro moji generaci to byla zpětná zakázaná četba. Ludvík Kundera oprávněně označil *Kvart* za klenotnici.

Vít Obrtel spoluinspiroval založení Puristické čtyřky a aktivně se na ní podílel. Stigma čtyřky bylo tak výrazné, že se otisklo i do jeho básnické tvorby. Tak např. kompoziční osu jeho básnické sbírky *Je krásný den*, jediné jeho sbírky veršované, tvoří čtveřice stěžejních a navzájem spjatých básní – Zátíší s kalendářem, Zátíší s obrazem, Zátíší s laní a Zátíší s podzimem. Sbírkou *Rok plný dnů* a soukromý tisk *O Zlatovlásce* pak rozvrhl do čtyř částí podle čtyř ročních období. V obou případech začínal jarem. Třeba dodat, že to nejsou jediné tetrády v jeho díle.

Vít Obrtel se narodil v Olomouci 22. března 1901. Jeho otec František byl známý novinář a nakonec zakotvil v pražské redakci *Venkova* (otec s agrárníky, syn

s komunisty). Vít studoval v Olomouci na české reálce, která se nacházela v matiční budově ve starých Bělidlech, dnes mateřská škola v Sokolské ulici 19. Do primy nastoupil roku 1911 a v Olomouci absolvoval prvních pět tříd, roku 1916 přestoupil na reálku v Praze, na niž také maturoval. Výroční zprávy olomoucké reálky sdělují, že první čtyři třídy absolvoval s vyznamenáním (kvintu už nikoli). Pátou třídu vystudoval ve školním roce 1915–1916, z čehož plyne, že také docházel do nové budovy reálky, která byla vystavěna na dnešní třídě Jiřího z Poděbrad. (Na téže škole, tehdy Polívkově reálném gymnáziu, studoval po letech také autor těchto řádků.) Vít Obrtel zemřel 12. června 1988 v Praze.

Na Olomouc nezapomínal Obrtel ani jako architekt. Navrhl projekt Národní banky a plodinové burzy, dále projekt nemocnice se sídlištěm a konečně návrh okresního úřadu a nové radnice. Nic z toho se však nerealizovalo.

Výše uvedené projekty jsou reprodukovány v Obrtelově publikaci, zahrnující výbor z jeho básní v próze, z teoretických esejů a architektonických projektů. Publikace má příznačný obrtelovský titul: *Vlaštovka, která má geometrické hnízdo*.

František Všeticka (*1927) je literární teoretik, beletrista a překladatel. Zabývá se převážně českou, slovenskou, polskou a ruskou literaturou, ponejvíce jejich poetikou. Odbornou práci vyvažuje prací beletristickou a překladatelskou.

fvseticka@seznam.cz

Sokolská 19, dříve česká reálka, kterou navštěvoval V. Obrtel. Zdroj: archiv autora.

Albert II. ze Šternberka jako urbanista středověkého města

Vlasta Hlůzová

Albert (též Albrecht či Aleš) II. ze Šternberka, syn Štěpána II. ze Šternberka a Anny z Kravař, je jedním z nejvýznamnějších členů šlechtického rodu Šternberků. Tento vzdělanec, vysoký církevní hodnostář, diplomat a rádce Karla IV., je též prvním urbanistou a budovatelem města Šternberka. Význam jeho osobnosti není však pouze regionální, Albert II. se stal v dějinách středověku osobností evropského formátu.

Ve Šternberku se pravděpodobně též narodil. Někde se uvádí jako místo jeho narození Olomouc, sám však vždy hovořil o domě rodném a otcovském ve Šternberku a přál si, aby zde byl i pohřben, což se také stalo. Nyní, po posledním antropologickém výzkumu v roce 2000, jsou jeho ostatky spolu s ostatky jeho synovce Petra a jeho manželky Rebeky uloženy v boční kapli šternberského farního chrámu.

Ani letopočet jeho narození přesně neznáme, podle starších pramenů to byl rok 1320 či 1322, podle novější literatury 1331 nebo 1333. Zemřel 16. 1. 1380 pravděpodobně v Tržku u Litomyšle, kde se mu v roce 1378 podařilo v blízkosti svého biskupského hrádku a obory vybudovat pro 13 mnichů, které sem přivedl, kartuziánský klášter nazvaný Hájek Panny Marie. Byl též hlavním mecenášem tohoto kláštera; daroval mu potřebné statky, své čtyři vsi na Olomoucku (Dolany, Toveř, Moravičany a Palonín), potřebné bohoslužebné a klášterní vybavení, pravděpodobně i knihy, a protože neměl od litomyšlské kapituly povolení ke stavbě kláštera, uskutečnil ji na vlastní náklady. Po Albertově smrti tržecká kartouza zanikla, kartuziáni přešli do Dolan.

Filozofické a teologické vzdělání získal Albert II. na univerzitách v Boloni a Paříži. Vyznačoval se láskou ke vzdělanosti, umění a literatuře. Zasvětil se duchovnímu stavu

a dosáhl vysoké církevní kariéry. Již roku 1352 byl jmenován děkanem olomoucké kapituly, byl též kanovníkem kapituly u sv. Víta v Praze, roku 1356 až 1362 biskupem zvěřinským v Meklenbursku, 1364 biskupem litomyšlským, a podporován papežem a císařem, roku 1368 dokonce biskupem magdeburským a současně primasem říše německé. V roce 1371 ho však zdravotní potíže, spory s městem i domácí šlechtou a četné zástavy arcibiskupského majetku přiměly k rezignaci, a byl pak až do své smrti opět litomyšlským biskupem.

Pobýval rád ve Šternberku, jenž považoval za hlavní sídlo moravské rodové větve Šternberků – moravský sídelní hrad, a za svoji rezidenci. Patřila mu však i řada dalších panství, např. Bystřice pod Hostýnem, Količín, Odry, Roštění anebo Zlín. Ponejvíce se však zdržoval v Praze u dvora císaře Karla IV. Byl jeho oblíbencem, přítelem, rádcem i diplomatem. V letech 1357–1371 provázel panovníka při jeho četných, většinou diplomatických cestách po Evropě, často spolu s arcibiskupem Arnoštem z Pardubic. S císařem se účastnil i jeho vojenských tažení. Albertovo jméno se rovněž nachází na řadě důležitých listin a smluv. [U příležitosti 700 let od narození Karla IV. byla v areálu *šternberského* hradu od 17. 5. 2016 otevřena tematická výstava *Albert II. ve službách Karla IV.*, která Albertovu osobnost a jeho dobu skvěle prezentovala, včetně všech jeho doprovodných cest – pozn. aut.] Albert II. ze Šternberka se významně zasloužil také o zvelebení svého „rodného města“.

Počátky města Šternberka sahají do poloviny 13. století, první písemná zmínka o hradu pochází z roku 1269, o městě (civitas) z roku 1296. Avšak již asi o 120 let dříve, než byl vybudován hrad, vznikla tu při říčce, již se říkalo až do 18. století jen „rziaka“ či „ržíka“ (později Ovčí potok, Schäferbach, Sitkabach, nyní Sitka), v místech dnešní šternberské Bezručovy a Olomoucké ulice, osada zemědělců a rybářů,

Albert II. – foto malby. Fotografie: Michal Mañas. Zdroj: commons.wikimedia.org.

zvaná Velislav či Velislavov; území na sever od Olomouce totiž patřilo kmetu Velislavovi, úředníku olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka. Tato osada později splýnula s malým podhradním osídlením zbrojnošů, kočích a dělného služebného lidu panského sídla. Stejnojmenná osada byla i na kopci nad Šternberkem, ta však později válkami zanikla a po svém znovuosídlení – pravděpodobně rodinami

vojáků z Roudné – se stala strážnou vsí šternberského hradu. Říkalo se jí Hlásnice či Hlasenice, německy Wächtersdorf. Když se Velislav stal kastelánem pražského Vyšehradu, dostal tato území za prokázané vojenské služby šlechtic z českého rodu Divišovců – Zdislav či Zdeslav, a ten si nechal na místě dřívější dřevěné tvrze vybudovat svůj druhý hrad se stejným jménem – moravský Šternberk. [Český Šternberk byl postaven již roku 1242; česká šlechta dávala svým sídlům dle dobového zvyku německá jména. Název Šternberk je odvozen od německého Stern – hvězda a Berg – hora. Šternberkové mají hvězdu i na rodovém erbů – pozn. aut.]

Avšak teprve Albert II. vtiskl Šternberku podobu města, jakou při svých cestách Evropou v doprovodu Karla IV. poznal. Teprve vybudováním hradeb se již existující sídliště ulicového typu při říčce a sídliště v podhradí stalo městem – hrazeným městem. Centrem nově zakládaných středověkých měst bývalo většinou čtvercové náměstí s radnicí nebo kašnou uprostřed, jež křížovaly ve směru světových stran z jeho čtyř rohů vycházející širší ulice. I půdorys města býval čtvercový nebo okrouhlý. Uvnitř hradeb bydleli jeho plnoprávní občané. V domech kolem náměstí sídlili zámožnější měšťané – kupci, kramáři apod., v bočních uličkách řemeslníci (většinou stejného oboru, o čemž dodnes svědčí zachované názvosloví), u městských hradeb pak městská chudina anebo Židé.

Albert II. se snažil o to, aby svému městu dal hradbami takový tvar, který by zaručil co největší obranný efekt.

V letech 1372–1376 uskutečnil podle promyšleného plánu výstavbu Šternberka jako hrazeného sídla se třemi branami a uvnitř se dvěma dominantami – hradem a augustiniánským klášteřem. Vytyčil velké čtvercové tržiště (nynější Hlavní náměstí) s třemi výchozími ulicemi (dnešní Radniční, Jaroslavova, Partyzánská), které navazovaly na několik už existujících uliček. Ty umožňovaly obráncům rychlý přístup k hradební zdi v případě nepřátelského útoku, ale také umožňovaly lepší obranu vnitřního města po zdolání zdi nepřitelem. Hradby kopírovaly přirozené okolí města – ze severu a západu tok říčky, dnešní Sitky,

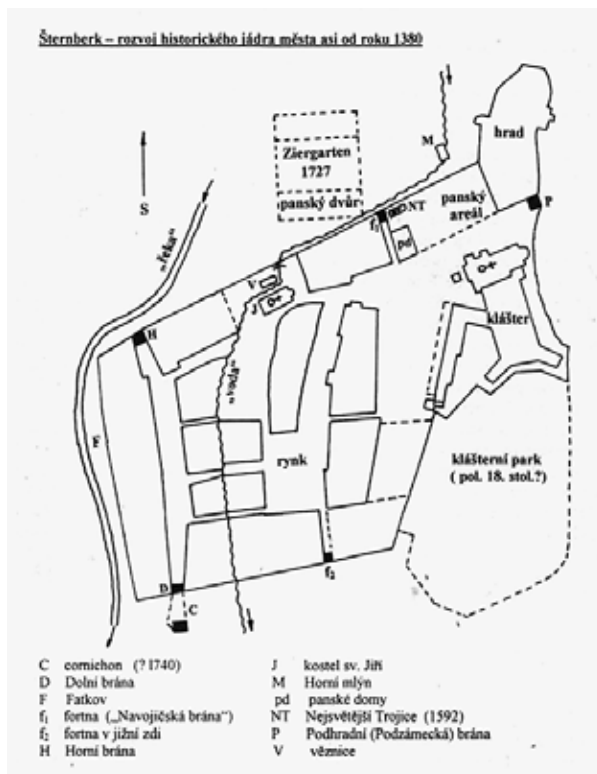
na východě masiv jesenického pohorí. Sídliště na jižní straně města směrem do roviny k Olomouci už hradební zeď do města nepojala, i když mu Albertův předchůdce Štěpán ze Šternberka věnoval pozornost tím, že zde roku 1339 založil špitál a zřejmě i kostelík Očišťování Panny Marie. Tato strana byla těžko hájitelná, a tak vzniklo hradbou oddělené Olomoucké předměstí. Kam až jižní hradba města sahala, dokládá dodnes její zbytek, nyní pěkně opravený; nachází se za budovou Finančního úřadu v Obloukové ulici.

Hradební zeď byla kamenná, stavěná na vápennou maltu. Její další zbytek v Potoční ulici dokládá, že byla vysoká asi 10 metrů. Profil v její koruně se zachoval ještě v hradebním pozůstatku v ulici Dvorské a Panské. Zde je viditelný ochoz pro obránce, který byl před nepohodou a střelbou z malých ráží chráněn po celém obvodu dřevěným přístřeším. Dřevo z něj bylo za válek v 17. a 18. století stále rozebíráno na palivo a správa města byla donucována ho obnovovat palisádami z dubů obecního lesa Kaminka (Kamínka) u Hlásnice, jak o tom často mluví účetní knihy města. Mezi městskou zdí a zahradami měšťanů byl volný průchod, nutný k obraně zdi. Když pak hradby pozbyly svůj obranný charakter (po slezských válkách), byly zahrady protaženy až ke zdi. Ta se začíná rokem 1826 rozprodávat měšťanům.

Základní půdorys historického Šternberka setrvává až do dnešních dnů, jak dokládá mapa stabilního katastru z roku 1834. Dokonce po požárech a demolicích musely být po obnově domu zachovány jeho základy. Dle zjištění velkého znalce šternberských dějin, pilného vlastivědného badatele a odborného publicisty Karla Morava (1906 Štarnov – 1993 Olomouc), se z historického půdorysu postupem času vytratily tyto charakteristické znaky: kostel sv. Jiří a městský příkop zvaný „voda“, který vznikl protažením náhonu Horního mlýna pod hradem. [Tento příkop procházel městem a za Olomouckým předměstím vyúsťoval do říčky. Sloužil jako zdroj vody pro případ požáru, později byla „voda“ při dláždění ulic v některých ulicích překlenuta či zasypána – pozn. aut.] Z někdejšího půdorysu města zmizely také všechny tři brány a střežená fortina

v hradební zdi k Hornímu mlýnu, vybudovaná zřejmě současně s její stavbou; umožňovala totiž k mlýnu rychlý přístup z hradu. Po roce 1945 byl proveden pouze větší stavební zásah do původního půdorysu města v místech u bývalé Dolní brány.

Do hrazeného města se dalo vstoupit třemi branami. Horní branou, pyšnicí se vysokou věží, ochozem a hodinami, se do něj vcházelo od Uničova. Dolní brána oddělovala město od Olomouckého předměstí. Nebyla tak složitá a ozdobná, neměla ani ochoz pro hlásného. Věžními hodinami byla opatřena až koncem 18. století.

Šternberk – rozvoj historického jádra města asi do roku 1380. Zdroj: K. Morav: Staré šternberské obrázky. (Šternberk 2016, 2. vyd., str. 6).

Oproti Horní bráně však měla širší vjezd pro povozy a užší pro pěší. Fortna pro pěší poblíž dnešní Pekařské ulice byla do hradby prorážena až později, asi na přelomu 30. a 40. let 18. století, a v 19. století byla ještě rozšířena. Fortnýř či hlídač branky v této uličce bydlel zřejmě ve starobylém domě č. 5 vedle vchodu s mělkou nikou, v níž je od roku 1928 umístěna kamenná plastika světloňose v dobovém oblečení, s lucernou, hláskou troubou a svazkem klíčů. Příchod od Berouna, kudy šla do města tzv. Rudná cesta, uzavírala brána mezi hradem a klášteřem. O tzv. Podzámeckou bránu pečovala vrchnost, ta zde také měla svého branného, který ji otevíral i zavíral podle zámeckých směrnic, vrchnost měla v bráně též panský šenk. Brána připomínala svým vzhledem triumfální římský oblouk. Všechny tři brány měly v případě Šternberka ještě své výhody pro obránce: Horní – malý prostor pro shromažďování útočících vojsk a Ovčí potok těsně před branou, Podzámecká – svažité, těžko přístupný terén pod hradem, nevhodný pro dopravu a nasazení dobývacích strojů. Jen u Dolní brány musela být časem – v 17., nejpozději však do 40. let 18. století – vybudována předsunutá obranná zeď – cornichon – s bastionem v jeho vrcholu. Ten pak střelbou zvládal ochranu hradební zdi téměř v úhlu 270 stupňů.

Když středověké hradby ztratily svůj obranný smysl a začaly bránit dalšímu stavebnímu rozvoji města, byly zbořeny. Horní brána byla snesena roku 1869, Dolní roku 1845, Podzámecká již roku 1834. K městu se pak v polovině 19. století připojily osady, které vyrostly v jeho blízkém okolí za hradbami. Některé z nich měly i vlastní samosprávu v čele s fojtem (rychtářem). Připojeno tak bylo Olomoucké předměstí, domky řemeslníků při potoce za hradební zdi na Fatkově, Moravská, pozdější samostatná Dlouhá Ulice s fojststvím ve Věžce (dnešní Uničovská ulice), na Rýmařovském kopci čtvrť Větrník a Novosady, blíže hradu kolonie Hvězdné Údolí, Světlov, Mlýnský příkop, Vály, Zámecký vrch, blok domů pod Olomouckým

Jižní hradba. Foto: archiv autorky.

předměstím označovaný jako Sternfeld a zástavba mezi Olomouckou ulicí směrem ke „stínadlu“, lidově zvaná Lerchenfeld (Skřivánkov). Od roku 1850 všechny tyto díly pak tvořily s městem jeden celek.

Albert II. ze Šternberka věnoval městu Šternberku pozornost i tím, že zde roku 1371 založil (naproti hradu) konvent řeholních kanovníků sv. Augustina (probošt a 14 bratři) a farní kostel. Zasloužil se též o přebudování rodového sídla. Díky tomu, že opakovaně provázel krále a císaře Karla IV. do řady evropských metropolí, se gotické přístavby šternberského hradu, zejména hradní kaple, vyznačují pozoruhodnou architektonickou úrovní; Albert ji po vzoru krále budoval jako památník své osobnosti a církevní kariéry. Albertovo mecenášství umožnilo, aby ve Šternberku vzniklo centrum raného humanismu, šířící vzdělanost jak prostřednictvím klášterní knihovny, kterou vybavil vzácnými rukopisy i knihami, tak i skriptoria – písarské dílny, v níž mniši opisovali knihy. Z prvních

dob šternberského augustiniánského kláštera, kdy jej Albert II. vybavoval hodnotnými díly soudobé gotiky, zřejmě pochází také krásná gotická soška zvaná Šternberská madona. Po zrušení kláštera císařem Josefem II. roku 1784 se dostala do sousední vsi Babic, kde byla v kapli sv. Floriána roku 1951 nalezena, jak dodnes hlásá pamětní deska na kříži v místech někdejší kaple. Soška je od dubna 2005 kulturní památkou, reprezentovala gotické umění na řadě národních i mezinárodních výstav a je už v kulturním světě známým pojmem. Její originál byl šternberskou farností a prostřednictvím olomouckého Muzea umění zapůjčen do stálé expozice Arcidiecézního muzea v Olomouci, kde se nachází ve sbírce středověkého umění.

Od Albertových časů uplynula staletí, a městem se za tu dobu vícekrát prohnala ničivá válečná lítice, mory a cholera, povodně i požáry (v roce 1538 např. vyhořel i hrad, klášter a celé město), takže zde nezůstal „kámen na kameni“. Nejstarší jsou proto základy několika málo domů ze 16. století. Proto i na hradě najdeme různé dobové stavební prvky, počínaje slohem románským (zachovalá válcovitá románská hláska ze 13. století) přes gotiku, renesanci až po secesi.

Je potěšující, že se také ve Šternberku v posledních desetiletích pozitivně proměnil vztah i ke kulturnímu architektonickému dědictví po našich předcích, že se vše staré už jen nebourá nebo se neprovádějí necitlivé stavební úpravy, a zbylé architektonické památky se zachraňují. Přestože je pro vedení města obtížné získávat z různých zdrojů nemalé finanční prostředky na restaurování staveb v historickém jádru města, v jeho památkové zóně i tak se v ní jeden dům za druhým vylupují jako krásné šaty z Popelčina oříšku. K lepšímu se mění vzhled ulic, vyrůstají i nové domy, komunikace a nové, moderní stavební projekty. Také Státní hrad Šternberk, prohlášený od 1. ledna 2002 státní národní památkou, jeho podhradí i zámecké zahrady procházejí rekonstrukcemi, stejně tak někdejší špitální kostelíček v Olomoucké ulici, dvouvěžový barokní farní chrám z roku 1783 a v současné době prochází další etapou rekonstrukce i bývalý augustiniánský klášter.

Šternberk se již v roce 1993 přihlásil k národnímu hnutí zdravých měst. Vedle tohoto projektu plní od roku 1995 Program regenerace městské památkové zóny (74 zapsaných objektů různých majitelů). Nezapomíná se ani na rekultivaci městské zeleně. V roce 2008 získal Šternberk (po předchozí trojí nominaci) prestižní ocenění Historické město České republiky, v dubnu 2016 byl vyhlášen vítězem Olomouckého kraje v soutěži Historické město roku a získal (za rok 2015) cenu za nejlepší přípravu a realizaci Programu regenerace Městské památkové zóny. K získání tohoto ocenění přispěli i vlastníci památkových objektů svou péčí o ně.

Díky peticím občanů byla po letech zachráněna např. i zchátralá drobná stavba altánu s kubizujícími prvky z roku 1931 ve šternberských Tyršových sadech (s původním názvem Trinkhalle – sloužila jako sezónní cukrárna). Altán byl v roce 2015 prohlášen kulturní památkou a je evidován v Ústředním seznamu kulturních památek ČR. Postupná obnova začala v roce 2017. V roce 2019 poskytlo Ministerstvo kultury příspěvek z programu Podpora obnovy kulturních památek prostřednictvím obcí s rozšířenou působností a obnova altánu byla ukončena. V říjnu 2019 udělil spolek Za krásnou Olomouc městu Šternberk čestné uznání za příkladný postup při záchraně a obnově tohoto altánu.

Kdyby mohl budovatel a první urbanista Šternberka Albert II. vidět toto město nyní, po 640 letech, které letos uplynuly od jeho odchodu z tohoto světa, nepoznal by je. Ale by byl určitě mile potěšen!

Vlasta Hlůzová (*1935) žije ve Šternberku, kde také působila jako učitelka na základní škole (aprobace český jazyk, dějepis, výtvarná výchova). Zabývá se kulturní historií šternberského regionu.

bronislav-hluza@volny.cz

Fotopříloha

Olomouc objektivem Olomouckého fotografa

Pro číslo věnované urbanismu jsme hledali někoho, kdo se dlouhodobě věnuje fotografování Olomouce, její architektury a vůbec života v ní. Narazili jsme na sbírku fotek Olomouckého fotografa, která nás ihned zaujala. Jeho snímky jsou působivé, podmanivé a autorským způsobem zachy-

cují atmosféru a krásu naší metropole. Fotky nám ochotně poskytl pod jedinou podmínkou – že zůstanou v anonymitě. Jeho identitu sice známe, ale souhlasili jsme, že ji nezveřejníme. Na Facebooku najdete jeho další snímky na profilu Olomoucký fotograf.

VARIA

U své poslední knihy *Rozinka* jsem změnila konec, chtěla to po mě dcera,

říká Kamila Holásková

Olomoucká spisovatelka Kamila Holásková loni vydala svoji prozatím poslední novelu s názvem *Rozinka*. Přestože na přebalu je malý černý mops, hlavní hrdinkou je mladá dívka, kterou osud zavane coby zaměstnankyni do domova pro seniory. S Kamilou Holáskovou jsme si původně měli povídat jen o její knize, ale nakonec jsme se dostali i k dalším zajímavým tématům.

Řekněte nám, o čem je vaše poslední kniha *Rozinka*.

Je to rámcová novela, jejíž hlavní hrdinkou je maturantka Julie, která se nedostane na vysokou školu a není schopná sehnat jinou práci, takže začne pracovat jako pečovatelka v domově pro seniory. Každý díl je příběh klienta. Současně se s každým příběhem posouvá i osobnost hlavní hrdinky. Julie ve svých devatenácti letech, jak už to tak bývá, není úplně zralá. U klientů hodnotí jejich život a získává určité informace, posuzuje je vše ale z pohledu svého mládí. Postupně její osobnost dozrává. Najednou se dostává do situace, kdy řeší něco podobného, co jí vyprávěli její klienti. Ona se domnívala, že by to řešila úplně jinak než oni, ale jak se ukáže, jedná pod vlivem nově nabytých zkušeností. Právě proces její proměny a jejího dozrávání je jedním z hlavních motivů knihy. Každý z nás hledá neustále vzory k imitaci. I cizí lidé nám svým příkladem pomáhají zvládnout životní peripetie.

Příběhy, které se Julie dozvídá ve své práci, jste si vymyslela, nebo jsou skutečné?

Příběhy jsou sice vymyšlené, ale vždy fabuluji na základě nějakého skutečného života. Měla jsem naprosto úžasné

Kamila Holásková. Foto: archiv autorky.

prarodiče a oba měli hodně sourozenců. Moji příbuzní prožili obě světové války a za tu dobu se stala spousta věcí. Mnoho dětí se narodilo, některé zemřely, ale ti, kteří se dožili dospělosti, si nesli nějaký životní příběh. Takže jsou tam jejich příběhy a také příběhy lidí z mého okolí. Již jsem podobný motiv vyzkoušela v povídce *Kukačka*, která vyšla v knize *Jak dny jdou*. Bylo to o manželském páru Češky a Němce,

kteří v roce 1945 přechal z Československa a nechal tady svoje dítě. Už u psaní *Kukačky* jsem si říkala, že by bylo dobré zkusit převyprávět některé příběhy příbuzných mých prarodičů nebo starších lidí z mého okolí. Domov pro seniory je k tomu ideální. Nikde nemůžete popsat v povídce život například devadesátiletého člověka. Musela bych napsat román a čtenář by se prokousával několikasetstránkovým dílem. Povídka je dynamičtější a má lepší možnosti. Vyberete si jen to nejpodstatnější. Takže osoby v *Rozince* jsou sice vymyšlené, ale jsou napsané na základě reálných příběhů. *Rozinka* také měla původně jiný závěr, ale na nátlak nejmladší dcery jsem udělala něco, co nikdy nedělám, a změnila jsem konec. Já si do psaní nenechám mluvit, ale tentokrát jsem udělala výjimku. Konec byl tragický a dcera by na mě byla asi hodně naštvaná, kdybych ho nepřepsala.

Jak je to s Julii, ta má nějaký reálný předobraz?

Julii jsem si vymyslela. Hlavní hrdinka je obyčejná mladá holka, jakých je na světě hodně. Je to dívka, která vstupuje do světa dospělosti a nějak se s tím snaží vypořádat. Realita ji pak trochu semele, což v životě bývá. Neměla jsem problém se do ní vcítit, protože pracuji přesně s touto věkovou kategorií mladých lidí. Máme na katedře psychologie psychologickou poradnu a tam také slyšíte leccos. Je to zrovna ten zlom, mezi 19 a 21 rokem života, kdy se člověk velmi mění. Vidíme to při výuce, jak student zraje, i v poradně. Například přijde student, který studuje matematiku a chce studovat sociální práci. Okolo dvacátého roku někteří dosahují na svou identitu a uvědomují si, jak chtějí žít a kde chtějí pracovat. Do prvního ročníku v 19 letech přichází mladý, nezralý a někdy i málo zodpovědný člověk a o pět let později odchází zralý jedinec, který ví, jak naložit se svým životem.

Vážně? Já tedy nevím, jestli jsem na výšce nějak dozrál a stal se zodpovědným nebo věděl, jak naložit se životem...

U mužů to někdy přichází později. A nejen u mužů. Kdy dosáhneme na svou identitu je individuální. Vezměte si konkrétní příklad, který byl hodně medializován. Naše známá biatlonistka Gabriela Koukalová. Tam ten zlom také přišel později, kdy se dostala do bodu, ve kterém si položila otázku, co vlastně ze zlatých medailí má. Má jen zničený život, kdy je o hladu, je pod neustálým tlakem, nemůže klábořit s kamarádkou, nemůže na rande, nemůže na pizzu, nemůže zkrátka nic a za to vše má jen zlatou medaili. Zjistila, že jí někdo velmi krutě ovlivňuje její vlastní život, a tak zveřejnila svůj příběh, což tady v České republice vyvolalo skandál. Ale já říkám, díky bohu za to, protože konečně někdo otevřel téma, že takto se nemůžeme k našim mladým talentovaným sportovcům chovat. Nemůžeme je ničit, fyzicky týrat, týrat hladu a ponížovat je. Sport nemá být spojen s traumatem. Kdysi jsem napsala psychologickou glosu o Michaelu Jacksonovi. To nebyl sportovec, ale ve svém oboru to dotáhl až na absolutní vrchol. Ale přišel

nejen o dětství, ale byl týraný fyzicky i psychicky. Jeho otec byl sadista a nikdy nebyl za své chování v rodině potrestán. Michael Jackson byl úspěšný umělec, ale jaký měl život? Nefungoval jako partner ani jako otec. Jeho děti neměly dobré podmínky ke svému vývoji. Michael Jackson nikdy nedosáhl na svou vlastní identitu, žil s podporou medikamentů a v neustálých pochybnostech o sobě. Osobnost velmi nadaného chlapce zničil jeho otec. Tím se vracím zpět k tomu, o čem jsme hovořili na začátku. Že kolem dvacátého roku života by měl jedinec dozrát. Téměř denně vidíme v tomto věku úspěšné sportovce, kteří ze dne na den sportu nechají a odcházejí dělat něco úplně jiného. Může to být nejen sport, ale třeba umělecká dráha. Přestanou vidět smysl v tom, co dosud dělali. Může se stát, že rodiče jsou pak zklamaní, protože se nenaplnily jejich ambice a naděje, které vkládali do svého dítěte. Je bohužel pravda, že pro některé děti je největším nepřítelem jejich rodič. My se jako společnost tváříme, že si rodič může dělat s dítětem, co chce, ale to je omyl.

Jak jste přestála koronavirovou pauzu?

Uprostřed pandemie jsem napsala povídku s názvem *Karanténa*. Je to o muži, který se v průběhu koronakrizy dostane do pořádného maléru. Koronavirus ovlivnil mezilidské vztahy. Některé ze vztahů zkrachovaly nebo se zhoršily jen proto, že lidé byli zavření 14 dní spolu v malém bytě. Vznikaly složité situace, kdy prarodiče nemohli dlouho vidět své vnuky a byli z toho smutní. Mám maminku, která má 91 let, a žije v domově pro seniory. Po celou dobu karantény jsem ji nemohla navštívit. Už jsem se obávala, že ji možná ani nevidím. Když jsme se pak viděly, tak jsem z toho byla úplně naměkko. Volala jsem jí denně, snažila jsem se s ní být co nejvíce v kontaktu. Ovšem osobní kontakt to nebyl. Můj synovec zase uvízl v Bangkoku. Domů se po několika týdnech složitého jednání vrátil posledním repatričním letadlem. Takže každá rodina měla něco, s čím se museli poprat nebo vyrovnat. Musíme se s virem naučit žít, protože on nezmizí. Je otázka, kdy se podaří najít lék, ale je jasné, že tu s námi bude i nadále.

Zeptám se vás teď jako psycholožky. Česká společnost je velmi rozdělená na dva tábory, politologové a sociologové se to snaží nějak vysvětlit, ale co na dnešní stav společnosti říkáte z pozice psycholožky?

Problém této společnosti je hlavně morální. My jsme tady jako psychologové trochu selhali, protože se málo věnujeme populárně naučné činnosti. Málo lidem vysvětlujeme, jak správně vychovávat děti, málo lidem vysvětlujeme, jak volit, aby své hlasy nesvěřovali sociopatům. A že jich tam dneska máme. Musíme umět pracovat

s částí populace, kterou tvoří tzv. úzkostní jedinci. Takoví lidé se nechají snadno ovlivnit. Nejsme vyspělá demokracie s dlouhodobou tradicí jako je třeba USA, ale podívejte se, koho si zvolili i tam za prezidenta. Velká Británie, Maďarsko, je to všude ve světě. Měli bychom lidem vysvětlit, že takto se dostal k moci třeba Hitler. Na začátku byly demokratické volby a za pár let úplně zdecimovaný národ a náš svět v troskách. Miliony lidí kvůli jednomu sociopatovi zemřely. Úzkostný volič je osobnostně nejistý a věří jednoduchých, byť lživým slibům. Lidé s nízkým sebesystémem, a to bez ohledu na jejich inteligenci či vzdělání, mají pocit, že se volbou úspěšných populistů stanou úspěšnější. Identifikace s mocným jedincem nám pomáhá cítit se také mocnější. Ale to je strašně nebezpečné uvažování. Populista slíbí cokoli a není to schopen splnit. Sociopat zneužívá svou moc jen k vlastním cílům. Lidé dnes také neumí pracovat s informacemi, neumí si je vyhledávat, školy nepěstují v mladých lidech kritické myšlení. Lidé něco najdou na internetu a okamžitě tomu věří, aniž by nad tím přemýšleli. Takže z toho je patrné, že spousta problémů dnešní doby souvisí s lidskou psychikou, s výchovou a se vzděláním. Také nám chybí vhodné vzory k napodobování. Do centra naší pozornosti se dostávají jedinci, kteří nerespektují společenské normy či zákony. Je nám všeobecně vnucován názor, že bezcitné chování je v pořádku a do společnosti patří. Je to něco, s čím se nemohu ztotožnit. Bez soucitu se slabšími, a je jedno, zda jsou to děti, senioři, postižení či zvířata, se jako společnost nikam neposuneme. Jestliže dovolíme rodičům, aby týrali svoje děti, vychováme si tady dalšího Breivika nebo Hepnarovu. Tady máme jako země obrovské rezervy.

Tomáš Chalupa

Přebal knihy Rozinka. Foto: Tomáš Chalupa.

Protinacistický odboj v obci Bedihošť

2. část

Petr Jirák

Tragický osud Jiřího Špičáka

Jiří Špičák (*17. 9. 1898 v Prostějově) se narodil železničářům Jiřímu a Františce jako prostřední z pěti dětí. Po absolvování obecné a měšťanské školy se vyučil zámečníkem u prostějovské firmy Doležal a Těhnik, kde později pracoval jako správce skladu. V letech 1916–1918 sloužil u válečného námořnictva v Pule a po zřízení Československa byl přeřazen k druhému leteckému regimentu do Olomouce. Během služby u čs. vojska absolvoval mechanickou školu v Chebu. V roce 1921 byl propuštěn z vojenské služby. S manželkou Miloslavou měl dvě dcery a syna. Ve třicátých letech vstoupil do místní sokolské jednoty.

Dne 12. 12. 1942 začala závěrečná část Špičákova života, tehdy obviněný Andělín Halenka (*1903) zmínil při výslechu na olomouckém gestapu Špičákovo jméno. Halenka uvedl, že ho nejprve seznámil s činností ilegální KSC a národních revolučních výborů a poté jej vyzval, aby vybudoval v Bedihošti ilegální organizaci. Halenka rozdál ilegální letáky více osobám a několik z nich vyzval ke stejnému úkolu jako Špičáka.

Dne 15. 12. 1942 přijeli do Bedihoště příslušníci olomouckého gestapa (referát II A), aby Špičáka zatkli. V jeho domě (Letecká ulice 110) nebyl nalezen žádný závadný materiál. Špičák byl odvezen do policejní věznice v Olomouci. Nejprve odmítal přiznat jakoukoliv protiněmeckou činnost, později vypověděl, že začátkem roku 1942 ho v práci vyhledal kamnář Halenka, jenž mluvil o nesnesitelnosti poměrů. Špičák řekl, že by též raději žil jako před okupací. Poté mu Halenka ukázal ilegální tisk a vyzval ho, aby v Bedihošti vytvořil ze spolehlivých komunistů a Sokolů ilegální organizaci. Špičák souhlasil, ale ze strachu nakonec nic neučinil. Leták, vyzývající mj. k průmyslovým sabotážím, vrátil po přečtení Halenkovi. Naproti tomu

Špičák zcela odmítal, že by zjišťoval od dcery Jiřiny informace o letišti ve Stichovicích, kde pracovala jako písařka. Zapojení Jiřiny do odboje gestapo brzy vyloučilo, poněvadž vedení letiště ji v lednu 1943 chválilo jako spolehlivou pracovní sílu.

Špičák byl podezřelý z činnosti v ilegálním komunistickém hnutí, proto na něho byla nařízením Hlavního úřadu říšské bezpečnosti ze dne 18. 2. 1943 uvalena až do konce vyšetřování ochranná vazba. Dne 30. 9. 1943 Vrchní zemský soud ve Vratislavi odsoudil Špičáka za přípravu velezrady na dva roky do věznice. Do trestu byla započítána policejní i vyšetřovací vazba, takže Špičák měl být propuštěn v prosinci 1944. Nakonec se tak nestalo, poněvadž Špičák zemřel v únoru 1945 v německé káznici. Po Komendovi a Vavrouchovi byl poslední místní obětí nacistické perzekuce (čtyři muži zemřeli na následky bojů v obci v květnu 1945 a Zahálka na nuceném nasazení).

Na rozdíl od Mičkala, Pavlase a Jandourka nedokázal Špičák přežít pobyt v německých vězeňských zařízeních. Jeho osud byl velmi tragický i s ohledem na jeho minimální zapojení do odbojové činnosti (pokud tedy budeme věřit jeho výpovědím na gestapu a zjištěním vyšetřovatelů). Obyvatelé Bedihoště byli velmi pobouřeni chováním Špičákovy ženy Miloslavy a jejich dcer Jiřiny a Žofie. Ke Špičákům chodili i po zatčení Jiřího němečtí vojáci, s nimiž se družila zejména Jiřina, která minimálně se dvěma vojáky chodila a s prvním z nich dokonce i před zatčením otce.

Otto Ritz-Radlinský – účastník zahraničního odboje

Dne 16. 11. 1904 se narodil v nádražní budově v Bedihošti chlapec jménem Otto Ferdinand Šimon Ritz. Jeho otec Ferdinand, původem z Novojičínka, pracoval na železniční stanici. Ottova matka Anna byla dcerou hostinské-

Jiří Špičák na vězeňském snímku. Zdroj: Moravský zemský archiv v Brně.

ho z Kralic na Hané. Nadaný Otto vstoupil do jezuitského řádu a začal studovat filozofii, teologii a slovanské jazyky. V první řadě se stal vynikajícím odborníkem na staroslověnštinu. V roce 1930 zanechal teologických studií a vystoupil z řádu, vzdělání dokončil dosažením doktorátu na Univerzitě Karlově v Praze. V letech 1935–1939 působil jako lektor češtiny na varšavské univerzitě.

Po vyhlášení protektorátu v březnu 1939 vysílalo rádio v Katovicích v českém jazyce. Vysílání vzniklo z iniciativy pracovníků konzulátu v Krakově, varšavského vyslanectví a členů čs. zpravodajské zahraniční ústředny ve Varšavě. První relaci odvysílal 5. 6. 1939 krakovský vicekonzul Vladimír Henzl (1910–1978), jehož ve funkci hlasatele a redaktora vystřídal od 17. 6. 1939 PhDr. Otto Ritz, jenž vystupoval pod jménem Radlinský. V případě vysílání šlo o každodenní desetiminutové relace s vysílacím časem 20:05 hodin. Vysílání dostalo větší prostor v srpnu 1939, nakonec však 2. 9. zaniklo evakuací vysílače z důvodu napadení Polska Německem. Jednalo se o první československé vysílání ze zahraničí, jež mělo vyburcovat obyvatele protektorátu, případně i klerofašistického Slovenska, k odporu a odboji proti nacistům.

Otto Ritz, rodák z Bedihoště a velmi významná postava vysílání z Katovic, ujel po evakuaci rozhlasové stanice na kole směrem na východ, kde se připojil k vojákům pod vedením Ludvíka Svobody. Na určitou dobu

se dokonce stal jeho tajemníkem. Později se Ritz dostal ze Sovětského svazu na území Palestiny, kde se formovala čs. vojenská jednotka. Ritz byl odveden 23. 3. 1941 v Haifě a stal se příslušníkem čs. 11. pěšího praporu – východního, jemuž velel Karel Klapálek. Po vyhnání Němců a Italů z afrického kontinentu v roce 1943 byly spojenecké útvary přesunuty loděmi do Velké Británie. Na konci války byl Ritz velitelem minometky u francouzského přístavu

Dunkerque, jenž byl našimi vojáky obléhán od podzimu 1944 do konce války. Do osvobozené vlasti se Ritz vrátil v květnu 1945 v hodnosti podporučíka. Za svou účast v zahraničním odboji získal různá vyznamenání, např. dva Čs. válečné kříže 1939.

Po roce 1945 pracoval jako lektor českého jazyka pro cizince na Univerzitě Karlově v Praze. V roce 1946 vyšla o jeho pobytu v severní Africe humorně laděná kniha s názvem *Besedy z Afriky: Vinckove plke a škrke ze Středního věchodo s Jitušovéma čmáraninama*. Další Ritzovy vzpomínky na válku vyšly jako seriál článků na jaře 1947 v *Obraně lidu*. Po komunistickém převratu v únoru 1948 musel z univerzity odejít z politických důvodů. Nejprve pracoval jako pomocný dělník v podniku Dřevona a pak byl až do odchodu do penze (1964) logopedem logopedického ústavu na Starém Městě v Praze. Na začátku padesátých let se oženil s Aťkou Tintérovou, s níž měl syna Jana Ritze-Radlinského (ročník 1952). Otto Ritz zemřel 21. 2. 1978 v Praze. Troufám si tvrdit, že vzhledem k jeho významu by si zcela zasloužil, aby po něm byla v Bedihošti pojmenována ulice.

Intermezzo: protektorátní realita v obci v roce 1944

Po válce byl do obecní kroniky zaznamenán údaj o tom, jak se několik místních mladých osob dostalo do pracovních táborů, protože se chtěli vyhnout totálnímu pracovnímu

nasazení v Německu. Z archiválií gestapa víme o Jindřichu Duškovi (*27. 11. 1925 v Bedihošti), který byl kvůli opakovaným útekům z práce předán v srpnu 1944 do koncentračního tábora Buchenwald. Dušek, jenž nechtěl pracovat pro Němce, se dožil konce války.

Dne 17. 7. 1944 vypukl v místním cukrovaru požár, o němž se v památku četnické stanice Bedihošť uvádí: „17/7 shořelo jedno skladiště zdejšího cukrovaru, v němž bylo uskladněno 6 500 q cukru a bylo způsobeno celkem 5 000 000 Kč škody. Požár byl způsoben leteckou raketou, patrně náhodně vypadnuvší z německého letadla.“ Dne 25. 8. 1944 americké letouny shazovaly bomby na letiště v Prostějově. Na budovu bývalé školy, toho času četnické stanice, se zřítila německá stíhačka Fw 190A-6, v jejíchž útrokách zahynul poručík Wilhelm Gumpert. V létě 1944 byli místní občané nasazováni na budování výpadových silnic z letiště směrem k háji Olší v Čehovicích, dále na budování maskovaných krytů pro letadla na letiště apod.

V září 1944 bylo druhé poschodí školy zabráno pro účely německé vojenské nemocnice (tzv. „Krankenrevier“ prostějovského letiště). V listopadu 1944 bylo nařízeno vystěhování celé budovy pro účely německé armády. Vyučování probíhalo v náhradních prostorách, zejména v budovách obecných škol v Kralcích na Hané, Čehovicích a Čelčicích.

Odbojová organizace v Bedihošti

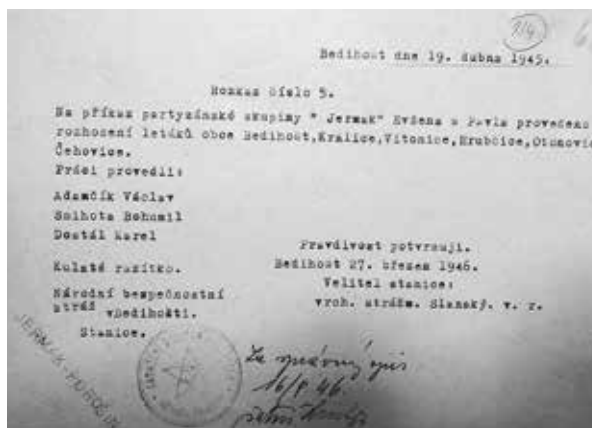
Po válce byly do obecní kroniky zapsány těžko ověřitelné údaje o místní ilegální organizaci. Podle kroniky se v obci utvořilo podzemní hnutí na konci roku 1940 a navázalo spojení s prostějovskou vojenskou organizací (připomeňme, že Jandourek byl kvůli podezření ze spolupráce s Obranou národa zatčen již v září 1940). V roce 1941 členové organizace rozšiřovali ilegální letáky včetně časopisu *Boj družstva v prvním sledu*. V následujícím roce místní odbojáři údajně opatrovali zprávy o nových zařízeních na neďalekém letišti. Údaje o spolupráci s odbojovou skupinou Radhošť se vyskytují rovněž v písemnostech z poválečného prověřování odbojové činnosti. Odbojáři z Bedihoště

předávali kolegům z Valašska nejen zprávy, ale i potraviny, obuv apod. Spojení mezi skupinami z Bedihoště a Rožnova trvalo několik měsíců a skončilo v listopadu 1943.

Obecní kronika vůbec neuvádí jména členů místní odbojové organizace. Z hodnověrnějších pramenů víme, že se v prvních letech okupace zapojili do odboje jednotlivci z obce a v případě ilegální KSCČ z přelomu let 1939 a 1940 skupinka osob (Komenda, Mičkal, Pavlas). Všichni však

Partyzánský průkaz Petra Adamčíka. Zdroj: archiv Petra Jiráka.

Doklad z poválečného prověřování odbojové činnosti. Zdroj: Vojenský historický archiv v Praze.

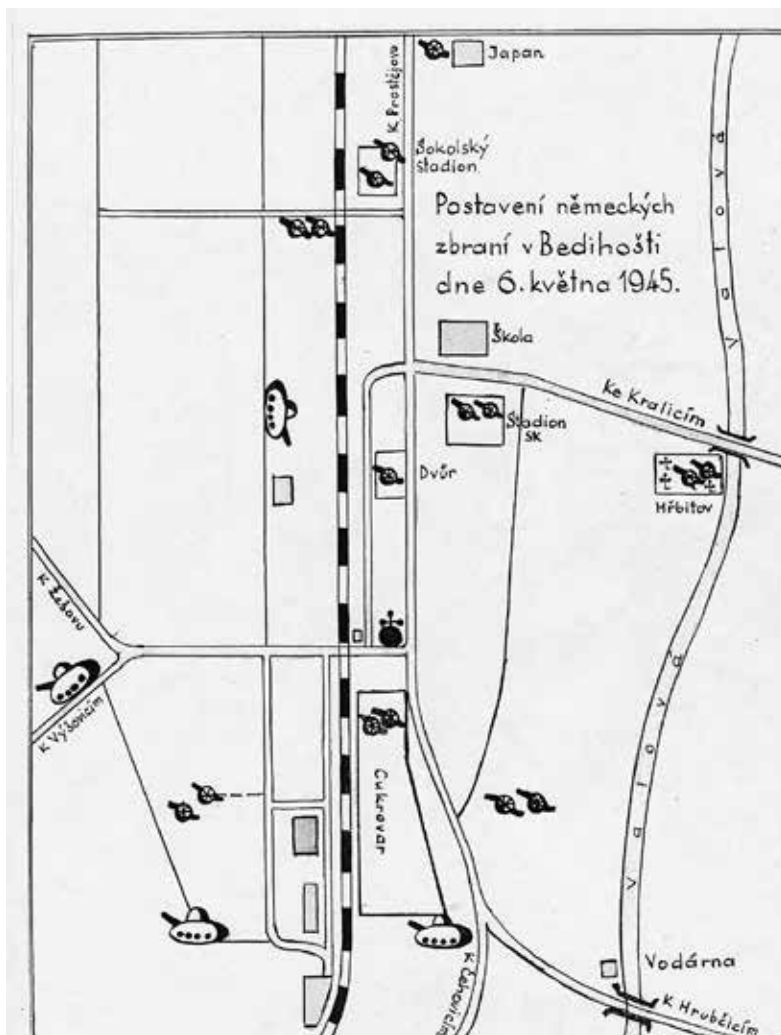
byli v letech 1940–1942 zatčeni. Kromě nich byl do odboje v té době zapojen Karel Dostál (*11. 11. 1905 v Krásném Poli) a nejspíš několik dalších osob. Nejpozději od podzimu 1944 lze mluvit o „plnohodnotné“ odbojové organizaci z Bedihoště. Tehdy několik místních vlastenců navázalo spojení s partyzány z oddílu Jermak–Porošín, jehož

velitelem byl Pavel Volkov. Partyzáni dostávali též z Bedihoště potravinové listky, potraviny či obuv.

Oddíl Jermak–Porošín byl jednou z několika partyzánských skupin, jež byly založeny zásluhou sovětského vysadku Jermak (seskočil v noci z 30. 9. na 1. 10. 1944 na Vyškovsku). Stal se nejvýznamnějším partyzánským oddílem na Prostějovsku, kde provedl mnoho zásobovacích, odzbrojovacích a diverzních akcí. Pouhé čtyři kilometry od Bedihoště, ve Výšovicích (č. p. 133) si partyzáni zřídili dva podzemní bunkry, v nichž připravovali výbušniny, tiskli ilegální tisk apod. Na jaře 1945 oddíl dokonce několikrát přepadl menší skupiny německých vojáků. Během přestřelky s německou kolonou ve Vícově (28. 4. 1945) zemřel velitel Pavel Volkov, jehož nahradil Jevgenij Porošín.

Z Bedihoště bylo okolo desítky pomocníků partyzánské skupiny. Poválečná kronika partyzánské oddílu uvádí čtyři muže jako členy a dalších šest osob řadí mezi pomocníky partyzánů. Poválečné prověřovací materiály partyzánské skupiny uvádí zčásti jiná jména, nicméně potvrzují, že muži uvedení v kronice jako partyzáni byli opravdu zapojeni do partyzánské činnosti. Jmenovitě se jednalo o následující osoby: již zmíněný Karel Dostál, Václav Adamčík (*28. 9. 1901 v Bedihošti), Vojtěch Kovařík (narozen 28. 6. 1921 v Bedihošti) a František Krč (*30. 9. 1902 ve Žďanicích). K nim můžeme přičíst několik dalších, zejména Bohumila Snihotu a Jaromíra Frištenského (*15. 12. 1924 ve Vendryni), synovce slavného zápasníka Gustava.

Znázornění postavení německých zbraní v Bedihošti k 6. 5. 1945. Zdroj: Státní okresní archiv Prostějov.

Archiválie z poválečného prověřování činnosti obsahují řadu údajů o odbojové činnosti v Bedihošti, některé z nich ovšem nelze potvrdit. V únoru 1945 měly být vytvořeny ilegální národní výbory v Bedihošti, Čehovicích a Hrubčicích. Od maďarských vojáků, kteří pobývali v cukrovaru, získali místní odbojáři zbraně. Mělo se tak stát v březnu 1945 výměnou za civilní oděvy apod. Ve stejném měsíci byly údajně ze skladiště v cukrovaru získány traskaviny. Ve dnech 17. 4., 26. 4. a 1. 5. 1945 mělo dojít k přerušení německých vojenských telefonních linek v Bedihošti, Hrubčicích a Kralicích na Hané.

Některé akce jsou spolehlivě doloženy úředními hlášeními z dubna 1945, případně z bezprostředně poválečné doby. Jedná se o několik letákových akcí provedených v dubnu 1945 v Bedihošti a sousedních obcích. Podíleli se na nich především Adamčík, Dostál a Snihota. Služební kniha místní četnické stanice zmiňuje i železniční diverzi, k níž došlo 20. 4. 1945 v katastru Čehovic. Podrobnosti diverze popsal po válce Václav Čermák, přednosta železniční stanice: dne 20. 4. 1945 ve 2:35 hodin došlo v úseku mezi stanicí Bedihošť a zastávkou Čelčice (km 74.436) k výbuchu nálože, přičemž byl utržen metr kolejnice. Provoz na železniční trati byl přerušen na sedm hodin. K obdobné události mohlo dojít o několik dní poté, protože 29. 4. 1945 v 14:25 hodin byla mezi stanicí Bedihošť a zastávkou Čelčice (km 73.417) nalezena na kolejích připevněná ekrazitová nálož.

Místní pomocníci partyzánů vyvíjeli činnost až do konce války. Dne 6. 5. 1945 provedli Adamčík, Krč a Josef Sekanina na příkaz velitele Porošina zneškodnění podminování mostů na železniční trati za nádražím. Ještě 8. 5. 1945 Adamčík a Ing. Karel Braun zabránili za pomoci přednosta Čermáka nepříteli zničit výhybky na nádraží. V posledních dnech války bylo záměrně přerušováno kabelové spojení německých dělostřeleckých baterií, které byly umístěny v Bedihošti (činy Adamčíka, Krče, Snihoty, Františka Vaculíka).

Zásluhou Vojtěcha Kovaříka byli v únoru 1945 do partyzánské jednotky vedené Volkovem přivedeni Slováci

Martin Slavkovský a Egon Burian, kteří se stali významnými členy. Po válce Burian zdůraznil, že výbušniny pro partyzány opatrovali také odbojáři z Bedihoště. Uvedme proto alespoň několik údajů o nejméně významnějších z nich: Dostál byl od 9. 3. 1939 tajemníkem obecního úřadu Bedihošť, Kovařík pracoval jako technický úředník prostějovské firmy Rolný, Adamčík byl skladníkem místního cukrovaru, Krč zámečnickem a Frištenský pracoval v prostějovském podniku Wikov. Všichni měli civilní povolání až do konce války, nejednalo se tedy o osoby žijící v ilegality. V případech prozrazení jejich protiněmecké činnosti vystavovali sebe i své rodiny krajnímu nebezpečí ohrožení života.

Závěr

U švadleny Zdeňky Pařenicové se během posledních válečných týdnů ukrývali dva němečtí dezertéři, kteří byli předvedeni na MNV Bedihošť až 14. 5. 1945. Touto perličkou můžeme ukončit líčení protinacistického odboje v Bedihošti. Ve dnech 30. 4. – 8. 5. 1945 probíhaly blízko od obce pozemní boje. V obci bylo soustředěno okolo dvaceti německých děl. Čtyři místní civilisté se stali oběťmi sovětské dělostřelby a náletů. V noci z 8. na 9. 5. se Němci stáhli a ráno 9. 5. se objevili před cukrovarem rumunští vojáci, čímž pro Bedihošť skončila okupace a válka.

Údaje čerpány zejména z archiválií *SOKA Prostějov*, *MZA Brno*, *ABS Praha* a *VHA Praha*

Petr Jiráček (*1980) je archivář a historik (mj. absolvent archivnictví na FF UP v Olomouci). Od roku 2008 pracuje ve státním okresním archivu Přerov. Zabývá se především problematikou protinacistického odboje a různými zajímavostmi z regionální historie Střední Moravy.

p.jiark@pr.archives.

Vzpomínka na slavného vojevůdce Radeckého, který... v tomto domě bydlel

O jedné olomoucké pamětní desce v době ničení pomníků.

Jindřich Garčic

Dne 6. 5. roku 1892 se odehrála na olomouckém Horním náměstí velká slavnost. Za přítomnosti významných vojenských, politických a církevních představitelů, společenské smetánky i početných diváků, byla odhalena pamětní deska věnovaná polnímu maršalovi hraběti Josefu Václavu Radeckému z Radče (1766–1858). Datum odhalení pamětní desky nebylo zvoleno náhodně, totiž téhož dne, to je 6. května, ale roku 1848, porazil polní maršál Radecký v bitvě na předměstí Verony armádu sardinsko-piemontského krále Karla Alberta Savojského (1798–1849). Olomouc tak uctila památku jednoho z nejvýznamnějších rakouských vojevůdců 19. století, který byl také velitelem olomoucké pevnosti. Jako velitel olomoucké pevnosti působil relativně krátkou dobu (v období 1829–1831), k dobru jeho olomouckého pobytu mu bývá především přičítána zásluha na ozdravování ovzduší města (vysoušení bažin v okolí) a zakládání parků.

Osobnost polního maršála hraběte Josefa Václava Radeckého (též Josef Wenzel Graf Radetzky von Radetz)

Když se ve svých 63 letech se stal Radecký velitelem olomoucké pevnosti, měl za sebou dlouholetou vojenskou kariéru. Vojenskou dráhu začínal v roce 1784 jako kadet, později (1788) byl mimo jiné např. jedním z pobočníků polního maršála Ernsta Gideona von Laudona (1717–1790) během jeho vítězného tažení proti Osmanské říši nebo působil jako náčelník generálního štábu vrchního velitele rakouských vojsk a vrchního velitele armád protinapoleonské koalice, knížete Karla I. Filipa ze Schwarzenbergu (Karl Philipp zu Schwarzenberg, 1771–1820), kdy se

v tomto postavení výrazně podílel na přípravě plánu bitvy u Lipska (1813), ve které byl poražen se svou armádou Napoleon I. Bonaparte (1769–1821).

Z místa velitele olomoucké pevnosti byl Radecký převelen rakouským císařem Františkem I. (1768–1835) do Itálie a stal se tak velitelem tamních rakouských vojsk. Své schopnosti vojevůdce zde uplatní Radecký v období 1848–1849, kdy jeho armáda dokázala úspěšně čelit povstání italských vlastenců usilujících o svržení rakouské nadvlády i vojsku krále Karla Alberta Savojského, který povstání podporoval a snažil se o sjednocení Itálie pod svou vládou. Radecký byl zpočátku nucený před přesilou nepřátel ustupovat, vyklidil Miláno a ztratil Benátky. Postup nepřátelské armády zastavil až ve zmíněné bitvě na předměstí Verony. Porazil potom armádu krále Karla Alberta Savojského v několika dalších bitvách (1848 Vinceza, Custoza; 1849 Novara). Dne 6. 8. 1848 táhl zpět do Milána a 22. 8. 1849 dobývá Benátky. Udržel tím nadvládu Rakouska nad Benátskem a Lombardií na další léta. Byl označován za jednoho ze záchránců rakouské monarchie v revolučním roce 1848.

Jeho zásluhy o zachování rakouské monarchie se dočkaly zaslouženého ocenění. V roce 1849 jej ustanovil císař František Josef I. (1830–1916) guvernérem Království Lombardie a Benátska. V tomto postavení setrval Radecký až do roku 1857, kdy odchází z veřejného života. Krátce nato, 5. 1. 1858, ve svých 92 letech v Miláně umírá na komplikace zlomeniny kyčle, kterou si způsobil na naleštěném podlaze svého milánského paláce, když údajně spěchal naproti dámské návštěvě, a pozdějšího nachlazení z účasti na cvičení hulánského pluku.

Období poct a zatracování

Již za svého života dosáhl vojevůdce řady poct. V roce 1848 složil na počest jeho italských vítězství Johann Strauss starší (1804–1849) známý Pochod Radeckého (Radezky-Marsch), byl jmenován čestným občanem řady měst, Olomouce dne 5. 10. roku 1848, na jeho památku se stavěly pomníky (první v Praze roku 1858, další např. ve Vídni v roce 1892), byly po něm pojmenovány ulice v mnoha městech, rakouské bitevní lodě atd. Popularita Radeckého rostla i po jeho smrti, zvláště v době pozdějších vojenských neúspěchů monarchie.

Jenže pár desítek let po slavnostním odhalení pamětní desky Radeckého v Olomouci bylo vše, alespoň na území nově vzniklé Československé republiky, jinak. Nově vzniklá republika vyznává jinou ideologii a hodnoty, než zaniklá monarchie, a tak v masovém měřítku na jejím území mizí domnělé i skutečné symboly starého režimu.

V Olomouci bylo ještě do konce roku 1918 změněno 46 názvů tehdejších ulic a náměstí z jejich celkového počtu blížícího se ke stovce. Z olomouckého názvosloví jsou odstraněna jména příslušníků vládnoucího habsburského rodu, jejich spojenců i dalších nevhodných osobností a nahrazena jmény českých vlastenců. Z olomouckého městského znaku jsou vypuštěna písmena FMT, což jsou počáteční písmena jmen císaře Františka I. Štěpána Lotrinského (1708–1765) a Marie Terezie (1717–1780), kterými Marie Terezie polepšila městský znak za úspěšnou obranu města proti obléhání pruskou armádou v roce 1758. Z hlavního olomouckého náměstí (do roku 1918 Horní náměstí), které od roku 1919 již neslo jméno T. G. Masaryka (1850–1937), byl v roce 1919 odstraněn pomník císaře Františka Josefa I. (autor sochy Anton Brenek, architektonické řešení Camillo Sitte), slavnostně odhalený dne 2. 12. 1898 v souvislosti s půlstoletým výročím nástupu Františka Josefa I. na rakouský trůn v Olomouci. Obdobný osud postihl i olomouckou sochu Austrie stojící od roku 1876 poblíž dnes již neexistující měšťanské střelnice. Socha vznikla při příležitosti osmnáctých narozenin korunního prince Rudolfa (Rudolf Habsbursko-Lotrinský, 1858–1889, syn císaře Františka Josefa I.).

Procesu “velké očisty” nezůstala ušetřena ani osobnost maršála Radeckého. Na pražském Malostranském náměstí byl jeho pomník z roku 1858 (návrh pomníku Christian Ruben, autor sochy Radeckého Emanuel Max, autor soch vojáků Josef Max, podstavec a urbanistické řešení Bernhard Grueber; sousoší bylo údajně ulito z ukořistěných děl poražené armády krále Karla Alberta Savojského

Edelmännův palác, dům č. p. 367, Horní náměstí č. p. 5 (uprostřed fotografie) s osazenou pamětní deskou maršála Radeckého. Foto: Jindřich Garčic.

Detail pamětní desky. Foto: Jindřich Garčic.

na počest vítězství Radeckého v Itálii v letech 1848–49) nejprve v roce 1918 zakryt plátnem a v květnu 1919 bylo demontováno sousoší pomníku a uloženo do Lapidária Národního muzea. V Olomouci zmizelo jméno Radeckého společně se jmény významných rakouských vojevůdců 18. století (např. Ernsta Gideona von Laudona nebo Leopolda Dauna) z místopisu olomouckých ulic, nový stát totiž pochopitelně spatřoval zdroje vojenské tradice jinde, než v úspěších rakouské armády; jméno Radeckého bylo v názvu ulice nahrazeno jménem prvního ředitele českého Slovanského gymnázia v Olomouci, Jana Evangelisty Kosiny (1827–1899). Pamětní deska upomínající na pobyt Radeckého v Olomouci zůstala ale zachována. Mohlo jít pochopitelně o pouhé opomenutí, ale pravděpodobnější je, že radikální přístup těch, kteří v dané době rozhodovali, měl své hranice. Svědčí o tom i některé další případy. Například po přejmenování jedné z hlavních olomouckých tříd nesoucí jméno německého starosty města Josefa von Engela (1830–1900) na třídu Svobody bylo jeho jméno přiděleno alespoň malé části dnešní Javoříčské ulice.

Při rozhodování o pamětní desce maršála Radeckého mohla hrát velkou roli jeho česká národnost i to, že ji nikdy nepopíral. Jeho zásluhy na vysoušení bažin v době, kdy velel olomoucké pevnosti, oceňovali i čeští olomoučtí historici, např. Václav Nešpor (1883–1973). A znění samotného nápisu na pamětní desce, které prostě informovalo o tom, že v roce 1892 posádka olomoucké pevnosti zřídila pamětní desku na památku slavného vojevůdce polního maršála hraběte Radeckého, velitele olomoucké pevnosti v letech 1829–1831 a bydlícího v daném domě, nebylo nijak provokující.

Období návratů

Dnes je vše opět poněkud jinak. Po uplynutí jednoho století od zániku monarchie a vzniku první Československé republiky jsme svědky jak pokusů o návraty, tak i návratů různých forem symbolů spjatých s habsburskou monarchií. Typickým příkladem je nedávné osazení volné kopie Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze

(práce byly dokončeny 4. 6. t. r., autorem kopie sloupu je sochař Petr Váňa) na místě, kde stál původní barokní mariánský sloup Jana Jiřího Bendla (1610–1680) z roku 1650. Barokní sloup byl některými pocítován jako symbol pobělohorského habsburského vítězství a útlačku českého národa a byl 3. 11. 1918 zmanipulovaným davem stržen.

Můžeme zaznamenat i obdobnou snahu po obnovení odstraněného pomníku maršála Radeckého z pražského Malostranského náměstí. Zasaduje se o ni, doposud neúspěšně, Spolek Radecký Praha (vznikl v roce 2011 pod názvem Radecký 1766–2016 o.s.). Jako hlavní důvody obnovy pomníku uvádí spolek ve svých materiálech především snahu o dosažení pohledu na české dějiny oproštěného od jejich nacionálního vnímání bez evropských souvislostí, které je spojeno se zamlčováním nepohodlných osobností a událostí a nespornou kvalitou sochařského díla. Pomník je spolkem chápán jako pocta nejen Radeckému, ale také i jeho vojákům, pocházejících také z českých zemí.

Návrat ke zveřejňování “prohabsburských” symbolů můžeme zaznamenávat i v Olomouci. Ve vztahu k osobnosti maršála Radeckého nelze přehlédnout konání “Oslava maršála Radeckého” pořádaných pravidelně patnáct let, od roku 2002 do roku 2016, nebo pojmenování jedné z prostor Vlastivědného muzea Olomouc jako Radeckého sál. Z naprosto nedávné doby lze uvést vznik nových slunečních hodin vytvořených na fasádě jihozápadního rohu olomoucké radnice [odhaleny 12. 5. t. r., autor Radomír

Zaniklý pomník maršála Radeckého na Malostranském náměstí v Praze 1848–49. Zdroj: commons.wikimedia.com.

Surma, nejedná se o historickou kopii ale samostatné autorské dílo – pozn. aut.]. Součástí díla jsou části dvou heraldických zvířat, černého rakouského orla s iniciálami FJ, odkazující k císaři Františku Josefovi I. a olomoucká orlice s iniciálami MT odkazující ke královně Marii Terezii a jejímu polepšení olomouckého městského znaku.

Závěr

Bourání pomníků, přejmenování ulic, zahlazování stop existence monarchie na území tehdejšího Československa bylo naprosto běžným a zákonitým procesem, lze je chápat jako jednu z forem procesu kulturní změny doprovázející každou zásadní politickou a společenskou přeměnu. S těmito jevy se v historii setkáváme v dávnější i poměrně nedávné minulosti. Je proto zbytečné tento proces odsuzovat, výhrady lze mít ale k některým způsobům jeho naplňování. Zničení hodnotného sochařského díla Mariánského sloupu na pražském Staroměstském náměstí v roce 1918 zůstane barbarským činem bez ohledu na jeho motivaci. Výrazně s tímto postupem kontrastuje kultivované odstranění pomníku maršála Radeckého z Malostranského náměstí v Praze v roce 1919.

Někdy si toto počínání může klást za cíl vytěsnit konkrétní osobnosti a události z historické paměti a uvrhnout je do zapomnění. Ale v současném moderním světě, který je názorově a hodnotě diferencován a technickým možnostmi přenosu informací, je to téměř nemožné. Odstraňování vnějších symbolů vztahujících k různým hodnotovým systémům, osobám a událostem nedojde ke ztrátě jejich případných přínosů a záporů, kterými ovlivňovaly dějiny. Např. odstranění jména německého olomouckého starosty Josefa von Engela z názvu jedné z hlavních olomouckých tříd nic nemění skutečnosti, že je s jeho jménem spojeno bourání olomouckých městských hradeb a začátek nové výstavby Olomouce. Nakonec i řízené mizení symbolů vztahujících se k provázanosti města s vládnoucí dynastií Habsburků v minulosti nemohlo změnit historickou skutečnost. V případě Olomouce nemohlo být ani zcela důsledné, muselo by zde mimo jiné dojít

Nárožní sluneční hodiny na olomoucké radnici. Foto: Jindřich Garčic.

i k odstranění Caesarovy a Herkulovy kašny na Horním náměstí, protože obě programově vznikly jako jedna z forem vyjádření sounáležitosti města s rakouskou monarchií.

Stoletý časový odstup od zániku Rakouska-Uherska a vzniku první Československé republiky nám umožňuje objektivnější pohled na celou problematiku než přímým účastníkům těchto událostí, kteří byli v hodnocení i počínání nezdědka ovlivněni svými emocemi. Skutečnost je jen málokdy černobílá. Různé osobnosti a události mohou být různě hodnoceny. Záleží potom na zorném úhlu pohledu, jaký význam je jim v jednotlivých pospolitostech přisuzován, která stránka převáží a zda jsou vhodné k tomu, aby se staly určitými symboly. Ale bez ohledu, zda se jim staví nebo bourají pomníky, mají právo na objektivní hodnocení. Naše vnímání minulosti, které se promítá i do naší budoucnosti, by mělo být v maximálně možné míře ušetřeno falešných představ.

Jindřich Garčic (*1950) vystudoval obory teorie a dějiny výtvarného umění a pedagogiku dospělých na FF UP v Olomouci. V popředí jeho odborného zájmu je především problematika kulturních tradic a kulturní změny. Je autorem či spoluautorem několika publikací.

Jin.Gar@seznam.cz

Historie pedagogického časopisu Komenský

Jarmila Klímová

V roce 1873, přesně 1. ledna, bylo ve městě Olomouci vydáno první číslo periodika *Komenský*, nejstaršího doposud pravidelně vycházejícího pedagogického časopisu v České republice – letos se můžeme začít do 144. ročníku. Připomeňme si důležité okamžiky jeho dramatické historie. Byly doby, kdy se vydávání muselo omezit, nebo bylo dokonce zastaveno – během první světové války na dva, za německé okupace na tři roky. Žádná společensko-politická situace ani redakční krize však nezpůsobily, že by *Komenský* přestal vycházet úplně.

Podnět k založení stavovského pedagogického časopisu, nazvaného jménem Jana Amose Komenského, dal předseda Spolku moravských učitelů a zároveň ředitel Slovanského gymnázia Jan Evangelista Kosina. Zakladatelem a prvním redaktorem se stal olomoucký středoškolský profesor Jan Havelka (1839–1886). Časopis byl tištěn v knihtiskárně Kramáře a Procházky v Olomouci, na náklad vydavatele J. Havelky. Ten intenzivně psal do každého čísla pod svým jménem i pseudonymy, ilustroval ho, vytvořil první záhlaví s portrétem J. A. Komenského. Vydání 1. a 2. ročníku skončilo s finančním deficitem, který Havelka uhradil z rodinných peněz – věna své ženy (údajně šlo o 800 zlatých, což se rovnalo učitelskému platu za dva roky). Učitelé si *Komenského* objednávali, ale s placením už tak ochotní nebyli. Časopis pro učitelstvo česko-slovanské, zvláště moravské a slezské, jak zněl jeho podnázev, byl však velmi potřebný. Teprve v roce 1869 po vydání školského zákona se dočkaly většího rozšíření středoškolské učitelské ústavy, určené pro vzdělání učitelů obecných a měšťanských škol. V roce 1873 vyšli první absolventi a mnozí z nich měli snahu dále se sebevzdělávat, často prostřednictvím pedagogických periodik, která rozvíjela jejich znalosti a metodické dovednosti, sloužila k výměně zkušeností, informovala o nových pedagogických směrech, o odborné

literatuře a rozhodně také přispívala k stavovskému uvědomění a národní hrdosti.

První a druhý. ročník (ten s pozmeněným podnázvem *Týdeník vychovatelský*, věnovaný učitelstvu našemu, jakož i přátelům školství a milé mládeže naší) vyšly v letech 1873–1874. Havelkovo působení v redakci se uzavřelo roku 1875 třetím ročníkem, již se spoluredaktorem Karlem Kobližkem. Rok poté, po změně nakladatele, byl *Komenský* vydán v tzv. novém běhu, znovu od prvního ročníku. Pořadí bylo posléze srovnáno tak, že po 2. ročníku nového běhu (1877) následoval 6. ročník (1878). Do roku 1879 se krátce a nepříliš úspěšně vystřídal několik redaktorů a vydavatelů. Tehdy navrhl Jan Havelka, aby byl osloven František Slaměník, řídicí učitel v Kojetíně, „národní učitel“, tedy osobnost neprofesorského stavu. Byla to volba zásadní pro další existenci *Komenského*. Slaměník vedl časopis (s redakční radou) od 1. července 1880 do konce roku 1906, tedy 27 ročníků.

František Slaměník (1845–1919) je nepřehlédnutelnou, do detailů již probádanou ikonou přerovského školství, a také zakladatelem přerovského Muzea Komenského (1888). V roce 1882 se stal prvním předsedou Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě (do roku 1901), v letech 1884–1905 byl ustanoven ředitelem měšťanské školy v Přerově a souběžně v letech 1894–1900 spravoval chlapeckou obecnou školu. Rozsah jeho odborné a publikační práce je úctyhodný. *Komenský* vycházel od druhého ročníku jako týdeník. Pedagogický obsah pokrýval 16 stran, k tomu patřila od 1. do 34. ročníku osmi- až šestnáctistránková příloha. Slaměník ho redigoval a psal své vlastní příspěvky. Stálým a významným obsahem časopisu byla propagace osobnosti a díla Jana Amose Komenského, s texty od F. Slaměníka a dalších českých komeniologů. Prostor byl věnován aktuálním otázkám výchovy a vzdělávání,

populárně vědeckým tématům z rozmanitých oborů, příloha obsahovala zprávy z činnosti učitelských jednot v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, usnesení školních rad na různých úrovních, dopisy učitelů, přehled konkurzů na volná učitelská místa a inzerci.

Se vznikem jiných pedagogických periodik ale ubývali předplatitelé. Vedení převzal od 35. ročníku (1907) František Merta (1872–1953), pedagog, redaktor, spisovatel a později školní inspektor a prvorepublikový senátor, v té době řídící učitel ve Skaličce u Zábřeha. Merta byl v čele Družstva knihtiskárny v Zábřeze, která koupila časopis a tiskla ho od roku 1905. Pozměnil jeho obsah, získal nové kvalitní autory, podařilo se mu zvýšit počet odběratelů. Od 36. ročníku (1907/1908) vycházel Komenský týdně podle školních roků, od září do září.

Po založení samostatného státu se Komenský jako učitelský časopis opět zabýval otázkami vzdělávání a výchovy na národních školách a rozvojem československého školství. Hospodaření se však znovu ocitlo v záporných číslech, finanční rozdíl hradilo družstvo z výtěžku knihtiskárny. Po změnách jejího majitele hrozilo zastavení časopisu, v té době opět více potřebného, protože se na obecných školách začalo učit novým předmětům (mj. občanské nauce a výchově, ručním výchovným pracím). Po nelehkých jednáních převzala vydávání Jednota učitelstva škol obecných na Moravě. František Merta zůstal v redakci, kterou vedl od 51. ročníku pedagog a vlastivědný pracovník Norbert Černý (1890–1973) z Kroměříže. Časopis byl zasílán na účet členských příspěvků učitelům obecných škol na Moravě a ve Slezsku. Převládalo zaměření na metodiku a didaktiku obecné školy, na školskou praxi, rubriky byly věnovány všem vyučovacím předmětům. Od školního roku 1923/24 se stal Komenský měsíčníkem, vycházelo 10 čísel (mimo prázdniny).

Roku 1926 došlo k neshodám mezi několika učitelskými organizacemi a přesunům jejich členstva, které způsobily pokles odběratelů a finanční problémy vydavatelů. Pod záštitou Československé obce učitelské, rozšířením obsahu pro potřeby učitelů měšťanských škol a přibráním

redaktorů z jejich řad se Komenský nově profiloval od 54. ročníku jako list, určený pro učitele základního vzdělávání (obecné a měšťanské školy) v celé republice a všech předmětů. Získal nové předplatitele a byl finančně „aktivní“ až do okupace.

Po vzniku protektorátu Čechy a Morava byl zrušen titul Školské reformy, který byl určen učitelům obecných škol v Čechách, a ponechán Komenský, který tak byl do roku 1943 společným periodikem učitelstva obecných škol. Po tříleté vynucené pauze bylo vydávání obnoveno 71. ročníkem s podtitulem Pedagogický časopis pro školy prvního stupně. Hlavním redaktorem se stal pedagog a autor učebnic Oldřich Horák (1884–1959).

Záhlaví časopisu od Jana Havelky, 1. ročník. Foto: archiv MKP.

Záhlaví časopisu, 6. ročník. Foto: archiv MKP.

Záhlaví časopisu z doby Františka Slaměníka, 30. ročník.
Foto: archiv MKP.

Obsah čísel byl ideologicky ovlivněn únorovým převratem v roce 1948. Přibýly politické úvodníky a propagace komunistické výchovy, prosazovalo se sovětské socialistické školství. U příležitosti 90. ročníku byl časopisu Komenský propůjčen v roce 1966 Řád práce.

V čele kolektivně řízeného časopisu se postupně vystřídali Bohumil Uher (v letech 1949–1964), Josef Kurfürst (1964–1978) a Jaroslav Sýkora (1978–1989). Redakční rada se rozšířila o zástupce ze Slovenska. Byl to celostátní list určený pro učitele 1.–5. ročníku (1. stupně) základní devítileté školy. V té době se vydavatelem stalo ministerstvo školství. Časopis byl jako orgán ministerstva povinně odebírán na všech školách, v polovině 80. let s nákladem 30 000 výtisků měsíčně. Celostátním nařízením vycházel Komenský od 77. ročníku (1953) podle občanských roků jako měsíčník, od ledna do prosince. Zpět ke školnímu roku se vrátil v roce 1960.

Od samého počátku se často měnil jeho formát, rozsah i vzhled záhlaví a obálek časopisu. Podobizna Jana Amose Komenského se udržela v záhlaví první stránky každého čísla do roku 1907. Následujících 44 ročníků byly užívány secesní ornamenty nebo název zcela bez grafiky. Oživením byly v 50. letech obálky s kresbami českých malířů, např. Mikoláše Alše (77. ročník). Pro 79. ročník vytvořil všechny kresby pro obálky brněnský ilustrátor, malíř a vysokoškolský pedagog Bohdan Lacina (1912–1971) – šlo

o jednoduché výjevy ze života dětí. Na obálce 80. ročníku (1956/1957) se objevil Lacinův oválný portrét J. A. Komenského a rok poté jiný, který byl v různých variantách používán až do roku 2005.

Po změně politických poměrů v roce 1989 se řízení časopisu ujali Ladislav Blatný, který již od roku 1964 působil jako redaktor, a Josef Maňák, oba z brněnské univerzity. Záhy přestalo ministerstvo školství dotovat rozdíl mezi narůstajícími výrobními náklady a poměrně nízkou cenou. Vydavatelem Komenského se v roce 1991 stala Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Ve 115. ročníku (1991) redakce deklaruje nový obsah, který se bude zaměřovat na výchovně vzdělávací otázky celé základní školy, tedy i 2. stupně. To by mělo přinést nové předplatitele (jejich původní počet klesl o dvě třetiny). Opatření na snížení nákladů ani získávání dalších odběratelů nestačilo – časopis opět bojoval o svou existenci. Rostly výrobní a distribuční náklady, poštovné. Bylo nutno realizovat úsporná opatření: zvýšení ceny, snížení nákladů na grafiku a tisk, roku 1992 změnu na dvouměsíčník. Měnili se i šéfredaktoři: Jiří Němec (v letech 2002–2005), Ivo Martinec (v letech 2005–2012).

Při oslavě 130. ročníku v roce 2006 byl vydavatelem uspořádán seminář, na něm byly v příspěvcích a diskusi formulovány požadavky na současnou formu a obsah

První portrét Komenského na obálce od Bohdana Laciny, 80. ročník. Foto: archiv MKP.

Druhý portrét Komenského na obálce od Bohdana Laciny, od 81. ročníku. Foto: archiv MKP.

Komenského. Časopis byl v jiné situaci než v době svého vzniku: učitelům se věnovaly *Učitelé listy* (zanikly 2008) a *Učitelé noviny*, mj. další úspěšný titul, vycházející od roku 1893. Jako vědecká platforma sloužila *Pedagogika* a *Pedagogická orientace*, nové směry shrnovalo periodikum *Moderní vyučování* (ukončeno 2016).

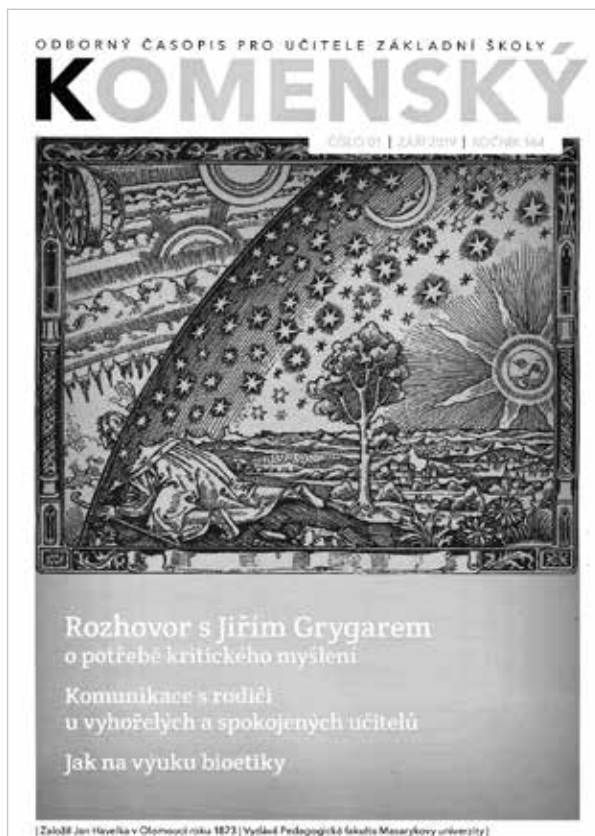
Od roku 2012 stojí v čele redakce ženy z pedagogické fakulty brněnské univerzity – vysokoškolské učitelky. Tehdy hrozilo, že časopis zanikne, vedení fakulty se rozhodovalo, zda dále finančně podporovat vydávání v deficitu. S novou šéfredaktorkou Zuzanou Šalamounovou byla vytvořena promyšlená koncepce časopisu, který se stal čtvrtletníkem vycházejícím podle školního roku, s moderní grafickou podobou obálky, využívající historické ilustrace, např. z díla *Orbis pictus*. Současná šéfredaktorka Veronika Rodová s užším redakčním kruhem tří spolupracovníků navázala v září 2016 na práci svých předchůdkyň Zuzany Šalamounové a Jany Kratochvilové. Z rozhovoru, který poskytla v roce 2017, je patrné, že periodikum nabralo druhý dech a drží krok s dobou. Redakce pracuje s autory, připomínkami je vede k dotváření textů do podoby, zajímavé pro cílové čtenáře, jimiž jsou učitelé základních škol, studenti pedagogiky a příbuzných oborů a také veřejnost se zájmem o problematiku vzdělávání. Časopis předkládá články z pedagogických výzkumů, zkušenosti a náměty z praxe, recenze publikací, chce být odbornou podporou učitelé práce. Přispívají do něj akademici, doktorandi, učitelé, muzejní pedagogové. Nově vznikla rubrika Z prací studentů, která zprostředkovává informace o zajímavých závěrečných pracích. K tradici Učitele národů se časopis hlásí a rozvíjí ji, k 140. výročí bylo vydáno jubilejní číslo. Na webu je elektronická verze Komenského s vlastní koncepcí, rozvíjí se jeho Facebook.

Časopis začínal jako list pro učitele národních škol a udržel si tuto linii s drobnými změnami celou dobu svého vydávání. Přestál politické tlaky a obě války. Když bylo nejhůř, objevily se osobnosti, které zvýšeným nasazením, nebo i vlastními financemi zachránily časopis a udržely jeho úroveň. Několikrát pomohla i šťastná souhra okolností.

Po celou dobu bylo periodikum spjata s Janem Amosem Komenským nejen názvem, ale také snahou pozvednout školství a pomoci učitelům. Neobvykle dlouhá doba jeho existence a zájem čtenářů motivují redaktory i vydavatele k zachování časopisu a zlepšování jeho odborné kvality.

Jarmila Klímová (*1959) pracuje v Muzeu Komenského v Přerově. Zabývá se dějinami školství, její specializací je historie a vývoj školních obrazů jako učební pomůcky.

klimova@prerovmuzeum.cz

Současná obálka, 144. ročník, č. 1. Foto: archiv MKP.

Když se ještě neříkalo „devadesátky“

Zuzana Zemanová

Balet. Většinou z nás to slovo evokuje nádheru, ladnost, eleganci a dokonalost. I laik přitom tuší, že umění, které na jevišti obdivujeme, není žádnou kratochvílí, nýbrž výsledkem letitého tréninku a odříkání. Pohled, který ve své knize *Baletky* nastiňuje Miřenka Čechová, však otrěse i otrlým čtenářem připraveným na ledacos. Vzbuzuje naléhavou otázku, kolik fyzické bolesti a psychického tlaku je skutečně adekvátní k dosažení patričních baletních dovedností a kolik už je za hranicí způsobů přijatelných pro humánně smýšlejícího člověka. A mihne se i kacířská myšlenka, zda ony kýžené „baletní dovednosti“ v klasické podobě už nejsou něčím tak trochu překonaným...

Ústřední tematická linie románu sleduje život studentů, respektive studentek na pražské taneční konzervatoři v devadesátých letech 20. století. Protagonistka příběhu pochází ze západočeského pohraničí a do Prahy nastupuje už v deseti letech se snem stát se baletkou. Na rozdíl od řady jiných si svůj cíl prosadila sama, rodiče ji od něj spíš zrazovali. Ocitá se daleko od domova v prostředí, které působí všelijak, jen ne přátelsky. Postupně zjišťuje, že uspět v něm je úkol pro mimořádně silné jedince. Ke každodennímu drilu a fyzickému vyčerpání se přidává hladovění a drastické diety, studentky jsou ve škole vystavovány ponižování, výsměchu a systematickému potlačování jakékoli osobitosti. „*Permanentní strach, že se znelíbíš, že nebudeš dostatečně dobrá, dostatečně hubená, dostatečně pokorná, dostatečně snaživá, dostatečně stejná jako všechny ostatní, nebudeš dostatečně stejně vysouvat nohu vpřed a dostatečně stejně se usmívat, permanentní strach, že dáš najevo, co si myslíš [...].*“

Více než na kterékoli jiné škole vystupuje na povrch nerovnost vztahu mezi učitelem a žákem. Děti, ale mnohdy ani rodiče, si nedovolí na cokoli postěžovat, protože se přece jedná o výběrovou školu a „*na vaše místo čeká deset*

dalších“, jak vyučující s oblibou připomínají. Stačí málo, aby šel člověk z kola ven (tělesné změny v pubertě, nadměrná výška a hmotnost či docela obyčejná *prořízlá huba*), ale přechod na jinou školu je obtížný, protože na konzervatoři se upozaduje výuka všeobecně vzdělávacích předmětů, např. matematiky. Mezi dívkami přibývá deziluze pramenící i z toho, že balet není povoláním na celý život („*ve třiceti budeš stará*“), kdysi slavné tanečnice končí nezřídka v podřadných profesích zcela mimo obor.

Balet v tomto pojetí pozbývá veškeré romantiky, ukazuje svou odvrácenou tvář, zdeformovanou bolestí a vyčerpáním. Výstižně byla pro anotaci knihy vybrána právě pasáž o tom, že „*baletky mají dvě tváře. Tu přední, usměvavou a dokonalou, kterou vidí publikum. A pak tu odvrácenou, když zmizí za oponou, předpisový úsměv jim spadne a tvář se zkrví do ztrhaného šklebu, protože se dusí. Při tanci totiž nemůžou dýchat pusou.*“

Poněkud pestřejší, byť ne vždy veselejší zážitky než rigidní škola skýtá pobyt na internátu. Oficiálně zde vládne přísné, někdy až zakomplexované působící vychovatelky čili *vychny pichny*. Úroveň jejich inteligence vystihuje poznámka „*Směje se mi za zády do očí*“, již udělí jedné z ubytovaných. Dívky samy spontánně respektují spíše *pravidla smečky*, definovaná autoritou starších nebo průbojnějších kamarádek. Smečka vyžaduje poslušnost, ale své členy chrání, poskytuje jim útočiště a pocit přináležitosti ve světě, kde vše ostatní působí cizí. „*Dost bylo slušný hodný holky. [...] Kdo chce s vlky výtí, musí s nimi pariti a za školu choditi,*“ shrnuje vypravěčka, přičemž vyjmenované prohřešky patří zdaleka k těm nejmírnějším, jichž se chovanky internátu dopouštějí. Kolektivně prováděné vylomeniny jim pomáhají ventilovat stres a fyzickou i psychickou zátěž ze školy.

Skutečný pocit svobody zažívá mladá adeptka baletu jen ve svém volném čase. Tráví jej převážně ve víru

velkoměsta, v hudebních klubech, barech... Zatímco škola i internát působí dojmem neměnnosti a zatuhlosti v jakémsi bezčase, teprve venku mimo ně se naplno projevuje doba, kdy se příběh odehrává – první desetiletí po sametové revoluci. Zdá se, jako by bylo všechno na světě dovoleno. V pražských klubech pulsuje house a techno, nabízejí se lehké i tvrdší drogy, dívka se seznamuje s představiteli graffiti scény a jinými nonkonformními umělci. Prostředí nevázanosti mladé protagonistce imponuje, ale na rozdíl od mnoha svých vrstevníků si uvědomuje jeho úskalí. Snad i drsnost baletní konzervatoře jí v tomto paradoxně pomohla – donutila ji rychleji dospět, osamostatnit se a už během puberty přijímat zodpovědnost sama za sebe.

V průběhu celé knihy se různými způsoby variuje motiv těla a tělesnosti. Pro baletky je tělo pracovním nástrojem, východiskem i cílem veškerého jejich úsilí, dokonalost těla a tělesného projevu nabývá svrchovanosti nad vším ostatním. (*„Jsi tělo, nic jinýho. Skvěle vycvičený tělo, skvěle vypadající tělo, skvěle zkrocený tělo. Všechno se točí kolem něj.“*) Méně viditelnou, ale stejně důležitou roli hraje tělesnost i v reflexi dospívání nebo při prvních zkušenostech s drogami a sexem.

Zásadně pak otázka těla vystupuje do popředí v tematizaci transsexuality, která se v románu rovněž objevuje. Je pozoruhodné, že ačkoli *Baletky* vyvolaly poměrně velký ohlas u recenzentů, řada z nich toto téma opomněla, přisoudila mu jen okrajovou úlohu, nebo jej dokonce považovala za nadbytečné. (*„Zdá se, jako by sekundární příběhy fungovaly pouze jako pojistka pro případ, kdyby hlavní látka nestačila,“* soudí např. Nikola Bečanová na serveru iLiteratura.cz.) Pocit uvěznění ve vlastním těle a touha ho změnit přitom tvoří silnou paralelu s hlavním „baletním“ příběhem, kde se s pomyšlením na své tělesné limity člověk ráno budí i večer usíná. Mírenku Čechovou ani nelze podezřívat, že by chtěla lacině využít téma změny pohlaví jakožto – z pohledu některých – „módní“ záležitost. Autorka se této problematice věnuje ve své tvorbě dlouhodobě, nejvýrazněji v autorské inscenaci *S/He is Nancy Joe* (2012).

Vyprávění se odehrává poněkud neobvykle ve druhé osobě jednotného čísla (du-formě). Protagonistka jako by vedla dialog sama se sebou a zároveň oslovovala čtenáře, který je tímto způsobem bezprostředně vtažen do dění. Jednotlivé kapitoly netvoří chronologický děj, ale přináší jakési útržky, poměrně krátké a tematicky rozmanité, z nichž si čtenář příběh teprve skládá. Jejich rychlé střídání, prokládané navíc autentickými deníkovými záznamy, stejně jako užitý jazyk (obecná čeština, slang) přispívají k dynamičnosti celku a vybízejí k přečtení takřka jedním

Mírenka Čechová v inscenaci Faith (2014), kde zpracovala podobné téma jako nyní v *Baletkách*. Foto: Martin Mařák.

dechem. Jako by takto do knihy i po formální stránce vstupovala ona překotnost, někdy až dravá zběsilost a nevypočitatelnost devadesátých let.

Příznačné je, že vypravěčka sama nemá jméno. Na základě řady indicií jí můžeme přisuzovat autobiografické rysy, ale ve výsledku to není vůbec podstatné. V anonymizaci hlavní postavy se promítá skutečnost, že totéž, co potkalo ji, mohly zažít mnohé další její kolegyně, a protože se jedná do určité míry o román generační, leccos se dotýká i lidí zcela mimo uměleckou sféru. Nejedna z dnešních *skoro-čtyřicátníků* si připomene, jak stával frontu na telefonní automat, potají četl rodičům Reflex, z nějž čerpal informace o marihuaně a dalších zakázaných požitcích, trápila ho škola a optikou svých –nácti pozoroval dění ve společnosti. Zkrátka prožíval svoje *devadesátky*, i když se jim tak tehdy ještě neříkalo.

Ačkoli může být syrovost románu pro mnohé šokující, autorský záměr Miřenky Čechové netkví ve snaze vyvolávat lacinou senzaci, samoúčelně pomlouvat, nebo

dokonce útočit. *Baletky* jsou uměleckým textem, kde má své místo i fikce a nadsázka, nikoli dokumentem, a téma „výchovy baletek v Čechách“ tvoří jen jednu, byť dominantní linii vyprávění. Ostatně už sám podtitul „román o tanci, divokých devadesátkách a hledání sebe sama“ vyjadřuje, že tu jde víc než o balet – o prožitek dospívání, hledání vlastních kořenů, budování vztahu k sobě samému a k druhým lidem, ujasňování toho, čím chci naplnit svůj život. V těchto aspektech má kniha *Baletky* přesah dalece mimo oblast umění a promlouvá do životních příběhů nás všech.

Zuzana Zemanová (*1983) vystudovala bohemistiku a žurnalistiku na FF UP v Olomouci a tamtéž absolvovala doktorský studijní program Česká literatura. Pracuje jako sekretářka katedry bohemistiky FF UP, příležitostně publikuje odborné i popularizační články s literárněvědnou tematikou.

zuzana.zemanova@upol.cz

Miřenka Čechová (*1982) vystudovala klasický balet na Taneční konzervatoři Praha. Po maturitě absolvovala DAMU (obor Alternativní divadlo) a doktorský studijní program Nonverbální divadlo na HAMU. Je jednou z nejvýznamnějších představitelk současného fyzického a tanečního divadla, působí jako autorka, režisérka, herečka i choreografka. Její autorské projekty získaly řadu ocenění jak doma, tak v zahraničí. S Olomoucí ji spojují např. pravidelná vystoupení na festivalu Divadelní Flora, které sama považuje za zásadní a formující. Dlouhodobě spolupracuje s olomouckým skladatelem elektronické a scénické hudby Matoušem Hekelou, známým též z Divadla Tramtarie. V rámci své divadelní profese se na Hanou často vrací. V sezóně 2019/2020 se např. bude v Moravském divadle Olomouc podílet na inscenaci *Roku na vsi bratří Mrštíků*. *Baletky* jsou po debutu *Miss AmeriKa* (2018) její druhou knihou.

Mezinárodní folklorní festival Lidový rok ve Velké Bystrici

Veronika Hrbáčková

Mezi významné kulturní akce Olomouckého kraje bezesporu patří Mezinárodní folklorní festival *Lidový rok* ve Velké Bystrici. V rámci našeho kraje se vedle Mezinárodního folklorního festivalu Šumperk (12.–17. srpna 2020) a Folklorního festivalu V zámku a podzámčí Přerov (vždy na začátku června; v letošním roce v souvislosti s nouzovým stavem v ČR zrušeno) jedná o největší akci s folklorním zaměřením. Festival patří na území naší vlasti k těm „mladším“, neboť byl založen v roce 1990, a v letošním roce má proběhnout jeho jubilejní XXX. ročník.

Tradice festivalu souvisí s velmi oblíbenými bystrickými dožínkami ještě v předrevolučním období. Ty se konaly v září, vždy po sklizni. Dožínkový věnec se předával předsedovi místního národního výboru, ekonomovi a předsedovi družstva, pak následovala dožínková oslava spojená s kulturním programem zajišťovaným velkobystřickými obyvateli. S myšlenkou rozvinout zmíněnou slavnost do větší folklorní akce přišla v roce 1989 olomoucká spisovatelka, sběratelka pohádek a etnografka, v té době také umělecká vedoucí folklorního souboru Haná Velká Bystrice, paní Helena Lisická (1930–2010). Zpočátku byl festival zamýšlen jako národní přehlídka vybraných vesnických folklorních souborů, jejichž specifikem bylo ve svém programu předvádět také různé lidové zvyky a výroční obyčeje v autentické nebo stylizované podobě. Helena Lisická napsala v předmluvě bulletinu k prvnímu ročníku přehlídky: *„Vítáme všechny účinkující děti i dospělé členy folklorních souborů. Těšíme se na jejich písně, tance, hry, zvyky a obyčeje, které přivezli ze svého kraje a domova. Lidový rok byl vždy spojen se životem venkovského lidu a provázel každého člověka od kolébky až do hrobu. V současné době plně proměn udržujeme lidové zvyky a obyčeje s úctou k našim předkům a v duchu národních tradic. Víme, že jsou základním kamenem národní*

lidové kultury, a proto je chceme předat také dalším generacím.“ Tato slova se stala jakousi preambulí, kterou se organizátoři snaží stále naplňovat. Soubory na festivalu prezentovaly od začátku jevištní podobu jednotlivých výročních obyčejů a zvyků. Na Moravě se takovému pojetí lidové kultury žádný folklorní festival primárně nevěnoval. Prvních deset let vystupovaly hlavně vesnické folklorní soubory z Hané. Postupně však začali organizátoři zapojovat i městské a nehanácké folklorní kolektivy. Od roku 2005 dostala přehlídka mezinárodní rozměr, kdy se pravidelně účastnily dva až tři soubory ze zahraničí. Díky kontaktům paní Lisické se *Lidového roku* účastnili přední čeští etnografové a folkloristé jako Zdeňka Jelínková, Jaroslav Štika, Pavel Klapil, Oldřiška Čočková či Marie Mrvová. Tato jména bezesporu přispěla ke zvýšení úrovně festivalu. Festival si drží po celou dobu víceméně ustálenou strukturu: páteční startovní večer nabízí divadelní představení či koncert a nemusí být nutně folklorně zaměřený, na rozdíl od soboty, která je svým programem věnována dětem. Odpoledne vystupují dětské soubory, večer je věnován domácím a zahraničním souborům v poněkud uvolněnější atmosféře zakončené ohňostrojem. Neděle zahajuje mše svatá a dopolední vyhrávání lidových muzik. Následuje hlavní program – pásmo představení souborů z různých částí Moravy i Čech a zahraničních hostů. Pravidelným doprovodným programem je jarmark, kolotoče, stánky, výstava. Návštěvníci mohou ochutnat i ukázky regionální gastronomie nebo sledovat práci pozvaných řemeslníků.

Festival v zářijovém termínu pořádá město Velká Bystrice ve spolupráci s folklorním souborem Haná Velká Bystrice a Hanáckým folklorním spolkem. Co se týká názvu, možná je trošku matoucí, že festival s názvem *Lidový rok* se koná v rámci projektu „Hanácký rok v Bystrici“. Kromě

Z vystoupení čínského souboru Folk Art Troupe of Fuchuan. XXIX. ročník MFF Lidový rok, Velká Bystrice, 8. září 2019. Foto: Josef Urban (Vlastivědné muzeum v Olomouci).

zářijového *Lidového roku* jsou totiž od ledna do prosince organizovány téměř tři desítky tradičně či folklorně zabarvených programů jako například Tříkrálová koleda, Bystřický masopust se zabijačkou, Vynášení smrtky, Velikonoční obchůzka, Pálení čarodějnic, Stavění mája, Slavnost kroje, Bystřické selské trhy, Sečení lóke a další. Je na místě uvést, že za rok 2012 byl tento celoroční cyklus oceněn Cenou Olomouckého kraje za výjimečný počin v oblasti tradiční lidové kultury. Financování všech těchto akcí během roku zajišťuje město Velká Bystrice s podporou Olomouckého kraje.

Bystřický folklorní festival *Lidový rok* je určen širokému spektru diváků, kteří se mohou seznámit s odkazem našich předků v lidových písních, tancích, zvycích a obyčejích, ale i v řemeslné výrobě či gastronomii. Na festival jsou zvány nejen folklorní soubory dospělých, ale také dětské soubory, a to tak, aby na festivalu byly zastoupeny nejvýznamnější folklorní oblasti Moravy a Slezska. Objevují se zde také minimálně po jednom zástupci z českých a slovenských regionů. Ve spolupráci s Mezinárodní organizací lidového umění (IOV/International Organization of Folk Art), která patří k nevládním organizacím UNESCO, je každoročně zajištěna také účast divácky atraktivních zahraničních souborů. O účast na *Lidovém roku* ve Velké Bystrici projevuje každoročně zájem stále více folklorních kolektivů z České republiky i ze zahraničí. Soubory jsou zvány na základě doporučení a výběru programové rady, která klade důraz na kvalitní krojové vybavení, použití zvykoslovných předmětů a věrohodnost rekvizit jako nedílné součásti lidové kultury. Pro účinkující je festival *Lidový rok* příležitostí setkat se s jinými kolektivy, sdílet společné zájmy, předat si zkušenosti a navázat nové přátelské vztahy. Pro vedoucí souborů je zase cennou zkušeností setkat se s lektory a formou rozborového semináře získat podněty k další práci.

Letošní jubilejní XXX. ročník nabízí v termínu 4.–7. září 2020 poměrně atraktivní program. Během pátečního večera proběhne koncert s Ondřejem Havelkou a jeho *Melody Makers*. V průběhu dalších dní bude možné vidět a slyšet

Sklinkař a čarodějnice – z vystoupení domácího souboru Haná na motivy pověsti Heleny Lisické. Foto: Josef Urban (Vlastivědné muzeum v Olomouci).

dětské folklorní soubory *Jatelinka* z Moravské Nové Vsi, *Kašavjánek* ze Zlína či *Malou Rokytku* z Rokycan. Z dospěláckých souborů to bude *Gorol* z Mostů u Jablunkova, *Jasénka* ze Vsetína, *Olšava* z Uherského Brodu a *Rokyti* z Rokycan. Program tradičně oživí i lidové muziky a sbory z Moravy a nebude chybět ani místní *Hanácký mužský sbor Rovina*. Ze zahraničních hostů se tentokrát představí *Nadšenci* z Trenčína na Slovensku, v jednáni jsou i soubory z Itálie, Skotska, Latinské Ameriky a Afriky. Hlavním hostem pro sobotní večerní koncert bude Taneční divadlo *BUFO* z Prahy.

Jako etnografka Vlastivědného muzea v Olomouci bych ráda ještě zmínila jednu z několika folklorních akcí během „bystrického roku“ a tou je výše jmenovaná Slavnost kroje v rámci hanáckého roku v Bystřici, která probíhá vždy druhý víkend v květnu – v letošním roce z důvodu pandemie nemoci COVID-19 bohužel zrušená. Tato Slavnost je zaměřena především na setkání folkloristů z Hané. Na její organizaci se kromě odboru kultury a informací MěÚ Velké Bystřice podílí Folklorum, z.s., sbory Rovina a Mladá

XXIX. ročník MFJ Lidový rok, Velká Bystřice, 8. září 2019. Foto: Josef Urban (Vlastivědné muzeum v Olomouci).

Haná. Petr Nakládal, ředitel festivalu a vedoucí Odboru kultury a informací ve Velké Bystřici říká, že jedním za záměřů akce je připomenout si, jak to kdysi o nedělích bývalo: „...ráno se sejít při nedělní mši a poté rozzářit městečko krásou krojů při sousedských setkáních, besedování, zábavě i dětských hrách, a při neformálních vystoupeních ukázat, že folklor není jen to, co je v myslích lidí zažité a mnohdy zprofanované – poskakování a juchání – na pódiích.“

Veronika Hrbáčková je absolventkou oboru historie-etnografie na FFMU v Brně. V letech 1993–1998 působila v Památkovém ústavu v Olomouci jako specialista na lidovou architekturu. Dlouhodobě spolupracovala na výzkumném úkolu Státního památkového ústavu v Praze *Vesnická památkově hodnotná sídla v ČR*. Od roku 2003 působí ve Vlastivědném muzeu v Olomouci jako kurátorka fondu Etnografie. Je autorkou stálých expozic *Od kolébky do hrobu* a *Hanácké obr Drásal*.

hrbackova@vmo.cz

Aktuality z knihoven

Odcizené staré bible se vrátily do Vědecké knihovny

Sedm svazků bible z první poloviny 17. století se v nejbližší době vrátí do knihovního fondu VKOL.

Svazky ukradené v roce 1996 jedním z dělníků při opravách knihovny se před nedávnem objevily v aukční nabídce jednoho německého antikvariátu.

„Před nedávnem se svazky bible objevily v aukční nabídce německého antikvariátu s vyvolávací cenou 4 000 eur. Znaky těchto tisků jsou totožné se zbývajícimi třemi svazky, které zůstaly ve Vědecké knihovně, a je zcela nezpochybnitelné, že jde o publikace ukradené před téměř čtvrtstoletím

Tři svazky tzv. Pařížské polygloty z historického fondu Vědecké knihovny. Foto: VKOL

právě u nás,“ uvedla ředitelka Vědecké knihovny v Olomouci Iveta Tichá.

Pracovníci z oddělení historických fondů VKOL našťásti včas upozornili zástupce antikvariátu na to, že se jedná o předměty, které pochází z trestné činnosti, a svazky byly následně z aukce staženy.

„Antikvariát není vlastníkem svazků, ale pouze zprostředkovatelem dražby. Jeho zástupci uvedli, že knihy patří partnerovi, s nímž dlouhodobě spolupracují – ten publikace zakoupil před dvěma lety v jiné aukci. Nikdo z nich dosud netušil, že exempláře jsou kradené,“ doplnil zástupce ředitelky Miloš Korhoň.

Vzhledem k institutu vydržení věci je šance Olomouckého kraje na získání svazků soudní cestou mizivá. Tento postup navíc komplikuje i dlouhá doba, po kterou byly knihy nezvěstné a vysoké náklady na právní zastupování. Vědecká knihovna proto svazky od zahraničního antikvariátu odkoupí – a to za cenu 1 300 eur, což je mnohem méně, než na kolik byla stanovena jejich vyvolávací cena.

„Ze všech možností, jak svazky znovu dostat do fondu Vědecké knihovny, se nám jako nejvhodnější jevila dohoda a následný odkup. K tomu by mělo dojít co nejdříve. Pak už nic nebude bránit převozu knih zpět do Olomouce. Myslím, že peníze, které do nákupu svazků investujeme, jsou zcela marginální proti hodnotě, kterou získáme,“ řekl náměstek hejtmana pro oblast kultury a památkové péče Petr Vrána.

Po letech se tedy opět podaří scelit desetisvazkové vydání tzv. *Pařížské polygloty* představující sedmijazyčné vydání bible (jde o hebrejský, samaritánský, chaldejský, řecký, syrský, latinský a arabský překlad), které vycházelo v Paříži v letech 1629–1645. Vůbec poprvé se zde například objevuje i tištěná verze samaritánského *Pentateuchu* (pět knih Mojžíšových), který má velmi blízko k proslulým starověkým *Kumránským svitkům*.

Ukradených sedm svazků bible, které nabízel německý antikvariát. Foto: převzato z: <https://www.reiss-sohn.de/de/lose/9454-A198-821/>

Pracovník oddělení historických fondů Mgr. Jiří Glonek si všiml vazby a poté staré signatury VKOL na webové aukci antikvariátu, následně zjistil v katalogu knihovny, že právě tyto svazky jsou hlášené jako zcizené. Informoval svého nadřízeného a ten neprodleně kontaktoval antikvariát. Po domluvě byly položky z aukce staženy a začalo jednání o jejich navrácení do fondu VKOL. [Více pro vás chystáme do následujícího čísla KROKu]

Prostějovská knihovna vydává dílo Jiřího Wolkra

V roce 2020 slavíme 120. výročí narození básníka, jenž miloval svět. Prostějované jsou na svého básníka právem hrdí, neboť Jiří Wolker bezesporu patří k nejvýznamnějším literárním osobnostem dvacátého století. Začátky jeho tvorby jsou spjaty s ranými 20. léty. Jeho popularita spadá do doby meziválečné a přes těžké období okupace znovu nachází své obdivovatele v době socialismu, kdy je prezentován především jako autor proletářské poezie. Po sametové revoluci je Wolkerovo dílo znovu objeveno, nahlíženo novou optikou a své příznivce nachází s neutuchajícím zájmem dodnes.

A to je také důvod, proč jsme se rozhodli vydat dílo, které přesahuje hranice našeho regionu. Jiří Wolker zemřel mladý, ve čtyřiaadvaceti letech. Dalo by se říci, že na vrcholu slávy?

Těžko soudit. Kdoví, zda by následoval příklad svých vrstevníků, přátel, kteří později tvořili, řekněme, s proudem. Nebo by se jeho cesty ubíraly úplně jiným směrem? To můžeme jen hádat, můžeme fantazírovat. Ovšem k tomu, abychom si utvořili na složitou osobnost Jiřího Wolkerova vlastní, nedeformovaný názor, je třeba jeho dílo číst a přemýšlet nad ním. Proto jsme pro vás připravili toto nové vydání. V žádném případě netvrdíme, že se jedná o dílo kompletní.

Vycházeli jsme z vydání z roku 1940 a pokusili se odstranit některé chyby. Srovnávali jsme s verzemi dřívějšími i pozdějšími a dovolili jsme si vypustit eseje a překlady, které se nám snad v budoucnu podaří zpracovat do jiné publikace.

Díky neúnavné práci celého týmu nyní představujeme rozsáhlý výběr z tvorby. Těší nás, že vznik této čtyřdílné publikace finančně podpořil Olomoucký kraj a statutární město Prostějov, rodné město Jiřího Wolkerova.

Děkujeme všem, kdo se na vzniku publikace podíleli.

Aleš Procházka

Městská knihovna Prostějov, p. o.

+ jeden rádek

Kulturní itinerář

Muzeum Šumperk

Hlavní třída 342/222

Stálá expozice

Příroda a dějiny severozápadní Moravy

Expozice se může jako první muzejní expozice v ČR pochlubit unikátním produktem – zcela automatickým audioprůvodcem GuidePort. Nově je možné si v expozici prohlédnout kolekci soch apoštolů a evangelistů z Králík, která je v kompletní podobě k vidění po více než sto letech. Vstupné: plně 50 Kč, snížené 30 Kč, děti do 6 let (jednotlivě) zdarma

Výstavní sál

Josef Pavlíček – Šumperk kdysi

(prodlouženo do 13. září 2020)

Šumperský fotograf Josef Pavlíček miloval zdejší kraj a „své“ město, kterému se ve vlastní tvorbě velmi věnoval. Neúnavně s fotoaparátem procházel šumperskými ulicemi a objevoval kouzlo starých uliček i s jejich malebnými zákoutími. Mnohdy naopak vyhledával pohledy z výšin a často viděl prostřednictvím objektivu i to, co jiní nespatřili.

A tak postupně vznikl rozsáhlý a dnes cenný archiv historických snímků. Nejedná se o úplnou a systematickou dokumentaci všech šumperských domů a ulic. Přesto se autorovi během desetiletí podařilo pořídit tolik zajímavých fotografií, že vydají na obsáhlou obrazovou knihu, která je ostatně již v přípravě. Výběr z těchto fotografií představuje autorská výstava fotografa Josefa Pavlíčka s názvem „Šumperk kdysi“. Více než 400 černobílých snímků, včetně mnoha fotografií velkoformátových, z druhé poloviny 20. století umožní připomenout nejen některé události, ale především jak vypadala mnohá místa v Šumperku nebo také i domy, které již neexistují, protože musely ustoupit nové výstavbě.

Vstupné: plně 40 Kč, snížené 20 Kč, děti do 6 let zdarma

Hollarova galerie

Čas lovců a sběračů

(do 18. října 2020)

Před více než jedním milionem let se na území dnešní jižní Evropy poprvé objevil předchůdce moderního člověka a nedlouho poté se začaly psát první dějiny osídlení dnešní Moravy. Po celou dobu trvání starších čtvrtohor, tedy do doby před asi 10 000 lety, se střídala studená a teplá období, která ovlivňovala nejenom vzhled a charakter krajiny, fauny a flóry, ale především také zvolenou strategii pro přežití tehdejšího člověka. Jak a kdy člověk vznikl a jak vlastně vypadal v jednotlivých etapách svého vývoje? Čím se živil a s jakými dalšími živočichy mohl přijít ve své době do styku? Kdy a kde se objevují první stopy lidské činnosti a jak celý následující kulturní vývoj probíhal? Všechny tyto otázky Vám zodpoví výstava věnovaná zlomovému období nejenom v životě lidí – starší době kamenné.

Muzeum Zábřeh

Žižkova 1

Dalekým severem s Janem Eskymo Welzlem

Nová expozice přenese návštěvníka do prostředí dalekého a mrazivého severu, kde se mnohdy musí člověk spolehnout jen sám na sebe a naslouchat přírodě. Především však představí obdivuhodný životní příběh obyčejného člověka, který se jen se čtyřmi krejčary v kapse vydal na dalekou cestu do neznámých končin. Příběh cestovatele začíná v rodném Zábřehu, kde se návštěvníci seznámí s dobou jeho dětství, mládí i prvních toulek po Evropě. V dalších částech expozice již budou sledovat jeho putování napříč Sibiří, ukončené usídlením na Novosibiřských ostrovech, a dále pobyt na zlatonosné Aljašce v posledních dvaceti letech jeho života. Návštěvníci také poznají osobnosti tří redaktorů Lidových novin, kterým dodnes vděčíme za to, že zaznamenali Welzlova vyprávění o dalekých cestách, a díky tomu je můžeme dodnes obdivovat a ti odvážnější jít i v jeho stopách. Právě o tom, že Welzlův příběh, obestřený rovněž mnoha záhadami, nepřestává fascinovat a lákat,

svědčí poslední část expozice, věnovaná tzv. welzologům. Expozice však svým obsahem nabídne víc než jen příběh J. E. Welzla. Návštěvníci se zároveň seznámí s podobou severské krajiny a jejími obyvateli, nahlédnou do interiéru srubu nebo budou moci posedět v redaktorově pracovně nad stránkami některé z mnoha knih, které o Welzlovi vyšly. Velkým lákadlem bude jistě také autentický filmový záznam Welzlova předvádění eskymáckých tanců, natočený za jeho pobytu v Brně v roce 1929.

Minigalerie

Barevný svět

(do 6. září 2020)

Po Barevných proměnách sdružení NASLISE čeká na návštěvníky zábrežského muzea další „barevná“ výtvarná výstava. Jejím autorem je Pavel Bartoň z Horních Heřmanic, vystavující pod hlavičkou Galerie výtvarníků. Ze zdravotních důvodů se musel vzdát práce s olejovými barvami a také se musel naučit používat pravou ruku namísto levé. Jeho díla jsou malovaná s láskou k umění a k přírodě.

Muzeum Mohelnice

Kostelní nám. 938

Stálá expozice

Z dějin Mohelnicka

(expozice oceněná prestižní cenou Gloria musaealis za nejlepší expozici roku 2005)

Expozice, která svými historickými předměty, pregnantními texty a nápaditým uměleckým ztvárněním uvádí do dějů, které prožívali naši předkové. Nejstarší exponáty pocházejí z 11. století, nejmladší dokládají vývoj města na přelomu 20. a 21. století.

Nakrájíme, zamícháme, rozšleháme...

aneb Pomocníci v kuchyni

(do 27. září 2020)

Jak vypadaly první hrnce? Změnila se nějak vařečka? Víte, kdy vznikl otvírák na konzervy? Odpovědi na tyto otázky

a mnoho dalších zajímavostí z historie kuchyňských pomocníků najdete na výstavě ze sbírek Vlastivědného muzea v Šumperku.

K vidění jsou interiéry historických kuchyní, ale především je zde představen vývoj kuchyňského nádobí, náčiní a mechanických i elektrických přístrojů, které hospodyňka potřebovala k přípravě pokrmů. Nechybí ani kolekce zástěrek a užitkového textilu, který k vaření neodmyslitelně patří.

Památník Adolfa Kašpara V Lošticích

Palackého 343

Expozice Adolfa Kašpara

Expozice představuje ojedinělou kolekci děl malíře a ilustrátora Adolfa Kašpara. V podkroví domu se nachází Mistrův ateliér s autentickým zařízením.

Expozice loštických pohárů

Hrnčířství na Lošticku v proměnách času

Nová expozice, jež vznikla pod záštitou Ministerstva kultury a s podporou města Loštic, představuje ucelenou formou fenomén výroby unikátního druhu keramiky se specifickými puchýřky, která byla vyráběna v průběhu vrcholného středověku a raného novověku pouze v Lošticích a jejich nejbližším okolí. Toto keramické zboží se však proslavilo po celé střední Evropě, loštické poháry známe z celé řady měst i šlechtických sídel daleko za hranicemi severní Moravy.

Expozice však příběh pozoruhodně silné tradice hrnčířství regionu vypráví již od pravěkých období, a to v souvislosti s prokázáním využíváním tuhy z dolů u nedalekého Svinova při mísení keramického těsta. Hlavním tématem zůstávají unikátní poháry, nicméně expozice by také chtěla zdůraznit, že zdejší kvalitní keramická produkce pokračovala až do počátku 20. století. Tímto příběh loštických hrnčířů získává nadčasový rámeček. Pro malé i velké návštěvníky jsou připraveny i tematické interaktivní prvky.

Lovecko-lesnické muzeum v Úsově

Zámecká 1

Návštěvníci se mohou těšit na nové, moderní pojetí expozice domácí fauny a lesnictví v 2. patře zámku. Exponáty jsou doplněny interaktivními prvky a audiovizuální technikou. Expozice představuje zejména totální preparáty velkých a malých druhů domácí fauny, kolekci hmyzu i velmi atraktivní sbírku loveckých zbraní včetně zabavených pytláckých zbraní a pomůcek. Návrh nového řešení vycházel z myšlenky obnovy muzejního charakteru instalace, jež by byla ztraktivněna současnými interaktivními prostředky. Součástí stálé expozice je také historie zámku Úsov, další část expozice představuje unikátní sbírku loveckých trofejí z Indie a Afriky.

NÁŘEZ

(do 31. prosince 2020)

Nová výstava představuje nevšední řezy různých dřevin a také zajímavé fotografie zachycující nevratné momenty v barevnosti a tvaru těchto dřevěných „koleček“. Cílem výstavy není jednoznačně definovat, jak která dřevina vypadá, naopak jsou zde záměrně prezentovány kusy barevně a tvarově ovlivněné houbami, rozdvojeními, zásahem člověka nebo dalšími faktory, které se na řezu projeví.

Autor výstavy Monty Václav Kappel se věnuje rizikovému kácení stromů a mnohdy podle svých vlastních slov žasl nad obrazem, který se mu na pařezu objevil. Proto se rozhodl ukázat tu krásu i dalším lidem. Barvy a tvary na čerstvém řezu stromů jsou pomíjivé, neboť vysycháním dřevěná kolečka popraskají a vyblednou. Tento proces může trvat i několik let, ovšem největší změny proběhnou v prvních týdnech po kácení. Aby bylo možné zachytit tyto nevratné obrazce alespoň na fotografiích, musí se jednat rychle. Kolečka, mnohdy náročně odřezávaná těsně nad zemí, je třeba obrousit ještě za mokra. To je technologicky poměrně složité, protože čerstvé dřevo brusný papír brzy zalepí. Přichystat k fotografování kolečko o průměru například 80 cm může být práce i na několik dní. Autor připravoval výstavu dva roky a soubor neustále rozšiřuje.

Vlastivědné muzeum Jesenicka

Zámecké nám. 1

Výstava „Bohatství vody a ledu“

(23. 9. – 22. 11. 2020)

Zaříznutá údolí potoků s kaskádami vodopádů, podzemní krasové labyrinty, zamřzená rašeliniště, osvěžující prameny i sněhové laviny. To vše neodmyslitelně patří ke koloritu Jeseníků a Rychlebských hor. A co teprve dávná minulost, kdy mráz trhal oblé pahorky na suť, kdy Velká kotlina hostila svůj malý ledovec a skandinávský ledovcový štít se dotýkal severních úbočí horských hřebenů... Jak voda formovala jesenickou krajinu? A jak se podílela na nezměrném bohatství rostlinných a živočišných druhů? To vše se dozvíte na výstavě Vlastivědného muzea Jesenicka, jež proběhne od 23. 9. do 22. 11. 2020.

XX. svatováclavské setkání v Jeseníku

Na sklonku září se v Jeseníku uskuteční jubilejní 20. ročník tradičního svatováclavského setkání, jež se letos doslova ponese na vlnách potoků, řek, rybníků a pramenů Jeseníků a podhůří. Tématem je totiž VODA v nejrozmanitějších podobách. Akce započne 28. září v Bílé Vodě, kde proběhne mše svatá. Večer pak Priessnitzovy lázně rozezní tóny kapely Hradišťan v čele s primášem Jiřím Pavlicou. Na druhý den je naplánováno odborné sympozium, na němž vystupující, ať už z oblasti přírodních či společenských věd, představí široké téma vody z nejrůznějších úhlů. Těšit se můžete i na odpolední komentovanou prohlídku výstavy „Bohatství vody a ledu“ ve Vodní tvrzi. Akci třetího dne zakončí exkurze, jejímž cílem bude na reálných příkladech přiblížit způsoby zadržování vody v krajině.

Podrobnosti k jednotlivým akcím budou upřesněny na webových stránkách muzea (muzeumjesenick.cz).

Jeseníky a podhůří v díle slezského buditele Františka Slámy

Chcete-li se dozvědět, jak na život a krajinu Opavska, Krnovska, Bruntálska, Jesenicka či nejvyšších horských

poloh pohlížel před více jak 130 lety český buditel František Sláma, pak přijměte pozvání na třídílný podzimní pořad jesenického muzea. Úryvky ze Sláмова objemného díla „Vlastenecké putování po Slezsku“ (1886) budou doplněny odborným komentářem.

- 8. října – Z Opavy do Osoblahy
- 12. listopadu – Kde Slezsko dosahuje nebe
- 10. prosince – V kraji frývaldovském

Třemi večery, jež proběhnou v příjemném prostředí Zdravé kavárny (tel.: 608 205 200) od 18.00 hod., provede Matěj Matela, odborný pracovník VMJ. Vstupné činí 20 Kč. Nutná je rezervace vstupenek předem!

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 2

Akce pro veřejnost

Jaké je to být pěstounem?

(9. 9. 2020 od 16:30 hodin / sál volného výběru, Bezručova 2)
Středisko sociální prevence Olomouc, p. o., zve na setkání a besedu s pěstouny, která nabídne zájemcům pohled na skutečný život pěstounů a jejich rodin. Setkáním bude provázet Petr Hroch, rodinný psycholog z *Poradny pro rodinu Olomouc*, který přispěje komentáři ze své bohaté 25leté odborné praxe.

Dny evropského dědictví

(12.–13. 9. 2020 od 9–16 hodin / depozitář VKOL v Olomouci-Hejčíně, Tomkova 44)

V rámci Dnů evropského dědictví se otevrou dveře nového depozitáře VKOL v Hejčíně. Zájemci budou moci nahlédnout do skladů, knihárské a restaurátorské dílny a vidět „v akci“ skenovacího robota na digitalizační jednotce.

(11.–20. 9. 2020 / VKOL ve spolupráci s VMO, nám. Republiky 5)

Výstava tzv. Pařížské polygloty – vícejazyčného vydání Bible z let 1629–1645, jejichž zcizených sedm svazků bylo nedávno navráceno do fondu VKOL. Přijďte si prohlédnout

soubor bibli, jejichž vazba byla speciálně upravena pro sbírku premonstrátského kláštera Hradisko.

Srí Lanka

(15. 9. 2020 od 17 hodin / sál volného výběru, Bezručova 2)
Přednáška Zlatuše Knollové vás provede nejen čajovými zahradami Srí Lanky, ale i spoustou dalších zajímavých míst této exotické země. Doporučujeme rezervaci předem na www.vkol.cz.

Srí Lanka objektivem Zlatuše Knollové. Zdroj: Zlatuše Knollová.

Má rusínská vyšívanka – Barbora Zavadilová

(17. 9. 2020 od 17 hodin / sál volného výběru, Bezručova 2)
Na Podkarpatskou Rus odjízďela se dvěma cíli. Najít rodinu a napsat knihu. Obojí si mohla Barbora Zavadilová odškrtnout. Příbuzné vypátrala a současně se začala rodit kniha *Má rusínská vyšívanka*. Komponovaný podvečer bude tvořen promítáním fotografií s nejkrásnějšími místy tohoto kraje a čtením úryvků z knihy. Doporučujeme rezervaci předem na www.vkol.cz.

Šikmý kostel – autorské čtení Karin Lednické

(6. 10. 2020 od 17 hodin / sál volného výběru, Bezručova 2)
Setkání s autorkou *Šikmý kostel* – románové kroniky ztraceného města Karviné. Podtitul knihy lapidárně shrnuje příběh o někdejší pastevecké vesnici, která vystavěla svůj

rozkvít na těžbě uhlí, aby o století později zašla na úbytě – také kvůli těžbě uhlí. Dnes už z výstavných budov a vz-nosné katedrály nezbylo nic. Jen šikmý kostel, který strmě a varovně *ční do pusté krajiny*. Doporučujeme rezervaci předem na www.vkol.cz.

Naši vojáci v bitvě u Slavkova a Olomouc

(12. 11. od 17 hodin / sál volného výběru, Bezručova 2)
Přednáška historika Karla Sáčka k 215. výročí bitvy u Slavkova (2. prosince 1805), zvané rovněž bitvou tří císařů, kde Napoleon v jedné z hlavních střetnutí napoleonských válek a jedné z nejslavnějších bitev, které se kdy odehrály na českém území, porazil rusko-rakouskou armádu.

Šikmý kostel sv. Petra z Alkantary, Karviná. Zdroj: Wikipedie.

Muzeum a galerie v Prostějově, p. o.

Hlavní budova, nám. T. G. Masaryka 2

Miroslav Šmíd 70

(16. 7. – 27. 9. 2020)

Prostějovský archeolog a malíř Miroslav Šmíd slaví letos 70. narozeniny. Výstava k tomuto životnímu jubileu představí výběr obrazů zejména z jeho soukromé sbírky v prostorách hlavní budovy muzea.

PhDr. Miroslav Šmíd (nar. 22. 5. 1950 v Horním Štěpánově) je malíř a archeolog. Vystudoval historii a prehistorii na UJEP v Brně (dnešní Masarykova univerzita) a život zasvětil muzejní a archeologické práci. V roce 1969 nastoupil do prostějovského muzea, kde pak působil v letech 1980–1987 ve funkci ředitele. Poté nastoupil do Archeologického ústavu ČSAV. Od roku 1995 až do odchodu do penze pracoval jako archeolog v prostějovské pobočce Ústavu archeologické a památkové péče v Brně. Většinu pracovní doby tráví při záchranných výzkumech v terénu. Malování je jeho největším koníčkem, kterému se příležitostně věnuje ve volném čase již od roku 1967. Jako podklad pro své obrazy používá buď klasického plátna, nebo dřevotřísky. Olejové barvy na ně nanáší štětcem či prostě jen prsty a dlaněmi. Inspiruje se reálnou hanáckou krajinou, kterou svým osobitým způsobem výtvarně transformuje do výrazně barevné, náladové až snové roviny. Jeho tvorba tihne k poetismu až surrealismu.

Umělecká litina ze sbírek muzea Blanenska

(22. 7. – 20. 9. 2020)

Návštěvníci, kteří se rozhodnou navštívit tuto výstavu, budou jistě příjemně překvapeni tím, že chladný, často zcela opomíjený kov, kolem kterého mnohokrát projdeme bez povšimnutí, v sobě ukrývá uměleckou krásu vyjádřenou ve své výtvarné podobě a také zjištěním, že hodinu jízdy od našeho města se produkovala litina, která se ve velkém a velmi úspěšně prosazovala v monarchii i v zahraničí, a dodnes najdeme její stopy na kolonádách v Karlových Varech, Mariánských Lázních, v různých částech Vídně a na dalších místech. Pro prostějovskou výstavu jsou zapůjčeny

ukázky vybavení měšťanských a zámeckých interiérů, funerální a stavební litiny, mnoho dekorativních a užitkových předmětů, které poskytnou zájemcům přehled o výrobním sortimentu blanenských železáren. V Muzeu a galerii v Prostějově doposud nikdy soubor litinových artefaktů vystaven nebyl, tak se přijďte zadívat na kov, který je zajímavý, užitečný, ale také umělecky ztvárněný.

Špalíček

Uprkova ulice č. 18

Barokní synagogy v českých zemích

(24. 7. – 27. 9. 2020)

Přijměte pozvání na výstavu, která mapuje skupinu málo známých židovských modliteben, které byly v Čechách a na Moravě vybudovány v 17. a 18. století. Obecně jsou tyto stavby vzácnými doklady historie a kultury tradičních židovských obcí na našem území, neboť tvořily hlavní centrum jejich náboženského a společenského života. Na patnácti rámovaných panelech, umístěných v předním výstavním sále budovy na Špalíčku, lze zhlédnout například historii synagog v Jičíně, Holešově nebo Úsově. Ve zbyvajících dvou sálech se představí samostatná výstava o prostějovských synagogách a jejich rabínech. Celkový obraz doplní kromě historických fotografií modlitební předměty ze synagogy v Lošticích a synagogální textilie, které zapůjčilo Muzeum Komenského v Přerově. Pojďte se přesvědčit a načerpat nové poznatky o židovských památkách, jejichž osudy poznamenala 2. světová válka. Výstava je realizována společně s Židovským muzeem v Praze, spolkem Hanácký Jeruzalém, Muzeem Komenského v Přerově, Státním okresním archivem v Prostějově, občanským sdružením Respekt a Tolerance a Statutárním městem Prostějov.

Červený domek Kostelec

Kostelec na Hané, Bezručova 153

Nová expozice Básník slezského lidu

Petr Bezruč (1867–1958)

Dne 19. května 2020 se slavnostně znovu po letech otevřel veřejnosti Červený domek, kde žil a tvořil autor Slezských

pisní Petr Bezruč. Samotný domek byl v duchu moderní doby opraven a opět zařízen jako výstavní prostor. Funkčně vytvořená expozice, představená prostřednictvím 9 textových panelů a básnickových osobních předmětů, vyvolává dojem Bezručovy stálé přítomnosti v domku. Nevěříte? Přijďte se podívat osobně.

Otevírací doba: duben–červen, září a říjen: út–pá 13:00–18:00; so, ne 10:00–13:00 a 14:00–18:00, červenec a srpen: út–ne 10:00–13:00 a 14:00–18:00, vstupné podle aktuálního ceníku dostupného na místě

Informace: tel.: 775 887 067, www.muzeumpv.cz / cervenydomek@muzeumpv.cz

Muzeum Komenského v Přerově

V rámci výstavy k 115. výročí Zdeňka Buriana, která byla prodloužena do 20. 12. letošního roku, uspořádá Muzeum Komenského v Přerově přednášku pro veřejnost. Rostislav Wálca, významný znalec Burianových obrazů a spoluautor knih o jeho ilustrační tvorbě, si pro ni vybral atraktivní téma: Kde ty všechny malby jsou? Představí nám málo známé, mnohdy záhadné osudy děl Zdeňka Buriana, jež jsou překvapivě objevována v tuzemsku i po celém světě. Daří se tak doplňovat a kompletovat přehled Burianova díla, které je nově prezentováno v obsáhlých, obrazově skvěle vypravených publikacích.

Přednáška se koná od 17 hodin v úterý 20. října 2020 v Přerově, na Horním náměstí č. 31 (přednáškový sál MKP).

Šumperský hafan 2020

27. září

Šumperský hafan je akce pro všechny pejsky a jejich pánečky, kde se nehledí na průkazy původu ani na krásu podle standardů.

Šumperský hafan zve již více než deset let všechny milovníky psů a samozřejmě i jejich čtyřnohé kamarády k přátelskému soutěžení o hrdý titul Šumperský hafan. Účastnit se můžou všichni pejskové s PP i bez PP, malí

i velcí, štěňátka i psi seniori. Speciální poděkování vždy patří majitelům adoptovaných pejsků. Od 11. ročníku pomáhá Šumperský hafan mnohem více při umisťování pejsků, a to jak chrtů a podenců, což jsou tradiční partneri Hafana, tak nově i pejsků z útulků v našem regionu. Zejména to bude útulek v Zábřehu, Mohelnici a záchytné kotce ve Starém Městě. Kdyby se díky Hafanovi podařilo nějaké pejsky umístit do nových domovů, byl by to obrovský úspěch a Hafan by získal vyšší "level". Pořadatelem Šumperského hafana 2020 je Vlastivědné muzeum v Šumperku a další partneri se k nám, doufám, připojí. Dvanáctý ročník soutěže se tentokrát bude konat až v neděli 27. září 2020. Tak si udělejte uzel na kapesníku, těšíme se na všechny kamarády.

Vlastivědné muzeum v Olomouci

Jiří Louda – Život mezi erby.

Výstava k 100. výročí narození předního českého heraldika (25. 9. 2020 – 10. 1. 2021 / Handkeho sál)

Výstava konaná v Handkeho sále Vlastivědného muzea v Olomouci připomene nejširší veřejnosti bohaté heraldické dílo i životní osudy pana Jiřího Loudy, dr. h. c., vý-

znamného českého heraldika, knihovníka a v neposlední řadě účastníka československého zahraničního odboje v letech 2. světové války. Během svého života, jehož podstatnou část prožil v Olomouci, vytvořil na dvě stě znaků měst a obcí. Rovněž byl autorem návrhu znaku České republiky, současné podoby prezidentské vlajky i současného znaku Olomouckého kraje. Za svého života vydal doma i v zahraničí řadu knih s heraldickou tematikou. Byl členem několika prestižních zahraničních heraldických společností. Je mj. nositelem státního vyznamenání Za zásluhy, v roce 2004 mu byl Univerzitou Palackého v Olomouci udělen čestný doktorát za celoživotní heraldické dílo.

České korunovační klenoty na dosah a 22 korunovaných panovníků.

(15. 10. 2020 – 24. 1. 2021 / Sál sv. Kláry)

Před bezmála pěti lety proběhla ve VMO jedna z návštěvnický nejúspěšnějších výstav „České korunovační klenoty na dosah“. Vzhledem k výborným ohlasům a četným žádostem návštěvníků, jsme se rozhodli uvést pokračování této výstavy. U výstavy představíme mnoho nových exponátů a došlo ke kompletní změně většiny doprovodných textů, návštěvu lze proto doporučit i zájemcům, kteří viděli již výstavu před pěti lety. Návštěvníci se mohou opět těšit na mistrovské repliky českých korunovačních klenot z dílny Jiřího Urbana, které budou ovšem k vidění v kompletně celé sestavě. Součástí výstavy budou i repliky původního gotického královského jablka a žezla, které jsou uloženy ve Vídni a zároveň i replika Svatováclavského (korunovačního) meče. Výstava se bude dále věnovat příběhu 22 korunovaných panovníků, které doplní i další exponáty jako je kopie Pražského Jezulátka s kopii šatiček vyšívaných Marií Terezií, replika Řádu zlatého rouna a mnoho dalšího.

NAKRÁJÍME,
ZAMÍCHÁME,
ROZŠLEHÁME...

aneb
*Pomocníci
v kuchyni*

Národní muzeum
VLASTNĚ MUZEUM V ŠUMPERKU

Olomoucký kraj

M
**MUZEUM
V MOHELNICI**

VÝSTAVA BUDE OTEVŘENA

1. ČERVENCE 2020

VÝSTAVA POTRVÁ DO 27. ZÁŘÍ 2020

VSTUPNÉ: PLNÉ 30 Kč, SNÍŽENÉ 20 Kč, DĚTI DO 3 LET ZDARMA

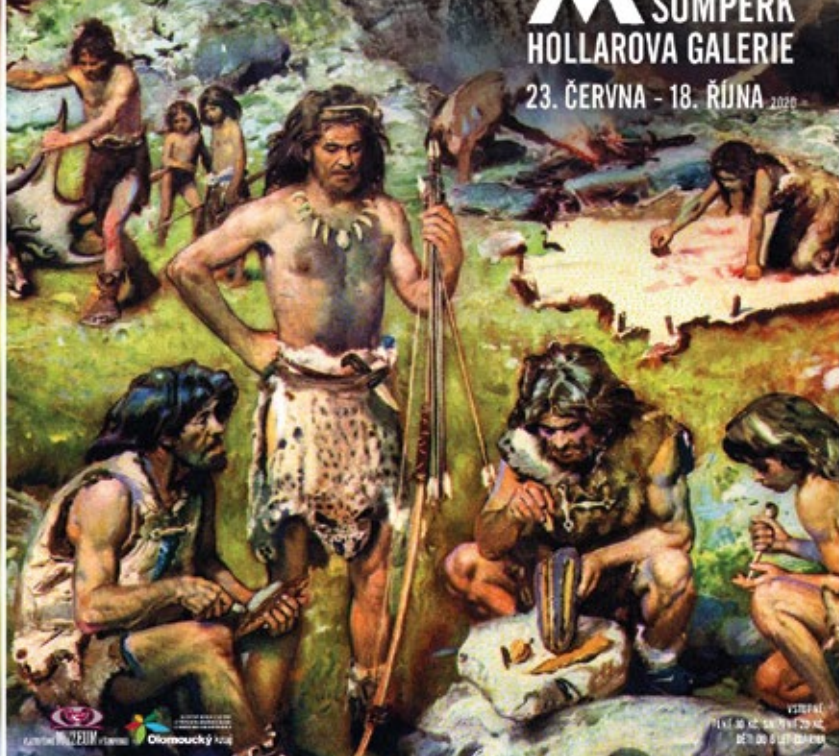

WWW.MUZEUM-SUMPERK.CZ

Čas LOVCŮ A SBĚRACŮ

 MUZEUM
ŠUMPERK
HOLLAROVA GALERIE

23. ČERVNA - 18. ŘÍJNA 2020

WWW.MUZEUM-SUMPERK.CZ

